

ROMA+ACTED

*Promoting good governance
and Roma empowerment
at local level*

Vodič za izradu lokalnih strateških planova za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana

Co-funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Co-funded and implemented
by the Council of Europe

*Promoting good governance
and Roma empowerment
at local level*

VODIČ ZA IZRADU LOKALNIH STRATEŠKIH PLANOVA ZA SOCIJALNU INKLUZIJU ROMA I EGIPĆANA

ROMACTED Program
Promovisanje dobrog upravljanja i
osnaživanja Roma na lokalnom nivou

**Zajednički program
Evropske unije i Savjeta Evrope**

Autor:
Goran Đurović

Ovaj dokument je pripremljen uz finansijsku podršku Evropske unije i Savjeta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije, ni Savjeta Evrope.

Svi zainteresovani za reprodukciju ili prevod cijelog ili dijela dokumenta mogu to uraditi uz prethodnu saglasnost Programa ROMACTED (romacted@coe.int).

Dizajn i prelom: Jovica Tadić

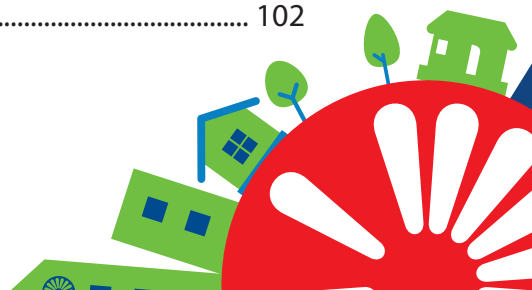
Fotografija: Freepik

Objavio Program ROMACTED
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe-romacted.org
www.coe.int
www.ec.europa.eu

©Program ROMACTED, Oktobar 2023.

Sadržaj

1. UVOD	7
2. PROCES RAZVIJANJA JAVNIH POLITIKA	9
3. SISTEM STRATEŠKOG PLANIRANJA U LOKALNIM SAMOUPRAVAMA U CRNOJ GORI	11
3.1. Zakonodavni i institucionalni okvir sistema strateškog planiranja u lokalnim samoupravama	11
4. KORACI U PROCESU PRIPREME LOKALNOG AKCIONOG PLANA ZA INKLUZIJU ROMA I EGIPĆANA	13
4.1. Korak 1: Godišnje planiranje usvajanja strateških dokumenata kojima se definišu javne politike	13
4.2. Korak 2: Priprema strateškog dokumenta i javne konsultacije	14
4.3. Korak 3: Podnošenje prijedloga dokumenta i usvajanje	16
4.4. Korak 4: Praćenje (monitoring), izvještavanje i procjena uspješnosti (evaluacija)	16
5. OBAVEZAN SADRŽAJ LOKALNOG AKCIONOG PLANA ZA INKLUZIJU ROMA I EGIPĆANA	17
5.1. UVOD	17
5.2. ANALIZA STANJA	17
5.3. POSTAVLJANJE CILJEVA	23
5.4. UTVRĐIVANJE PRIORITETA	25
5.5. POSTAVLJANJE INDIKATORA I CILJNIH VRIJEDNOSTI	26
5.6. IZRADA AKCIONOG PLANA	29
5.7. BUDŽETIRANJE AKTIVNOSTI	30
5.8. MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA KAO SASTAVNI DIO LOKALNOG AKCIONOG PLANA	30
6. KOMUNICIRANJE CILJEVA I AKTIVNOSTI IZ STRATEŠKOG PLANA	33
7. OBAVEZNI SADRŽAJ IZVJEŠTAJA O SPROVOĐENJU STRATEŠKOG DOKUMENTA ...	35
8. OBAVEZNI ELEMENTI PROCJENE USPJEŠNOSTI REALIZACIJE LOKALNIH AKCIONIH PLANOVA (EVALUACIJA)	37
ANEKS 1 - Plan za izradu Lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana	39
ANEKS 2 - Upitnik za ispitivanje potreba Roma i Egipćana u početnoj fazi izrade LAP-a	42
ANEKS 3 - Primjer Uvoda u strateškom dokumentu	49
ANEKS 4 - Primjer Analize stanja (LAP Tivat)	62
ANEKS 5 - Obrazac za Akcioni (operativni) plan (LAP Tivat)	78
ANEKS 6 - Primjer opisa budžeta LAP-a	96
ANEKS 7 - Forma Komunikacionog plana	100
ANEKS 8 - Tabela za izvještavanje	102

Uvod

Ovaj **Vodič** nastao je u okviru zajedničkog programa Evropske unije i Savjeta Evrope ROMACTED (faza 2) – Promovisanje dobrog upravljanja i osnaživanja Roma na lokalnom nivou. Program služi za konsolidaciju i proširenje napora za poboljšanje integracije romske populacije u lokalnim zajednicama, kroz pojačano učešće u kreiranju lokalnih politika i sprovođenju lokalnih akcija. ROMACTED II pomaže lokalnim vlastima da integrišu specifične dimenzije/mjere za Rome u redovne lokalne politike, akcione planove koji se odnose na ove politike, budžete i pružanje javnih usluga, poboljšavajući na taj način demokratsko učešće i osnaživanje lokalnih romskih zajednica.

Većina lokalnih akcionih planova za socijalno uključivanje Roma i Egipćana ističe do kraja 2023. godine, a nekima je već istekao rok krajem 2022. godine. Prethodni planovi rađeni su različitim metodologijama, a većina ih nije bila metodološki usklađena sa nacionalnim i drugim strateškim dokumentima. Većina njih nije sadržala jasne i dobro definisane ciljeve, rezultate, pokazatelje (indikatore) uspjeha, izvore finansiranja, načine praćenja i evaluacije. Sam način izrade dokumenata ponekad nije uključivao participativni pristup, odnosno pripadnici romske i egipćanske zajednice nisu bili, barem ne u dovoljnoj mjeri, dio radnih grupa koje su radile na lokalnim akcionim planovima za inkluziju Roma i Egipćana.

Zajednica opština Crne Gore je 2018. godine, u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i uz podršku OEBS-a, izradila *Model Akcionog plana za socijalno uključivanje Roma i Egipćana 2017-2020*, koji je izrađen na temelju tadašnjih aktuelnih dokumenata, a koji je dobra polazna tačka za izradu novog **Vodiča**.

Prilikom izrade **Vodiča** posebno se vodilo računa o usklađivanju sa dokumentom „**Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata**“ koji je 2020. godine pripremio Sektor za koordinaciju, usklađenost i praćenje sprovođenja strateških dokumenata kojima se utvrđuju javne politike-Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore. Ovaj Vladin dokument je osnov za izradu svih strateških dokumenata na državnom nivou.

Glavna svrha **Vodiča** je priprema jedinstvenog pristupa opština u izradi svojih lokalnih akcionih planova za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana. Na taj način će se osigurati da lokalni akcioni planovi budu realni, utemeljeni na stvarnim potrebama zajednice, da sama zajednica učestvuje u njihovoj izradi i dr. Takođe, **Vodič** ima za cilj da metodološki poveže i uskladi proces izrade i sadržaj strateških planova koje donose ministarstva i Vlada u oblasti inkluzije Roma i Egipćana sa lokalnim akcionim planovima, kako bi se pojednostavio proces prikupljanja podatka o postignutim uspjesima, kao i proces izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

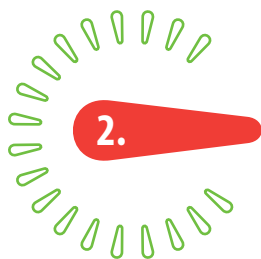
Vodič sadrži pojedinačno obrazložene korake u procesu izrade Lokalnog akcionog plana za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana - od formiranja i sastava tima za njegovu izradu, potreb-

nih analiza, definisanja ciljeva i aktivnosti, indikatora... do definisanje izvora finansiranja i načina na koji će se sprovoditi praćenje i evaluacija. Osim navedenog, **Vodič** sadrži primjere iz važećih ili realizovanih lokalnih akcionih planova, strateških državnih dokumenata uključujući i primjer operativnog plana (s konkretnim primjerima indikatora, ciljeva, rezultata, aktivnosti...) i potrebne priloge (npr. upitnik za utvrđivanje početne situacije unutar zajednice; forme za izvještavanje itd...). Operativni plan za lokalne akcione planove je potpuno usaglašen sa operativnim planom koji sadrži Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025.

Usaglašena metodologija u izradi lokalnih akcionih planova će omogućiti lakše praćenje i upoređivanje lokalnih akcionih planova u različitim opštinama i situaciju po pitanju romske i egipćanske populacije.

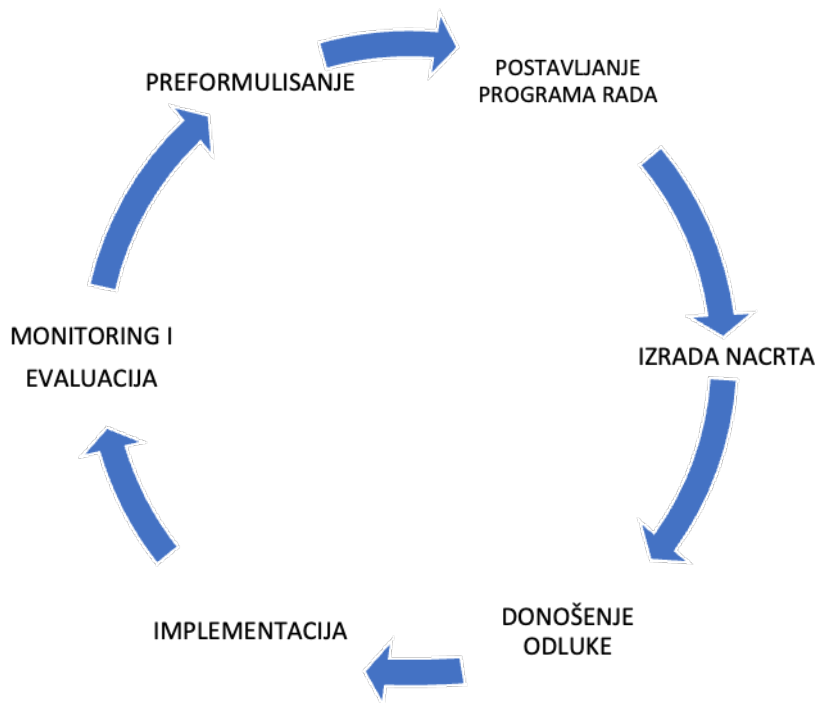

2. Proces razvijanja javnih politika

Postoji mnogo definicija pojma „**javna politika**“, a sve se u suštini svode na to da predstavljaju reakciju vlasti (državne, lokalne) u odnosu na neke veće probleme ili važna pitanja u zajednici, tj. sve što vlast odluči da uradi ili ne uradi u vezi za nekim važnim pitanjem koje pogađa veći broj građana u zajednici. Javna politika predstavlja kombinaciju osnovnih odluka, opredjeljenja i akcija koje preduzimaju oni koji su na vlasti da bi rješavali probleme u zajednici.

Uobičajeni koraci u procesu donošenja i primjene javnih politika su:

- Postavljanje programa rada (uvrstiti donošenje javne politike u program rada lokalne samouprave)
- Izrada nacrtu javne politike
- Odluka (o javnoj politici)
- Sprovođenje
- Nadgledanje (praćenje i procjena uspješnosti)
- Preformulisanje

Grafikon 1: Ciklus javnih politika

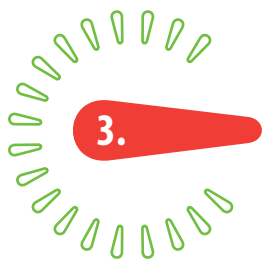

Ključni instrumenti javne politike su strateški (dugoročni) planovi na državnom i lokalnom nivou. Strateški planovi obuhvataju cijeli niz mjera koje moraju biti preduzete kako bi se stanje u jednoj oblasti poboljšalo. U instrumente javnih politika spadaju svakako i zakonski akti kojima se stvaraju prava i obaveze za građane sa ciljem ostvarenja javnog interesa u specifičnoj oblasti.

Svaki od koraka u izradi sprovođenju javne politike ima svoje jasno određenje i nije moguće doći do rezultata ukoliko se preskoči bilo koji od koraka.

- **Postavljanje programa rada** (uvrstiti donošenje javne politike u program rada lokalne samouprave) - da bi neki strateški plan mogao da se donese neophodno je da ga lokalna vlast uvrsti u svoj (godišnji) program rada. Programom rada određuje se dinamika donošenja (usvajanja) javne politike.
- **Izrada nacrtu javne politike** - u izradi samog strateškog dokumenta učestvuju svi zainteresovani akteri (u skladu sa lokalnim propisima kojima je utvrđen postupak izrade strateškog plana). Nacrt javne politike se nakon pripreme predstavlja građanima u okviru javne rasprave kako bi se prikupile sugestije, komentari, kojima se može poboljšati sadržaj nacrtu dokumenta.
- **Odluka (o javnoj politici)** – donosi se od strane nadležnog organa lokalne samouprave (gradonačelnika, predsjednika opštine, skupštine opštine, sekretarijata...).
- **Sprovođenje** - javna politika počinje da se sprovodi nakon usvajanja, a za njeno sprovođenje nadležan je ključni organ koji je i vodio proces izrade dokumenta.
- **Nadgledanje (praćenje i procjena uspjehnosti)** - u procesu praćenja učestvuju predstavnici institucija/organizacija koje su učestvovala u kreiranju samog dokumenta. Ova grupa za praćenje realizacije priprema periodične (polugodišnje/godišnje) izvještaje kako bi se upravljački organi u lokalnoj samoupravi informisali o dinamici realizacije javne politike.
- **Preformulisanje** - nakon sprovođenja procjene uspjehnosti, koju je preporučljivo, radi veće objektivnosti, da uradi eksterni konsultant, priprema se izvještaj koji treba da sadrži preporuke u vezi sa budućim aktivnostima u vezi sa javnom politikom (šta je potrebno dalje raditi da bi se popravilo stanje u određenoj oblasti).

Sistem strateškog planiranja u lokalnim samoupravama u Crnoj Gori

3.1. Zakonodavni i institucionalni okvir sistema strateškog planiranja u lokalnim samoupravama

Na nivou lokalnih samouprava ne postoji jedinstvena metodologija za izradu i usvajanje strateških dokumenta u različitim oblastima rada i iz nadležnosti lokalnih samouprava. Izuzetak je postojanje **Pravilnika o metodologiji za izradu strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave** ("Sl. list Crne Gore", br. 37/11 od 29.07.2011), koji je, na osnovu člana 8 stav 5 Zakona o regionalnom razvoju Crne Gore ("Službeni list CG", broj 20/11), donijelo Ministarstvo ekonomije 2011. godine.

Iako u svim jedinicama lokalne samouprave postoji Odluka o učešću lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova, ovim aktom nije detaljnije propisan proces donošenja strateških lokalnih planova.

4.

Koraci u procesu pripreme lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana

U pripremi strateških dokumenata - lokalnih akcionih planova za inkluziju Roma i Egipćana, postoji nekoliko faza i koraka koji mogu biti sprovedeni na identičan način u svim lokalnim samoupravama koje žele da usvoje ove akte.

4.1. Korak 1: Godišnje planiranje usvajanja strateških dokumenata kojima se definišu javne politike

Proces uvođenja nove javne politike - Lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana, počinje stavljanjem (uvršćavanjem) ovog dokumenta u godišnji Program rada skupštine opštine. Poslovnica skupština opštine utvrđena je procedura za kreiranje godišnjeg Programa rada skupštine opštine.

U cilju izrade Programa rada skupštine opštine, služba skupštine opštine sprovodi postupak pribavljanja prijedloga i mišljenja o pitanjima koja treba uvrstiti u Program rada skupštine. U pripremi izrade Programa rada skupštine, služba skupštine pribavlja prijedloge i mišljenja koja treba uvrstiti u Program rada od predsjednika opštine, odbornika, radnih tijela, odborničkih klubova, javnih službi, mjesnih zajednica i nevladinih organizacija. Postupak dostavljanja prijedloga počinje obično u novembru, a krajnji rok za usvajanje programa rada skupštine je 31. decembar. Predsjednik skupštine, na osnovu pristiglih prijedloga, utvrđuje prijedlog Programa rada skupštine i dostavlja ga skupštini na razmatranje i odlučivanje. Predsjednik skupštine, gradonačelnik/predsjednik opštine, klub odbornika i radno tijelo skupštine mogu predložiti da se određena pitanja unesu u Program rada skupštine, najkasnije tri dana prije održavanja sjednice, uz obrazloženje prijedloga.

Ukoliko se Lokalni akcioni plan za inkluziju Roma i Egipćana ne uvrsti blagovremeno u Program rada skupštine opštine, moguće je tokom kalendarske godine pokrenuti postupak usvajanja.

4.2. Korak 2: Priprema strateškog dokumenata i javne konsultacije

Priprema i usvajanje lokalnih akcionih planova za inkluziju Roma i Egipćana podrazumijeva nekoliko koraka:

1. Formiranje stručnih radnih grupa - proces počinje formiranjem radne grupe od strane gradonačelnika/predsjednika opštine. Radna grupa ima koordinatora/ku koji je zadužen za vođenje procesa izrade i usvajanja dokumenta. Koordinator/ka može biti potpredsjednik/ca opštine ili sekretar sekretarijata nadležnog za pitanje inkluzije Roma i Egipćana. U sastav radne grupe neophodno je uključiti predstavnike svih relevantnih institucija/organizacija čiji su osnivač država ili lokalne samouprave, kao i drugih organizacija koje su vezi sa pitanjima položaja Roma i Egipćana. Poželjno je da u sastav radne grupe budu uključeni predstavnici: sekretarijata nadležnog za kulturu, sport i mlade; sekretarijata nadležnog za finansije; sekretarijata nadležnog za razvoj privrede (preduzetništvo); komunalnih službi; Centra za socijalni rad; Zavoda za zapošljavanje Crne Gore - Biroa rada; Centra bezbjednosti; osnovne škole, srednje/stručne škole; javnih zdravstvenih ustanova; nevladinih organizacija koja zastupa interese Roma i Egipćana u lokalnoj zajednici. Odabir predstavnika nevladinih organizacija u radu radnih grupa u Glavnom gradu Podgorici uređeno je Odlukom o saradnji i partnerstvu organa lokalne uprave Glavnog grada i nevladinih organizacija. U drugim jedinicama lokalne samouprave ne postoje slične odluke, pa se predstavnik jedne ili više NVO koje zastupaju interese Roma i Egipćana može obaviti direktnim pozivom od strane predsjednika opštine. Svakako, bez uključivanja predstavnika zajednice Roma i Egipćana proces izrade dokumenta bi bio faličan, jer postoji velika vjerovatnoća da će se zaboraviti neki od važnih problema, odnosno da dokument neće biti u vezi sa stvarnim problemima zajednice. Takođe, tokom javne rasprave koja se sprovodi prilikom izrade LAP-a biće jednostavnije organizovati sastanke sa zajednicom Roma i Egipćana ukoliko u radnoj grupi učestvuju predstavnici NVO koje zastupaju interese RE populacije. Predsjednik/ca opštine treba da donese pojedinačna rješenja kojima se imenuju članovi/ce radne grupe. Institucije čiji su predstavnici pozvani da delegiraju članove/ce radne grupe sami vrše izbor svojih predstavnika vodeći računa da se u sastav radne grupe uključe one osobe koje su imale/imaju iskustvo u radu sa zajednicom Roma i Egipćana i koji imaju iskustva u izradi javnih politika/strateških dokumenata. Koordinator/ka radne grupe na početku rada pravi plan sa jasnim rokovima u kojima će pojedini koraci u izradi dokumenta biti realizovani (vidi Aneks 1).
2. Uključivanje i savjetovanje zainteresovane javnosti u početnoj fazi pripreme strateškog dokumenta - U početnoj fazi izrade lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana, neophodno je u skladu sa odlukom o učešću lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova (koja postoji u svim jedinicama lokalne samouprave) sprovesti početne konsultacije kako bi se utvrdile osnovne potrebe primarne ciljne grupe. Početno istraživanje potreba je najlakše uraditi putem upitnika (ankete) ili putem fokus grupa. Ovaj posao može da se realizuje zajednički od strane člana/ce radne grupe koja predstavlja NVO i predstavnika sekretarijata nadležnog za pitanje inkluzije Roma i Egipćana (Aneks 2 - primjer Upitnik za ispitivanje potreba Roma i Egipćana u početnoj fazi izrade LAP-a). Nakon sprovedenog početnog ispitivanja potreba, radna grupa je dužna da obradi podatke prikupljene u postupku prethodnog konsultovanja, sačini izvještaj o rezultatima prethodnog konsultova-

nja, u roku od osam dana od dana završetka postupka i objavi ga na web stranici opštine. Podaci prikupljeni u početnom ispitivanju potreba mogu da budu upotrijebljeni prilikom utvrđivanja početnog stanja i formulisanju indikatora.

3. Sprovođenje javnih rasprava o tekstu nacrtu strateškog dokumenta - nakon izrade nacrtu LAP-a neophodno je, u skladu sa statutom opštine i/ili odlukom o učešću lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova, organizovati javnu raspravu čije trajanje zavisi od rokova utvrđenih statutom opštine i/ili odlukom o učešću lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova. Konsultovanje javnosti putem javne rasprave u postupku donošenja LAP-a sprovodi se radi prikupljanja primjedbi, prijedloga i sugestija građana na nacrt akta. Program javne rasprave objavljuje se na web sajtu opštine i sadrži:

- naziv akta koji se stavlja na javnu raspravu;
- naziv nadležnog organa koji sprovodi javnu raspravu;
- zainteresovane subjekte i medije kojima se neposredno dostavlja nacrt akta i program javne rasprave;
- vrijeme i način održavanja javne, odnosno stručne rasprave ako je predviđena medija planom;
- mjesto, vrijeme i način održavanja centralne javne rasprave;
- uputstvo za dostavljanja primjedbi, prijedloga i sugestija;
- ime, prezime i kontakt podaci službenika zaduženog za informisanje o javnoj raspravi;
- druge podatke neophodne za javne rasprave.

Organizator javne rasprave (radna grupa za izradu LAP-a) dužan je da učesnicima javne rasprave dostavi evaluacione listiće, radi ocjenjivanja njenog kvaliteta i uspješnosti, pisanim putem ili učini dostupnim elektronski, na web stranici opštine. Radna grupa za izradu LAP-a je dužna (u skladu sa odlukom o učešću lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova) da sačini izvještaj o javnoj raspravi u roku od 7 dana od isteka roka za javnu raspravu i da ga objavi na web stranici opštine.

Izvještaj o javnoj raspravi sadrži:

- naziv organa koji je sproveo javnu raspravu;
 - naziv nacrtu akta koji je predmet javne rasprave;
 - podatke o ovlašćenim predstavnicima organizatora, mjesne zajednice;
 - stručnim licima koja su učestvovala u javnoj raspravi;
 - podatke o broju učesnika u javnoj raspravi i predstavnika medija;
 - vrijeme, mjesto i način održavanja javne i centralne javne rasprave;
 - dostavljene primjedbe, prijedloge i sugestije građana u usmenom, pisanom ili elektronskom obliku sa podacima o podnosiocu, načinu i roku dostavljanja;
 - razloge prihvatanja, odnosno neprihvatanja primjedbi, prijedloga i sugestija;
 - prosječnu ocjenu kvaliteta i uspješnosti javne rasprave;
 - druge podatke od značaja za sprovođenje javne rasprave.
4. Sprovođenje međuresorskih konsultacija - nakon sprovedene javne rasprave radna grupa treba da održi novi sastanak (ili više sastanaka) i pripremi novu verziju nacrtu LAP-a koji se dostavlja sekretarima nadležnih sekretarijata na davanje mišljenja u vezi sa predloženim sadržajem dokumenta. Nakon pribavljenih mišljenja od strane nadležnih sekretarija-

ta, radna grupa priprema finalni predlog akta koji se dostavlja predsjedniku opštine kao predlagачu akta u postupku usvajanja u skupštini opštine.

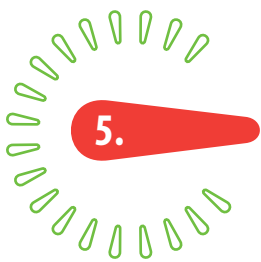
4.3. Korak 3: Podnošenje prijedloga dokumenta i usvajanje

Predsjednik opštine je formalni predlagач LAP-a prema skupštini opštine i konačnu odluku o sadržaju LAP-a utvrđuje u skladu sa svojim nadležnostima. Predsjednik opštine dostavlja predlog akta skupštini opštine koja ga usvaja u proceduri propisanoj poslovnikom o radu skupštine opštine.

4.4. Korak 4: Praćenje (monitoring), izvještavanje i procjena uspješnosti (evaluacija)

Nakon usvajanja LAP-a počinje njegova primjena i realizacija planiranih aktivnosti definisanih u akcionom planu. Sam dokument LAP-a sadrži (kao obavezni dio) poglavlje koje se donosi na proces praćenja (monitoringa) i procjene uspješnosti (evaluacija) strateškog dokumenta. U tom poglavlju se, između ostalog, opisuje sastav tima (radne grupe) za monitoring. Uobičajeno je da se u timu za monitoring nađu predstavnici onih institucija koje su učestvovalе u izradi dokumenta jer će predstavnici lokalnih/državnih organa i NVO biti u prilici da tokom realizacije LAP-a prikupljaju i dostavljaju podatke u vezi sa prethodno postavljenim indikatorima (pokazateljima uspjeha). Na osnovu prikupljenih podataka u vezi sa ispunjenošću postavljenih indikatora, tim za monitoring priprema godišnje izvještaje o realizaciji LAP-a koje dostavlja predsjedniku opštine (koji koristi izvještaje o realizaciji LAP-a u pripremi svojih godišnjih izvještaja o radu, koje dostavlja skupštini opštine na usvajanje). Procjena uspješnosti (evaluacija) može da se radi tokom perioda realizacije (nakon polovine perioda za koji važi LAP i/ili na kraju procesa realizacije - više u dijelu 5.8 koji se bavi evaluacijom). Evaluacija se svakako mora uraditi na kraju procesa realizacije LAP-a kako bi se uporedilo početno stanje sa ostvarenim promjenama. Evaluacija treba da posluži kao početna tačka u kreiranju nove javne politike-novog LAP-a i pruži informacije u vezi sa budućim pravcima djelovanja u poboljšanju inkluzije Roma i Egipćana.

Obavezan sadržaj lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana

U cilju usklađivanja metodologije izrade strateških dokumenata koji se donose na državnom nivou od strane državnih organa i lokalnih strateških dokumenata, kao i radi lakšeg i boljeg usklađivanja lokalnih akcionih planova za inkluziju Roma i Egipćana sa Strategijom socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025, neophodno je da LAP sadrži dolje opisane obavezne djelove.

5.1. UVOD

U uvodnom dijelu neophodno je kratko opisati proces izrade Lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana (ko je radio na dokumentu, koji koraci su realizovani). Takođe, neophodno je opisati svrhu donošenja LAP-a, odnosno koje se stanje želi popraviti realizacijom strateškog dokumenta. Potrebno je u uvodnom dijelu navesti vezu LAP-a sa Strategijom socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025, oblastima koje obuhvata strateški plan kojeg je donijelo nadležno ministarstvo, kao i drugim srodnim sektorskim strategijama. Kao treći segment u uvodnom dijelu, potrebno je dati podatke o usklađenosti LAP-a sa međunarodnim obavezama (opisati vezu sa dokumentima EU, obavezama iz pregovaračkog procesa, drugim relevantnim aktima međunarodnih organizacija). U Aneksu 3 dat je primjer **Uvoda** iz Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025, koji može biti upotrebljiv za izradu istog obaveznog dijela u LAP-u.

5.2. ANALIZA STANJA

Analiza stanja je prva suštinska faza u procesu izrade lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana. Cilj analize stanja je da se utvrde problemi zajednice Roma i Egipćana i da se utvrde uzroci koji dovode do postojanja problema. Analiza stanja može da pokaže objektivno stanje samo ukoliko počiva na provjerljivim podacima, statistici, istraživanjima... Analiza stanja treba da bude oslobođena subjektivnih ocjena članova/ca radne grupe i svaka tvrdnja u ovom dijelu dokumenta treba da bude potkrijepljena dokazima. Ukoliko se analiza stanja

ne uradi metodološki ispravno, ne može se utvrditi trenutno stanje, a bez jasnog trenutnog stanja ne može se planirati ni željeno stanje, odnosno promjena (ciljevi) koju želimo ostvariti sa javnom politikom. Proces prikupljanja podataka sprovodi se preko članova/ica radne grupe za izradu LAP-a, ali i uz konsultacije sa drugim zainteresovanim subjektima. Sam proces doprinosi da članovi/ce radne grupe za izradu LAP-a bolje razumiju „veliku sliku“, odnosno bolje razumiju probleme zajednice Roma i Egipćana kako bi zajedno mogli da predlože odgovarajuća rješenja. Analiza stanja oslanja se na procjenu uspješnosti prethodnog Lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana (ukoliko ga je opština imala). Ukoliko je opština u prethodnom periodu realizovala LAP za inkluziju Roma i Egipćana, onda je bilo nepochodno uraditi procjenu uspješnosti (evaluaciju), a preporuke iz evaluacionog izvještaja uzeti u obzir u procesu pripreme analize trenutnog stanja.

Postoji mnogo metoda za izradu analize stanja. Najčešće se koriste:

- Analiza faktora spoljašnjeg okruženja-PESTL
- Analiza unutrašnjih i spoljnih faktora uticaja-SWOT
- Analiza zainteresovanih strana
- Drvo problema

U zavisnosti od raspoloživog vremena i dostupnih resursa u procesi izrade analize stanja, vrši se odbabir metoda. U nastavku su predstavljene metode dok su u aneksima dati primjeri.

Analiza faktora spoljašnjeg okruženja-PESTL

PESTL analiza obuhvata analizu političkih, ekonomskih, socijalnih, tehnoloških i pravnih faktora uticaja koji utiču na položaj primarne ciljne grupe (Roma i Egipćana). Cilj analize je da se sagledaju svi faktori koji pozitivno ili negativno utiču na zajedncu i prepoznaju mogući pravci djelovanja u okviru LAP-a. U okviru analize prikupljaju se podaci i ispituju sljedeći faktori uticaja:

P	POLITIČKI	Politička stabilnost u zajednici (izbori, promjena vlasti, itd..), podjela nadležnosti između državnih i lokalnih organa u vezi sa položajem zajednice.
E	EKONOMSKI	Nivo nezaposlenosti u opštini i ekonomski položaj Roma i Egipćana, kojim se poslovima najčešće bave.
S	SOCIJALNI	Demografski podaci, uključenost zajednice u obrazovni sistem, kulturni život, obuhvat zajednice sistemom zdravstvene zaštite, socijalna distanca - kako većinska populacija doživljava problematiku sa kojom se suočava romska i egipćanska zajednica.
T	TEHNOLOŠKI	Povezanost naselja u kojima živi populacija Roma i Egipćana sa gradom, uslovi stanovanja, snabdijevanje vodom, strujom, pokrivenost naselja Internetom, upotreba računara i mobilnih telefona u zajednici...
L	PRAVNI	Koji zakonski propisi pospješuju ili sprječavaju uspješno djelovanje na poboljšanju položaja zajednice?

U izradi strateških dokumenata često se u PESTL analizi spaja opis političkih i pravnih uticaja jer su ova dva faktora isprepletana i teško ih je precizno razdvojiti.

U pripremi PESTL analize biće neophodno prikupiti podatke od institucija, nevladinih organizacija i drugih subjekata koji su sprovodili istraživanja i analize u vezi sa nekim od faktora uticaja. U Aneksu 4.1 dat je primjer PESTL analize iz Nacrta LAP-a za Opštinu Tivat.

Analiza unutrašnjih i spoljnih faktora uticaja-SWOT

Obično se SWOT analiza radi u formi tabela koja pokazuje Snage (strengths), Slabosti (weaknesses), Mogućnosti (opportunities) i Prijetnje (threats).

Snage (S trengths)	Slabosti (W eaknesses)
Mogućnosti (O pportunities)	Prijetnje (T hreats)

SWOT analiza je prvenstveno usmjerena na analizu kapaciteta institucije koja sprovodi LAP (lokalna uprava), pri čemu se ocjenjuju **Snage** i **Slabosti** institucije u odnosu na mogućnost rješavanja potreba zajednice Roma i Egipćana, kao i kapacitete institucije u odnosu na sprovođenje novog LAP-a. "Gornji" dio tabele je posvećen instituciji, tj. preciznoj analizi snaga i slabosti, kako bi se u sljedećim koracima planirale aktivnosti kojima će se slabosti institucije eliminisati ili makar ublažiti (održavanjem obuka za zaposlene, donošenjem novih pravnih akata, uspostavljanjem redovnih komunikacija i sastanaka sa zainteresovanim subjektima, itd...). Procjena snaga i slabosti ima smisla ukoliko se radi precizno, bez skrivanja nedostataka.

Primjer:

Snaga - u strukturi lokalne uprave postoji posebna organizaciona jedinica za izradu EU projekata i saradnju sa donatorima.

Slabost - u posebnoj organizacionoj jedinici za izradu EU projekata i saradnju sa donatorima angažovana je samo jedna osoba.

Za razliku od gornjeg dijela tabele SWOT analize na koji institucija (lokalna uprava) može direktno uticati, "donji" dio analize (**Mogućnosti** i **Prijetnje**) se odnosi na okruženje na koje lokalna uprava ne može direktno uticati. Mogućnosti su faktori i okolnosti koji idu na ruku donosiocu LAP-a i uticaće na lakšu implementaciju dokumenta, dok su prijetnje one okolnosti i faktori koji će biti prepreka i koje treba uzeti u obzir prilikom planiranja aktivnosti u LAP-u kako se ne bi u planu našlo ono što je nemoguće realizovati. Ukoliko je radna grupa radila PESTL analizu, onda nije neophodno da radi "donji" dio SWOT analize (Mogućnosti i Prijetnje).

SNAGE	SLABOSTI
▪ Zainteresovanost Opštine da se bavi ovom problematikom ▪ Uključenost i saradnja svih relevantnih aktera ▪ Jasna organizaciona struktura i konsolidovana Radna grupa ▪ Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020 ▪ Baza podataka Centra za socijalni rad ▪ Baza podataka Biroa rada Bar ▪ Baza podataka resornih ministarstava ▪ Konsolidovan sistem finansija u Opštini Bar ▪ Adekvatan prostor i tehnička oprema za izradu i realizaciju LAP-a	▪ Nepostojanje strateških dokumenata na lokalnom nivou koja se bave pitanjima od značaja za RE populaciju ▪ Nedostatak relevantnih podataka ▪ Nedostatak registrovane NVO na teritoriji Opštine Bar koja se isključivo bavi problematikom RE populacije ▪ Nedostatak iskustva u izradi LAP-ova ▪ Nepostojanje Programa za socijalno stanovanje ▪ Nepostojanje Odluke o socijalnom stanovanju ▪ Slab kapacitet za prikupljanje sredstava
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
▪ Izrada novog LAP-a ▪ Uključivanje pripadnika RE populacije u društvene tokove ▪ Multidisciplinarni pristup egzistencijalnim problemima RE populacije ▪ Edukacija kao proces rada za ekonomsko osnaživanje RE zajednice ▪ Podizanje nivoa svijesti i razbijanje predrasuda ▪ Izrada i realizacija projekata, domaći i strani fondovi ▪ ROMACTED tim kao podrška u realizaciji aktivnosti ▪ Jasno definisani ciljevi i plan realizacije aktivnosti ▪ Mogućnost revidiranja postojećeg dokumenta, u skladu sa potrebama zajednice i identifikovanim izazovima	▪ Predrasude i stereotipi ▪ Tradicionalnost i zatvorenost romske i egipćanske zajednice ▪ Nezainteresovanost dijela RE populacije za rad i saradnju ▪ Nezainteresovanost poslodavaca za zapošljavanje pripadnika RE populacije ▪ Nedovoljna informisanost kako RE zajednice, tako i većinske populacije o pitanjima od značaja za ovu problematiku ▪ Nedostatak RE medijatora/ke u školama ▪ Nepovjerenje RE populacije u institucije sistema ▪ Predrasude kod većinske populacije o RE zajednici ▪ Nedostatak sredstava za realizaciju aktivnosti

Primjer 1: Lokalni akcioni plan za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana za opštinu Bar 2020-2022

Analiza zainteresovanih strana

Zainteresovane strane su institucije, grupe ili pojedinci koji su zainteresovani za LAP za inkluziju Roma i Egipćana. Takođe, to su svi pojedinci i institucije/organizacije na koje LAP direktno ili indirektno utiče ili koji svojim radom utiču na LAP i položaj Roma i Egipćana. Zainteresovane strane mogu biti podržavaoci LAP-a, ali i oni koji se protive procesima koje opština preduzima da bi riješila pitanja Roma i Egipćana. Analiza zainteresovanih strana se ne radi često u izradi strateških dokumenata u Crnoj Gori, ali se svakako može i treba uraditi u okviru procesa izrade LAP-a i to može biti na samom početku procesa, da bi se prepoznalo sa kojim još subjektima treba da se ostvari komunikacija u procesu izrade dokumenta.

Analiza zainteresovanih strana je potrebna zato što različite grupe imaju različite /specifične uloge, moć, interese, potrebe, potencijale, probleme. Takođe, ova analiza potrebna je i zbog identifikovanja odnosa između zainteresovanih strana (stepena saradnje ili konflikta), zbog identifikovanja razlika koje postoje unutar svake grupe.

Razlozi za uključivanje zainteresovanih strana tokom izrade strateškog dokumenta su:

- ✓ Pružanje statistike, podataka i informacija koje nisu dostupne radnoj grupi.
- ✓ Pružanje mišljenja (sa pratećim dokazima i obrazloženjem iza svakog navedenog mišljenja).
- ✓ Sudjelovanje u diskusijama vezanim za analizu situacije i problema ili provjeru analitičkih nalaza (putem sastanaka, individualnih intervju, pisanih upitnika ili bilo koje kombinacije takvih metoda).
- ✓ Pojašnjenje informacija (posebno ako različiti izvori dovode do oprečnih nalaza).

Posebnu vrijednost strateškom dokumentu daje grupisanje zainteresovanih strana u kategorije na koje promjene mogu različito uticati. Tu se, prije svega, misli na **orodnjenost analize stanja**, u kojoj je potrebno predvidjeti različit uticaj određenih aktivnosti i ciljeva na žene i muškarce. Pored toga, ciljevi i aktivnosti mogu imati različit uticaj na stanovništvo u urbanim i ruralnim područjima, starije i mlađe stanovnike zajednice. Kroz analizu zainteresovanih strana možemo da predvidimo one kategorije stanovništva koje su ujedno i ciljne grupe i u daljim koracima izrade strateškog dokumenta razmislimo o načinu i metodama njihovog uključivanja i adresiranja njihovih potreba.

PRIMJER TEBELE ZAINTERESOVANIH STRANA

Zainteresovani (opis interesovanja - odnos prema strateškom dokumentu)	Uticaj, +/-, od 1-5 (na sprovođenje strateškog dokumenta)		Dosadašnja saradnja Od 1 do 5 (opisati)	Promjena (Željena)
	+/-	1-5		
NVO aktivne u oblasti RE				
Udruženja poslodavaca				
Privredni subjekti				
Lokalni mediji				
NVO aktivne u oblasti mladih				

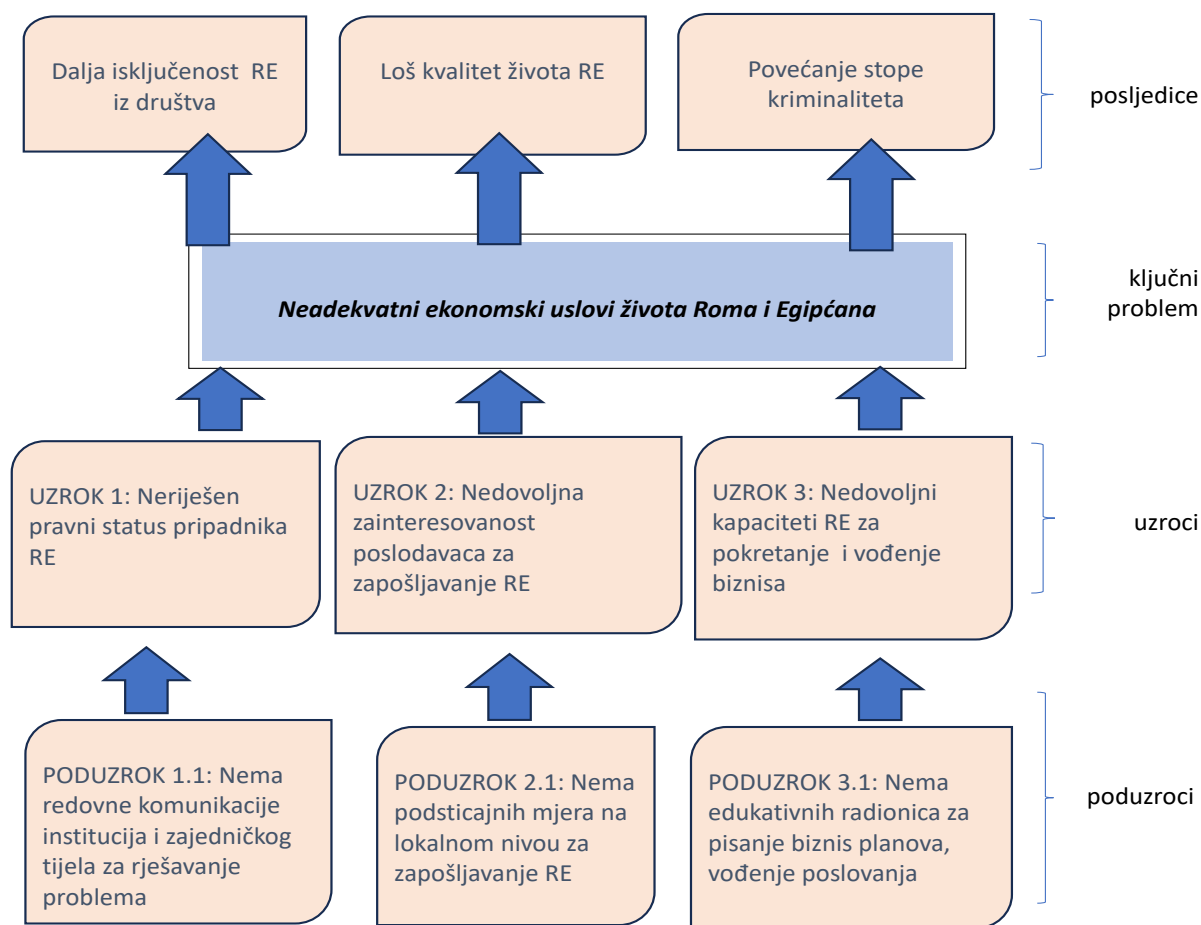
Drvo problema

Ova metoda je veoma zahvalna za dalju detaljnu analizu ključnih problema koji su prethodno prepoznati tokom analize okruženja (PESTL) i analize snaga i slabosti (SWOT). Na sastanku radne grupe, uz učešće pojedinih zainteresovanih strana, potrebno je definisati oblasti/probleme koji ugrožavaju kvalitet života primarne ciljne grupe-Roma i Egipćana. Do sada su se ključni problemi uglavnom vezivali za sljedeće oblasti:

- pravni status pripadnika RE populacije;
- uslovi stanovanja;
- zdravstvena zaštita;
- obrazovanje;
- zapošljavanje.

Neophodno je razmotriti svaki problem (unutar problemske oblasti) ponaosob. Probleme je potrebno formulisati jasno da ih može razumjeti i neko ko ne poznaje problematiku. Drvo problema podrazumijeva nekoliko koraka: 1) jasno definisati ključni problem za ciljnu grupu unutar posebnih oblasti; 2) odrediti uzroke koji dovode do postojanja ključnog problema; 3) odrediti poduzroke koji dovode do postojanja uzroka; 4) na kraju odrediti posljedice koje će nastupiti ukoliko se ključni problem ne bude rješavao

Primjer: Drvo problema

Za svaki ključni problem može da postoji jedan ili više uzroka, a za svaki uzrok može da postoji jedan ili više poduzroka. Tokom izrade ove analize radna grupa treba da analizira što detaljnije svaki od uzroka. U izradi strateških planova obično se ključni problem analizira do dva nivoa (uroci i poduzroci). U izradi drveta problema potrebno je numerisati uzroke i poduzroke na način što se uzroci (prvog reda) označavaju brojem 1, 2, 3..., dok se poduzroci za uzrok 1 označavaju sa 1.1, 1.2, 1.3, itd. Takođe, posljedice se mogu dodatno analizirati i razrađivati.

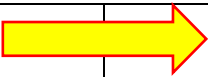
5.3. POSTAVLJANJE CILJEVA

U LAP-u za inkluziju Roma i Egipćana, kao i u strateškim planovima koje usvajaju državni organi, postoje tri nivoa promjena koje treba da se dese u fazi realizacije plana: Strateški cilj, Operativni cilj i Aktivnosti. Strateški cilj (opšti cilj) je krajnji učinak (promjena) koji se želi ostvariti u području javne politike putem implementacije Plana. Za ostvarenje strateškog cilja potrebno je duže vrijeme. Operativni cilj (poseban cilj) je konkretan rezultat koji se želi postići u okviru strateškog cilja aktivnostima planiranim u određenom vremenskom periodu.

Aktivnosti su konkretne radnje koje se moraju sprovesti da bi se ostvario operativni cilj.

Strateški cilj predstavlja zbir ostvarenih operativnih ciljeva. Strateški cilj se ostvaruje realizacijom jednog ili više operativnih ciljeva. Operativni cilj se ostvaruje realizacijom jedne ili više aktivnosti. Formulacije strateškog i operativnog cilja, kao i aktivnosti, u vezi su sa prethodno sprovedenom analizom problema (drvo problema).

Ukoliko je analiza problema (drvo problema) urađena na metodološki ispravan način, onda je postavljanje ciljeva veoma jednostavan proces. Postavljanje (formulisanje) ciljeva se vrši davanjem pozitivnog konteksta formulacijama iz drveta problema.

DRVO PROBLEMA		DRVO CILJEVA
KLJUČNI PROBLEM		STRATEŠKI CILJ
UZROK (PRVOG REDA)		OPERATIVNI CILJ
PODUZROK		AKTIVNOSTI

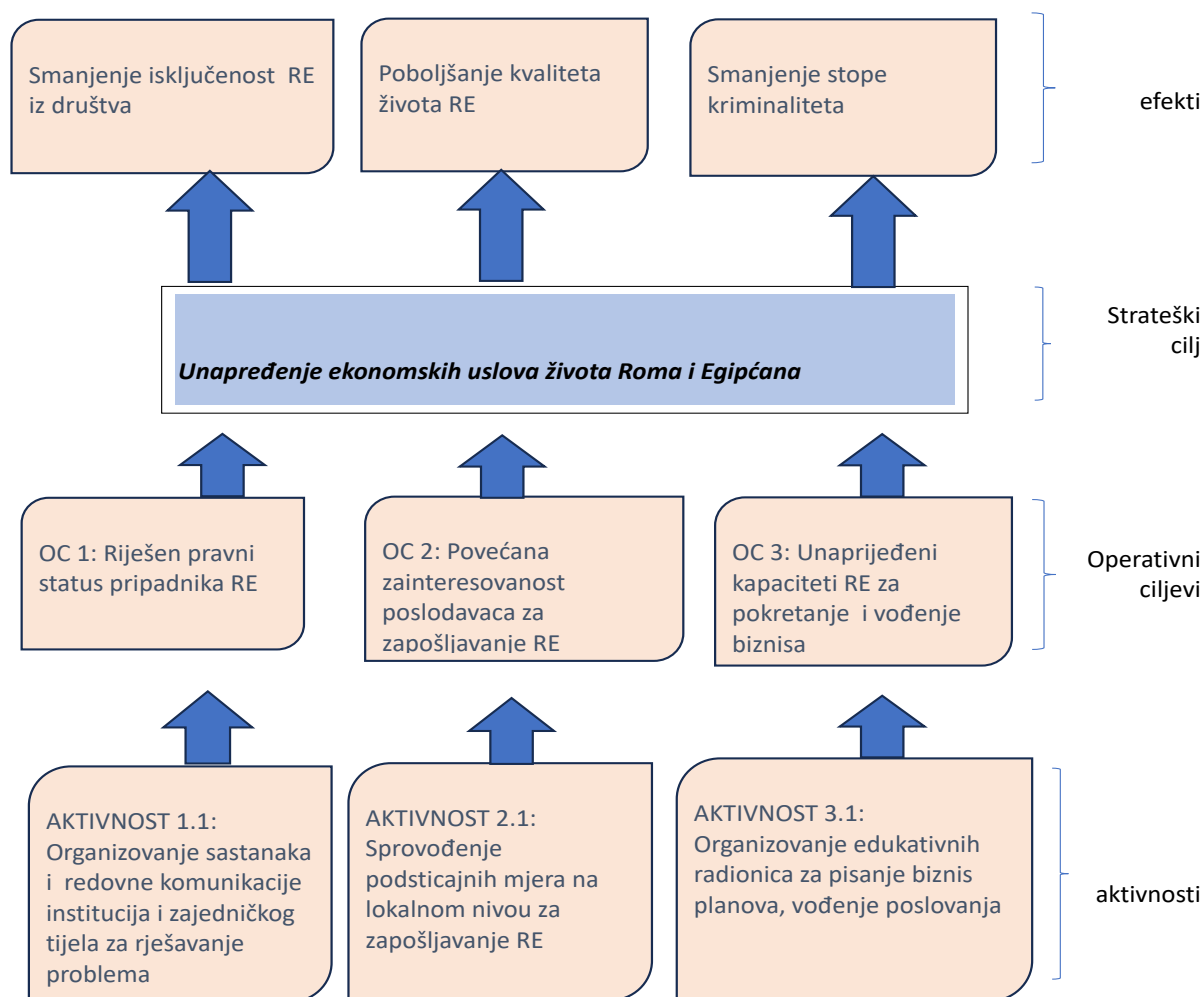
Na osnovu drveta problema formuliše se drvo ciljeva. Kada se rečenica koja je ključni problem iz drveta problema stavi u pozitivan kontekst dobija se formulacija strateškog cilja. Kada se rečenica koja je urok prvog reda iz drveta problema stavi u pozitivan kontekst dobija se formulacija operativnog cilja. Jedino odstupanje od automatizma postoji kod aktivnosti koje se formulišu na osnovu poduzroka. Uobičajeno je kod formulisanja aktivnosti da će se

članovi Radne grupe prisjetiti većeg broja aktivnosti u odnosu na broj definisanih poduzroka u drvetu problema jer će biti podstaknuti procesom.

U nastavku je primjer drveta ciljeva nastao na osnovu prethodno datog primjera drveta problema:

Primjer: Drvo ciljeva (rješenja)

Valja napomenuti da u teoriji i praksi ima drugih pristupa u formulisanju **drveta ciljeva** u odnosu na onaj koji koristi državna uprava (a koji se i ovdje preporučuje zarad usklađivanja metodološkog pristupa). Osnovna razlika u drugom pristupu je što u hijerarhiji promjena postoje, pored strateškog i operativnog cilja, još i rezultati. U tom modelu se strateški dugoročni cilj formuliše na osnovu najvažnije posljedice iz drveta problema, od ključnog problema se pravi formulacija operativnog cilja, od uzroka prvog reda se pravi formulacija rezultata, a od poduzroka formulacije aktivnosti.

5.4. UTVRĐIVANJE PRIORITETA

Utvrdjivanje prioriteta je proces u kojem utvrđujemo koji je obim, hitnost i važnost prepoznatih problema, koji od njih su u skladu s prioriternim aktivnostima lokalne uprave/sekretarijata, dostupnim resursima i imaju uticaj na nadležne institucije i širu zajednicu. Utvrđivanje prioriteta je neophodno jer su resursi za realizaciju planova ograničeni, a sa druge strane potrebe zajednice ogromne. U proces utvrđivanja prioriteta neophodno je uključiti primarnu ciljnu grupu (Roma i Egipćane), kao i druge zainteresovane strane, kako bi se postiglo što bolje razumijevanje potreba i usmjerili resursi na odgovarajući način.

Dva su osnovna parametra za utvrđivanje prioriteta:

- 1. politička prioritizacija** i to da li su donosioci odluka uključeni u izbor prioriternih oblasti prilikom kreiranja strateškog dokumenta;
- 2. dostupna sredstva i resursi.**

U određivanju prioriteta učestvuju donosioci odluka koji su upoznati sa resursima koji su na raspolaganju i koji treba da doprinesu realističnosti LAP-a. Nakon sprovedenih analiza koje su dovele do plana mogućih promjena (ciljeva i aktivnosti), neophodno je preispitati da li je sve što je analizirano moguće i realizovati u periodu predviđenom za realizaciju LAP-a. Postoji više faktora koje treba uzeti u obzir u procesu utvrđivanja prioriteta.

PRETHODNO ISKUSTVO	VRIJEME	RESURSI	PRIORITETI VLADE/OPŠTINE	MEĐUNARODNE OBAVEZE
Suočavamo li se sa ovim problemom već neko vrijeme i nismo uspjeli da ga riješimo?	Koliko vremena nam je potrebno da riješimo problem?	Imamo li dovoljno finansijskih i ljudskih resursa da riješimo problem?	Je li problem i u krovim dokumentima Vlade i opštine prepoznat kao prioritet za adresiranje?	Je li problem i na međunarodnom nivou prepoznat kao prioritetan za rješavanje?
Je li ovaj problem do sada adresiran drugim strateškim dokumentima?	Postoji li vjerovatnoća da ga riješimo za vrijeme trajanja novog strateškog dokumenta?	Hoćemo li imati resurse za vrijeme trajanja strateškog dokumenta?	Doprinosimo li dostizanju prioriteta opštine i Vlade kroz rješavanje ovog problema?	Doprinosi li rješavanje ovog problema dostizanju određenih međunarodnih standarda ili obaveza koje je Crna Gora preuzela?

Utvrdjivanje prioriteta na osnovu predloženih faktora je najjednostavnije iskazati kroz tabelu kroz koju sa DA i NE odgovaramo na pitanja. Na osnovu broja pozitivnih/negativnih odgovora vrši se sabiranje i određuje se koji je problem važniji u odnosu na druge. Ukoliko više problema ima iste ocjene, oni mogu zajedno biti obuhvaćeni LAP-om.

IDENTIFIKOVANI PROBLEM	PRETHODNO ISKUSTVO	VRIJEME	RESURSI	PRIORITETI VLADE/ OPŠTINE	MEĐUNARODNE OBAVEZE	REZULTAT
1. Nedovoljna podrška za zapošljavanje RE	DA	NE	DA	DA	DA	3/4
2. Nedovoljna podrška za sticanje srednjeg obrazovaja	DA	DA	DA	DA	DA	1
3. Smanjeno učešće u sportskim i drugim aktivnostima mladih	DA	DA	DA	NE	NE	2/3

Iz tabele sa primjerom se vidi da je po važnosti najznačajniji problem 2, zatim problem 1 i na kraju problem 3. Na osnovu utvrđenih prioriteta vrši se odabir ciljeva koji će biti finansirani i koji će se naći u LAP-u.

5.5. POSTAVLJANJE INDIKATORA I CILJNIH VRIJEDNOSTI

Da bi donosioci odluka, zainteresovani subjekti i šira javnost mogli da prate i ocjenjuju uspješnost realizacije LAP-a, odnosno realizacije postavljenih ciljeva i aktivnosti, potrebno je tokom izrade dokumenta (u fazi planiranja) postaviti jasne pokazatelje uspjeha (indikatore). Indikatori se postavljaju za svaki od tri nivoa promjena (koji je opisan u dijelu koji se odnosi na postavljanje ciljeva): strateški cilj, operativni cilj i aktivnosti. U zavisnosti od nivoa promjene, razlikujemo tri vrste indikatora:

Vrsta indikatora	Na koju vrstu promjene se odnosi	Kako ga razlikovati
Indikator uticaja (Impact indicator)	Strateški cilj	Ukazuje na dugoročne promjene (efekte) koji ukazuju na položaj ciljne grupe: Npr. stepen zadovoljstva RE zajednice zdravstvenom zaštitom
Indikator učinka (Outcome indicator)	Operativni cilj	Ukazuje na promjenu koja će nastupiti srednjoročno, nakon realizacije aktivnosti: Npr: Broj RE koji koriste usluge zdravstvene zaštite povećan 80% do kraja 2026

 Indikator rezultata (Output indicator)	Aktivnosti	Ukazuje na najniži stepen promjene koja nastaje tokom i neposredno nakon sprovođenja aktivnosti: Npr: Održano 10 jednodnevnih radionica za 200 pripadnika RE populacije o procedurama za ostvarenje prava na zdravstvenu zaštitu
--	------------	---

U metodologiji koju koriste državni organi ne postavljaju se indikatori uticaja koji pokazuju stepen ostvarenosti strateškog cilja, već se samo postavljaju indikatori za operativne ciljeve i aktivnosti. Radi usklađivanja metodologije u izradi LAP-a sa metodologijom koju koriste državni organi, može se u izradi LAP-a zadržati ovaj pristup, iako ima svoje manjkavosti (jer je nejasno zašto se suštinski indikator koji treba da pokaže stvarnu promjenu u nekoj oblasti ne obuhvata strateškim planom).

Da bi bili sveobuhvatni, Indikatori bi trebalo da zadovolje QQT kriterijume, odnosno da ukazuju na:

Quantity – kvantitet,

Quality – kvalitet,

Time – vrijeme u kojem će se promjena desiti.

Za svaki operativni cilj neophodno je postaviti makar jedan indikator (a može ih biti i više) dok se za svaku aktivnost postavlja jedan ili više indikatora.

U formulisanju indikatora treba voditi računa da budu jasni, kao i da budu ekonomični, tj. da za dokazivanje njihove ispunjenosti nisu neophodna nesrazmjerna sredstva. Da bi se dokazala ispunjenost indikatora, neophodno je u akcionom (operativnom) planu LAP-a odrediti i sredstva verifikacije (odnosno izvor podataka). Izvor verifikacije je fizički dokaz (dokument) koji potvrđuje ispunjenost indikatora (lista evidencije učesnika obuka, fotografije, ugovori, analize, ankete, objave na web sajtu...).

U postavljanju indikatora za operativne ciljeve neophodno je utvrditi polazne, prelazne i ciljne vrijednosti. Polazne vrijednosti indikatora (base line) predstavljaju trenutno stanje prema podacima iz prethodne godine ili posljednjim dostupnim podacima. Prelazne vrijednosti ukazuju na promjene koje će se desiti tokom sprovođenja LAP-a. Ciljne vrijednosti indikatora (target) predstavljaju konačne promjene koje će se desiti do kraja realizacije strateškog plana.

Kod indikatora za operativni cilj suština je formulisati naziv indikatora na dovoljno jasan način da se u rubrikama tabele akcionog plana kod polaznih, prelaznih i ciljnih vrijednosti upisuju samo brojevi ili procenti bez bilo kakvog tekstualnog opisivanja i pojašnjavanja.

Kod postavljanja indikatora za aktivnosti nema postavljanja početne i prelazne vrijednosti, već se samo postavlja ciljna vrijednost, pa je i formulacija (naziv) indikatora drugačiji. Na osnovu indikatora postavljenih za aktivnosti planiraju se i sredstva za realizaciju aktivnosti.

Primjer:

STRATEŠKI CILJ 1		Povećanje društvene i političke participacije RE populacije					
Operativni cilj 1.1		Povećano učešće predstavnika RE populacije u izradi i sprovođenju javnih politika na teritoriji Opštine Tivat					
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2023. godina	Prelazna vrijednost – 2024. godina	Prelazna vrijednost – 2025. godina	Ciljna vrijednost – 2026. godina		
Broj tačaka dnevnog reda sjednica lokalnog parlamenta na kojima su učestvovali predstavnici RE populacije		0 Izvor vrifikacije: Izvještaj sa sjednice Skupštine Opštine	3 Izvor vrifikacije: Izvještaj sa sjednice Skupštine Opštine	4 Izvor vrifikacije: Izvještaj sa sjednice Skupštine Opštine	5 Izvor vrifikacije: Izvještaj sa sjednice Skupštine Opštine		
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Budžet	Izvor finansiranja
1.1.1	Organizovane tri radionice u cilju promovisanje značaja i važnosti korišćenja instituta "slobodne stolice" u lokalnom parlamentu	Najmanje 60 predstavnika RE populacije upoznato sa procedurom korišćenja instituta slobodne stolice u lokalnom parlamentu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				
1.1.2	Izrada Odluke o učešću predstavnika NVO u tijelima koje formira lokalna samouprava u izradi javnih lokalnih politika	Formirano najmanje 5 radnih grupa za pripremu lokalnih javnih politika uz učešće predstavnika RE populacije	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				

5.6. IZRADA AKCIONOG PLANA

Akcioni (operativni) plan za realizaciju LAP-a je, po pravilu, tabela koja sadrži sve neophodne podatke u vezi sa realizacijom strateškog plana, a koja je istovremeno i osnova za praćenje sprovođenja LAP-a kada bude usvojen.

Akcioni plan sadrži podatke o:

strateškim ciljevima, operativnim ciljevima, indikatorima za operativne ciljeve. Takođe, tabela sadrži podatke o aktivnostima koje se odnose na svaki operativni cilj. U tabeli se još navode indikatori rezultata. Oni predstavljaju direktan, neposredan rezultat aktivnosti. U Akcionom planu se definišu i nadležne institucije za sprovođenje (odgovorno tijelo) i partnerske institucije. Važno je imati na umu da je za realizaciju LAP-a odgovorna jedna institucija (nadležni sekretarijat), a da su svi ostali u procesu realizacije partnerske institucije. Akcioni plan sadrži i rokove za sprovođenje aktivnosti, planirani početak i završetak realizacije aktivnosti. Preporuka je da se vremenski okvir navodi po kvartalima.

U Akcionim planu se još nalaze podaci o finansijskim sredstvima za realizaciju aktivnosti, kao i izvori finansiranja aktivnosti (budžet opštine, donatorska sredstva EU/IPA...). Osnovu za planiranje finansijskih sredstava za realizaciju aktivnosti predstavljaju indikatori. Prilikom procjene troškova za realizaciju aktivnosti, obično se se samo računaju dodatni troškovi, odnosno troškovi za direktnu realizaciju aktivnosti, a ne i postojeći (redovni) troškovi koji se odnose na plate zaposlenih u opštini i druge stalne troškove. Prilikom procjene direktnih troškova za realizaciju aktivnosti prikupljaju se podaci iz prethodnih sličnih aktivnosti i prethodnih iskustava, komunicira sa različitim dobavljačima, ekspertima i drugim subjektima da bi se uradila objektivna procjena troškova.

Primjer forme Akcionog plana:

STRATEŠKI CILJ 1							
Operativni cilj 1.1							
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2023. godina		Prelazna vrijednost – 2024. godina	Prelazna vrijednost – 2025. godina	Ciljna vrijednost - 2026. godina	
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Budžet	Izvor finansiranja
1.1.1							
1.1.2							
1.1.3							
1.1.4							

5.7. BUDŽETIRANJE AKTIVNOSTI

Sprovođenje LAP-a za inkluziju Roma i Egipćana ili bio kojeg drugog strateškog plana nije moguće bez dobrog planiranja sredstava neophodnih za realizaciju aktivnosti.

Kada su u Akcionom planu isplanirana sredstva za svaku od aktivnosti, neophodno je pažljivo razmotriti izvore iz kojih će se osigurati sredstva za finansiranje svake od planiranih aktivnosti. Finansiranje aktivnosti koje su prioritetne ne treba ostaviti nepoznatim izvorima sredstava (npr. napisati samo "Donatorska sredstva"). U izradi LAP-a i Akcionog plana neophodno je istražiti potencijalne izvore sredstava uključujući sredstva iz EU fondova, bilateralnih fondova, privrednog sektora, nevladinih organizacija, itd... Ukoliko u izradi LAP-a i Akcionog plana ne može da se sa sigurnošću utvrdi donator za prioritetnu aktivnost, onda bi taj trošak trebalo da bude finansiran iz budžeta opštine. U ovom posebnom dijelu LAP-a treba opisati:

- prikaz ukupnih finansijskih sredstava koja će biti potrebna za period važenja strateškog dokumenta;
- precizno definisan finansijski iznos predviđen za svaki cilj, a poželjno i za aktivnost koja je zastupljena u strateškom dokumentu;
- pobrojane i opisane izvore finansiranja iz kojih će biti obezbijeđena eksterna finansijska sredstva.

U procesu izrade LAP-a i tokom izrade budžeta uobičajeno je da se primijeti da je u pojedinim (obično početnim) godinama plana planirano više sredstava nego u ostalim, što može dovesti u pitanje ravnomjerno finansiranje i realizaciju planiranih aktivnosti. U tom slučaju neophodno je u Akcionom planu promijeniti rokove za početak i završetak realizacije pojedinih aktivnosti. U Aneksu 6 je primjer opisa budžeta u okviru LAP-a.

U procesu izrade LAP-a treba imati na umu da se uobičajeno javne politike (strateški planovi) pripremaju i usvajaju do jula tekuće godine, kako bi troškovi realizacije aktivnosti mogli da budu uključeni u budžet za narednu kalendarsku godinu. Kada se LAP nakon svih konsultacija i predviđenih koraka usvoji, onda se finansije za planirane aktivnosti moraju naći u budžetu. U budžetu jedinice lokalne samouprave za kalendarsku godinu sredstva za realizaciju LAP-a treba da se pozicioniraju kao posebna budžetska stavka u čijem opisu se daje precizno obrazloženje u vezi sa planiranim aktivnostima.

5.8. MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA KAO SASTAVNI DIO LOKALNOG AKCIONOG PLANA

Praćenje realizacije strateškog plana (monitoring) i procjena uspješnosti u realizaciji strateškog plana (evaluacija) su posljednji obavezni dio u kreiranju LAP-a.

Rezultate monitoringa nadležni sekretarijat predstavlja u izvještajima o sprovođenju LAP-a koje dostavlja predsjedniku opštine na usvajanje. Pored redovnih godišnjih izvještaja o pra-

ćenju sprovođenja, potrebno je i kroz evaluaciju (obično neposredno prije kraja realizacije LAP-a) procijeniti relevantnost, efikasnost, efektivnost i održivost javne politike.

Monitoring predstavlja kontinuirani proces prikupljanja i analize podataka o postizanju rezultata u toku sprovođenja strateškog dokumenta. Primarno se odnosi na praćenje sprovođenja konkretnih aktivnosti, rokova, ispunjenosti indikatora definisanih akcionim planom, pa samim tim, na posredan način, praćenje ispunjenosti ciljeva (strateških i operativnih). Sprovodi ga sekretarijat ili drugi organ lokalne uprave nadležan za koordinaciju, pripremu i implementaciju LAP-a. U proces monitoringa, po pravilu, se uključuju predstavnici onih institucija/organizacija koje su učestvovalе u izradi LAP-a i to u formi radnog tijela za praćenje LAP-a.

Evaluacija je procjena tekućeg ili završenog strateškog dokumenta, njegovog dizajna, implementacije i rezultata. Cilj je utvrditi relevantnost i ispunjenje ciljeva, efikasnost razvoja, djelotvornost, uticaj i održivost. Evaluacijom se vrši mjerenje efekata sprovedenih aktivnosti i stepen ispunjenosti operativnih i strateških ciljeva. Evaluacija može da se sprovodi periodično (npr. nakon svake 2-3 godine tokom realizacije strateškog plana), a obavezna je na kraju realizacije LAP-a. Evaluaciju, po pravilu, treba da vrši nezavisni evaluator. Može je sprovoditi spoljni evaluator ili neko tijelo/jedinica unutar lokalne uprave koje je sprovodilo LAP, ali je ne može vršiti tijelo koje je pisalo strategiju/plan (radna grupa, sekretarijat).

Postoji mogućnost odabira i neke „mješovite“ metode koja predstavlja kombinaciju unutrašnje i spoljne evaluacije.

MONITORING	EVALUACIJA
Praćenje da li je planirano ispunjeno	Odgovori na pitanje ZAŠTO nije/jeste, da li je moglo bolje, efikasnije, jeftinije, gdje smo griješili...
UČESTALOST_redovno	UČESTALOST_povremeno (na sredini, kraju)
SVRHA_informacije, poboljšanje implementacije	SVRHA_unapređenje efikasnosti, efektivnosti...
FOKUS_na operativnim ciljevima, rezultatima, aktivnostima...	FOKUS_na relevantnosti, efektivnosti, efikasnosti, održivosti, postignutim dugoročnijim efektima
IZVORI INFORMACIJA_prilozi institucija, izvještaji, sastanci	IZVORI INFORMACIJA_istraživanje, dokumenti, fokus grupe, upitnici, intervjui....
TROŠKOVI_regularni Budžet	TROŠKOVI_dodatni

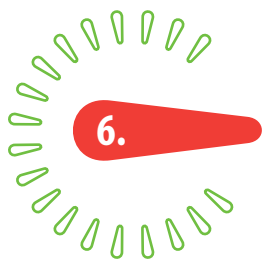

Prilikom izrade LAP-a, u posebnom poglavlju potrebno je opisati:

- koje su sve institucije i organizacije zadužene za monitoring i prikupljanje podataka;
- koja je institucija zadužena za koordiniranje procesa praćenja i objedinjavanje podataka i pisanje izvještaja;
- kad će biti izvršena evaluacija (tokom implementacije i/ili nakon implementacije strategije);
- ko će vršiti evaluaciju (spoljni evaluator ili drugo tijelo unutar lokalne uprave, ili će se koristiti kombinovana metoda).

Za potrebe sprovođenja evaluacije (bez obzira koji model je izabran) neophodno je pripremiti opis evaluacionog projektnog zadatka. U samom LAP-u je neophodno predvidjeti ovu proceduru i jasno odrediti ko je zadužen za sprovođenje procedure.

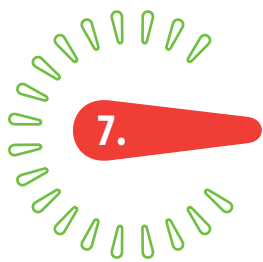

Komuniciranje ciljeva i aktivnosti iz strateškog plana

Svaki strateški dokument, pa i LAP za inkluziju Roma i Egipćana, treba da prati komunikacioni plan (strategija) kako bi se široj javnosti predstavilo ono što se želi ostvariti planom, ali i rezultati koji će biti ostvareni i u nekim predviđenim rokovima. Komunikacionim planom treba definisati ključne poruke za različite ciljne grupe, utvrditi kanale komunikacije, vremenski raspored za plasiranje poruka (koji obično prati realizaciju ključnih aktivnosti i ostvarene rezultate), odgovorne strukture za realizaciju komunikacionih aktivnosti. Uobičajeno je da komunikacionim planom koordinira ista osoba koja koordinira i proces realizacije LAP-a i koja u saradnji sa PR službom lokalne uprave sprovodi komunikacioni plan. U Aneksu 6 se nalazi primjer formulara za izradu komunikacionog plana.

Obavezni sadržaj izvještaja o sprovođenju strateškog dokumenta

Nakon usvajanja LAP-a i sprovođenja ovog dokumenta neophodno je pripremati godišnje izvještaje o realizaciji. Izvještaje o realizaciji priprema nadležni sekretarijat, tj. tijelo koje koordinira procesom realizacije LAP-a. Radi ujednačavanja metodologije izvještavanja, a i zbog potrebe dostavljanja godišnjih izvještaja nadležnom državnom organu (ministarstvu koje sprovodi Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025), poželjno je koristiti iste smjernice.

Godišnji izvještaj o realizaciji LAP-a treba da predstavi stepen ostvarenosti rezultata aktivnosti iz prethodne godine, kao i stepen ispunjenosti operativnih ciljeva kada se izvještava za godinu za koju je postavljena srednjoročna vrijednost indikatora učinka (nakon druge godine sprovođenja).

Obavezni elementi godišnjeg izvještaja su:

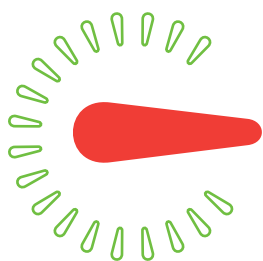
1. Uvodni rezime s osvrtom na najvažnija dostignuća i izazove koji su obilježili izvještajni period;
2. Informacija o napretku u postizanju operativnih ciljeva (analitički osvrt na način na koji su sprovedene aktivnosti doprinijele napretku u dostizanju ciljeva, primjeri dobre prakse, izazovi, izvještavanje o dostignutoj vrijednosti indikatora učinka za godinu za koju je postavljena srednjoročna vrijednost);
3. Tabela za izvještavanje o sprovedenim aktivnostima u odnosu na Akcioni plan (Aneks 8);
4. Preporuke za naredne faze sprovođenja LAP-a.

8.

Obavezni elementi procjene uspješnosti realizacije lokalnih akcionih planova (evaluacija)

Prvi korak u evaluaciji LAP-a je odabir rukovodioca evaluacije iz nadležnog sekretarijata. U praksi, to je najčešće osoba koja je vodila ili bila uključena u proces izrade i sprovođenje strateškog dokumenta i bila nadležna za koordinaciju procesa monitoringa i izvještavanja. Njegova uloga je da odredi svrhu i opseg evaluacije, kao i da obezbijedi funkcionalnost procesa. Nadležni sekretarijat lokalne uprave zatim formira evaluacioni referentni tim koji treba da bude sačinjen od predstavnika različitih institucija i drugih zainteresovanih strana (npr. predstavnici relevantnih međunarodnih organizacija, NVO, akademska zajednica). Uloga tima je da provjerava kvalitet procesa, a sastaju se najmanje na početku, tokom i na kraju procesa evaluacije. Rukovodilac evaluacije priprema plan sprovođenja evaluacije (mapa puta). Mapa puta je dokument koji sadrži osnovne informacije o vrsti evaluacije (interna/eksterna/mješovita; ex ante/srednjoročna/finalna evaluacija), svrsi evaluacije, trajanju evaluacije, kriterijumima evaluacije. Prilikom kreiranja mape puta, potrebno je voditi računa o šest kriterijuma OECD-a na osnovu kojih se vrši evaluacija: relevantnost, koherentnost, efektivnost, efikasnost, uticaj, održivost. Sprovođenje evaluacije podrazmijeva tri faze: pripremna faza, sprovođenje evaluacije, priprema evaluacionog izvještaja.

ANEKSI

Aneks 1- Primjer plana za izradu LAP-a

Plan za izradu Lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana u Opštini _____

Aktivnost	Cilj aktivnosti	Proizvod	Odgovornost	Datum
Formiranje radne grupe (u sastav RG treba uključiti predstavnike obrazovnih institucija (vrtić, škole), Doma zdravlja, Uprave policije, Službe zaštite i spašavanja, Centra za socijalni rad, Sekretarijata za finansije, predstavnika RE populacije, Zavoda za zapošljavanje	Oformiti tim koji će uraditi prijedlog dokumenta	Donijeta odluka/ rješenje o formiranju Radne grupe	Sekretarijat	
Upoznavanje radne grupe sa koracima u izradi LAP-a, aktima i izvještajima, Izrada upitnika za RE zajednicu i Vodiča za intervju sa zaposlenima u Opštini angažovanim u realizaciji prethodnog LAP-a	Analiza realizacije prethodnog LAP-a, ispitivanje i analiza potreba RE i prioriternih oblasti djelovanja u narednom periodu	Izrađen upitnik, vodič za intervju		
Realizacija ankete i intervjua		Izvještaji sa intervjua		

Obrada rezultata ankete i intervjua i priprema za Radionicu sa članovima/ cama Radne grupe za izradu LAP-a	Definisanje sadržaja koji će biti obrađeni i utvrđivanje metodologije, dinamike procesa izrade LAP-a	Izveštaj o potrebama i prioritetima za promjene u okruženju i Izrađen plan rada za Radionicu		
Prikupljanje podataka u vezi sa oblastima koje će biti obuhvaćene LAP-om	Objedinjeni podaci u vezi sa pravnim statusom, zakonskim okruženjem, obrazovanjem, uslovima stanovanja, zapošljavanjem, socijalnom i zdravstvenom zaštitom, zaštitom od uticaja klimatskih promjena...	Nacrt Analize okuženja i faktora uticaja na položaj RE (PESTL)		
Sastanak sa članovima/ cama Radne grupe za izradu LAP-a	Postizanje dogovora oko dinamike i načina realizacije procesa izrade LAP-a i razmatranje prve verzije Analize okuženja i faktora uticaja na položaj RE (PESTL) i izrada analize zainteresovanih strana	Zapisnik sa sastanka Radne grupe za izradu LAP-a i Prva verzija Analize okuženja i zainteresovanih strana		
Radionica 1 sa predstavnicima Radne grupe za izradu LAP-a	Analiza kapaciteta Opštine u vezi sa realizacijom LAP-a (SWOT)	Prva verzija SWOT analize		
Radionica 2 sa predstavnicima Radne grupe	Utvrdjivanje ključnih problemskih oblasti, strateških i operativnih ciljeva i operativnog plana	Izrađen prvi nacrt LAP-a sa analizom problema, strateškim i operativnim ciljevima, aktivnostima		

Radionica 3 sa predstavnicama Radne grupe za izradu LAP-a	Utvrdjivanje nedostataka u prvom nacrtu operativnog plana, izrada strategije za prikupljanje sredstava (fundraising strategy)	Izrađen druga verzija Operativnog plana i plan prikupljanja sredstava	Sekretarijat/ Radna grupa	
Popunjavanje LAP-a sa nedostajućim podacima, indikatorima u operativnom planu, podacima o potencijalnim donatorima	Unapređenje sadržaja LAP-a (operativnog plana sa indikatorima, odgovornostima, budžetom)	Izrađen drugi nacrt LAP-a	Radna grupa	
Sprovođenje javne rasprave o nacrtu LAP-a	Dobijene sugestije zajednice RE i drugih zainteresovanih subjekata	Izvještaj sa javne rasprave	Sekretarijat/ Radna grupa	
Sastanak sa članovima/ cama Radne grupe za izradu LAP-a	Razmatranje finalne verzije nacrta LAP-a	Finalna verzija LAP-a	Sekretarijat/ Radna grupa	

Aneks 2 -

Upitnik za ispitivanje potreba Roma i Egipćana u početnoj fazi izrade LAP-a

Upitnik za RE populaciju u opštini _____
(Izrada LAP-a 2024-2027)

Demografska pitanja:

P1: Pol/Rod:

1. Muški
2. Ženski

P2: Koliko imate godina? _____

P3: Koju školsku spremu imate?

1. Bez škole
2. Nezavršena osnovna škola
3. Završena osnovna škola
4. Srednju stručnu spremu/ 3. stepen
5. Četvorogodišnju srednju školu
6. Višu školu
7. Visoku školu

P4 Vi živite u:

- 1) Romskom naselju _____ (koje)
- 2) Van romskog naselja

P5: Kakav je Vaš bračni status?

- 1) Oženjen/Udata
- 2) Neoženjen/neudata
- 3) Razveden-a
- 4) Udovac-ica
- 5) Živim u vanbračnoj zajednici

P6 Kojim jezikom se govori u Vašoj kući?

- 1) Romskim/Egipćanskim
- 2) Albanskim
- 3) Crnogorskim
- 4) I crnogorskim i romskim

P7 Govorite li bez problema crnogorski jezik?

- 1) Da, govorim crnogorski bez problema
- 2) Govorim crnogorski, ali imam problema
- 3) Veoma loše govorim crnogorski jezik
- 4) Ne govorim crnogorski jezik

P8 Čitate li i pišete li na crnogorskom jeziku?

- 1) Da, i čitam i pišem bez problema
- 2) Čitam i pišem, ali ne baš lako
- 3) Mogu da čitam, ali loše pišem
- 4) Ne, ne čitam i ne pišem na crnogorskom jeziku

1. Prema Vašem mišljenju i saznanju, da li je položaj Roma i Egipćana u Opštini _____:

- a) Veoma loš
- b) Loš
- c) Osrednji (ni dobar ni loš)
- d) Dobar
- e) Veoma dobar
- f) Ne znam

2. Ko je najodgovorniji za trenutni položaj Roma i Egipćana u Opštini _____?

- a) Građani većinske populacije
- b) Sami Romi i Egipćani
- c) Vlasti u opštini
- d) Romske i egipćanske NVO

3. Kakav je, po Vašem mišljenju, položaj Roma i Egipćana kada je u pitanju zapošljavanje?

- a) Veoma dobar
- b) Dobar
- c) Ni dobar ni loš
- d) Loš
- e) Veoma loš

4. Kakav je, po Vašem mišljenju, položaj Roma i Egipćana kada je u pitanju zdravstvena zaštita?

- a) Veoma dobar
- b) Dobar
- c) Ni dobar ni loš
- d) Loš
- e) Veoma loš

5. Kakav je, po Vašem mišljenju, položaj Roma i Egipćana kada je u pitanju obrazovanja?

- a) Veoma dobar
- b) Dobar
- c) Ni dobar ni loš
- d) Loš
- e) Veoma loš

6. Kakav je, po Vašem mišljenju, položaj Roma i Egipćana kada su u pitanju uslovi života u naselju?

- a) Veoma dobar
- b) Dobar
- c) Ni dobar ni loš
- d) Loš
- e) Veoma loš

7. U kojim oblastima života su najugroženiji Romi i Egipćani u Opštini _____ (najviše ugrožen-1, najmanje ugrožen-5)?

Oblast	Značaj problema za porodicu				
	1	2	3	4	5
Zapošljavanje					
Zdravstvena zaštita					
Obrazovanje					
Uslovi stanovanja					
Drugo (navedite šta)					

8. Da li ste do sad doživjeli (i koliko često) da se prema Vama ponašaju na loš način (izabrati jednu od ponuđene 3 opcije i označiti sa X)?

Situacije	Nikada	do 10 slučajeva	preko 10 slučajeva
Tokom školovanja			
U svakodnevnim aktivnostima od strane pripadnika neromske populacije			
Kad ste tražili posao			
Na radnom mjestu			
Kod ljekara			
Na sudu			
U policiji			
U Opštini			

9. Da li ste nekada prijavili (žalili se) da se prema vama ponašaju loše u nekoj instituciji, na poslu ili u neformalnoj komunikaciji sa neromskim stanovništvom?

- a) Da
- b) Ne

10. Kome ste se žalili i na koji način?

- a) Policiji
- b) Direktor u škole
- c) Direktor u preduzeća
- d) Zaštitniku ljudskih prava i sloboda (Ombudsmanu)
- e) Predsjedniku Opštine _____
- f) Nekom drugom (navesti) _____

11. Koliko ste upoznati šta se sve smatra diskriminacijom i kome se sve možete žaliti?

- a) Nisam uopšte upoznat/a
- b) Znam donekle
- c) Dobro sam upoznat/a

12. U kakvom svijetlu mediji najčešće predstavljaju Rome i Egipćane u Opštini _____?

- a) U pozitivnom svijetlu
- b) Neutralno (kao i druge narode u Crnoj Gori)
- c) Negativno
- d) Ne znam

13. Da li je u prethodne 2 godine poboljšan život Vaše porodice?

- a) Da, jeste
- b) Jeste malo
- c) Nije
- d) Ne želim da odgovorim

14. Da li ste zaposleni?

- a) Da, za stalno
- b) Da povremeno
- c) Ne, ali radim „na crno“
- d) Ne radim
- e) Učenik sam/student
- f) Ne želim da odgovorim

15. Da li su se u posljednje dvije godine poboljšali stambeni uslovi u kojima živite?

- a) Da, sopstvenim sredstvima

- b) Da, pomogla mi je Opština, međunarodne organizacije
- c) Nije se ništa poboljšalo
- d) Ne želim da odgovorim

16. Koliko ste zadovoljni uslovima života u Vašem naselju?

- a) Nisam uopšte zadovoljan
- b) Djelimično sam zadovoljan
- c) U potpunosti sam zadovoljan

17. Da li imate neki od navedenih dokumenata?

	DA	NE
Uvjerenje o državljanstvu		
Važeću ličnu kartu		
Važeći pasoš		
Izvod iz matične knjige rođenih		
Ovjerenu zdravstvenu knjižicu		

18. Ukoliko ste u prošloj godini bili bolesni, da li ste posjetili ljekara?

- a) Da
- b) Ne

19. Da li imate izabranog doktora?

- a) Da
- b) Ne

20. Koliko često ste iz preventivnih razloga u prošloj godini posjetili ljekara?

- a) Nijednom
- b) 1-3 puta
- c) 3-5 puta
- d) Preko 5 puta

21. Koliko često ste u prošloj godini posjetili stomatologa (zubara)?

- a) Nijednom
- b) 1-3 puta
- c) 3-5 puta
- d) Preko 5 puta

22. Da li koristite mobilni telefon?

- a) Da
- b) Ne

23. Da li imate pristup Internetu?

- a) Da
- b) Ne

24. Da li je Vaša porodica korisnik nekog oblika socijalne pomoći u prethodnoj godini (označite sa X)?

Oblik socijalne pomoći	Primio u prethodnoj godini	Nije primio u prethodnoj godini
Materijalno obezbjeđenje porodice		
Dječiji dodatak		
Jednokratna novčana pomoć		

25. Da li ste se obraćali za pomoć nekom od navedenih subjekata u prethodnoj godini (zaokružite jedan ili više odgovora):

- 1) socijalnoj ustanovi;
- 2) Opštini;
- 3) humanitarnoj organizaciji;
- 4) privatnicima;
- 5) pojedincima;
- 6) nismo se nikom obraćali za pomoć.

26. Ako niste, koji razlozi su uticali na to?

- 1. Nije nam potrebna pomoć.
- 2. Ne umijem da sastavim molbu da mi se dodijeli pomoć.
- 3. Ne vjerujem da će mi pomoć biti pružena.
- 4. Ranije smo se obraćali za pomoć, ali nam nije bila dodijeljena.
- 5. Drugo, _____.

27. Od kojeg subjekta ste dobijali pomoć? (zaokružite jedan ili više odgovora)

- 1) od Centra za socijalni rad;
- 2) od Opštine;
- 3) od humanitarne organizacije;
- 4) od privatnih subjekata;
- 5) od pojedinaca;
- 6) Nije bilo pomoći;
- 7) _____

28. Ukoliko ste dobijali pomoć, u čemu se ogledala i koliko često ste dobili pomoć u toku prethodne godine (označite sa X sve vrste pomoći koju ste dobili i koliko ste puta dobili)?

Vrsta pomoći	Jednom	Dva puta	Tri puta	Više od tri puta
Hrana				
Odjeća				
Obuća				
Posteljina				
Ogrijev				
Sredstva za higijenu				
Građevinski materijal				
Nešto drugo, šta?				

Primjer: Uvod-Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025

Romi i Egipćani predstavljaju značajan dio populacije Crne Gore, međutim, kao i u mnogim zemljama u kojima žive, suočeni su sa problemima veoma niskog nivoa obrazovanosti i zaposlenosti, odnosno radi se o dijelu populacije suočenom sa problemom društvene marginalizacije. Prema postojećim podacima iz posljednjeg Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori iz 2011. godine, 6.251 lice se izjasnilo da pripada romskoj nacionalnosti, što predstavlja 1,01 % od ukupnog stanovništva, a najveći broj živi na teritoriji Podgorice (3988), zatim Berana (531), Nikšića (483), i to u 77% slučajeva u odvojenim naseljima. Populacija Egipćana broji 2054 lica, odnosno 0,33 % od ukupnog stanovništva. Procjene Savjeta Evrope govore da u Crnoj Gori živi oko 25 hiljada Roma i Egipćana.

Postoje različiti oblici marginalizacije sa kojima se suočavaju Romi i Egipćani, počev od ekonomskih i političkih, preko obrazovnih i kulturoloških oblika. Konkretni uzroci imaju za posljedicu da pripadnici romske i egipćanske zajednice predstavljaju jednu od manjinskih zajednica koja se nalazi u najtežem položaju u mnogim zemljama, što je i prepoznato od strane Savjeta Evrope i Evropske unije. Navedene organizacije, u poslednjih nekoliko decenija, sprovode različite aktivnosti na nivou razvoja legislativnih i strateških okvira za unapređenje položaja Roma i Egipćana, gdje je primarni akcenat stavljen na sistemsko rješavanje problema romske i egipćanske zajednice, kako na nivou država članica, tako i na nivou zemalja kandidata za članstvo, među koje spade i Crna Gora. Poseban značaj je pružen potrebi rješavanja problema sa kojima se suočavaju žene i djeca, evidentirani jaz u pogledu nivoa obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, velikog procenta nezaposlenosti u odnosu na većinsku populaciju, obezbjeđenja adekvatnih stambenih uslova, prisutnog problema neposjedovanja ličnih dokumenata, te primarno borbi protiv anticiganizma i svih oblika nacionalne, rasne, vjerske ili polne diskriminacije i segregacije Roma i Egipćana.

Crna Gora je država koja se nalazi u procesu demokratske tranzicije, zbog čega je suočena sa potrebom za značajnim reformama u svim sferama društva, pri čemu ekonomske i socijalne teškoće na koje nailazi posebno pogađaju najugroženije zajednice u društvu. U periodu za nama, koji je bio obilježen etnički inspirisanim sukobima u regionu Zapadnog Balkana, Crna Gora je uspjela da sačuva svoj unutrašnji mir i multietnički suživot. Crna Gora je u tim vremenima otvorila širom svoja vrata i postala utočištem hiljadama izbjeglih i raseljenih lica, o čemu svjedoče podaci da je u jednom momentu, izbjeglička i raseljenička populacija u Crnoj Gori brojala približno jednu četvrtinu ukupnog stanovništva države. Sukobi na Kosovu su prouzrokovali dolazak u Crnu Goru velikog broja raseljenih lica romske i egipćanske populacije, što je za posljedicu imalo pogoršanje ukupne socio-ekonomske situacije ove populacije. U cilju unapređenja postojećeg stanja i položaja romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, kao i ostvarivanja Ustavom i drugim pravnim aktima garantovanih prava, te borbe protiv svih oblika diskriminacije i segregacije, Vlada Crne Gore je pripremila Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025. Usvajanju ovog dokumenta prethodili su drugi strateški dokumenti, primarno Nacionalni akcioni plan za implementaciju „Dekade uključivanja Roma 2005-2015“, koji je usvojen 2005. godine, sa težnjom da pro-

jektima iz oblasti obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite prekine začarani krug siromaštva i isključenosti Roma iz društvenog života Crne Gore. S obzirom na ograničenost djelovanja Akcionog plana na četiri prioritetne oblasti, Vlada Crne Gore je krajem 2007. godine usvojila Strategiju za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008-2012, nakon čijeg isteka je pripremljen strateški dokument, pod nazivom Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012 – 2016. Strateški dokument koji je prethodio novoj strategiji nosio je naziv Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020. godine.

Reformske aktivnosti u prethodnom petogodišnjem periodu bile su usmjerene primarno na razvoj i implementaciju javne politike koja je stavila akcenat na:

- Rješavanje stambenih problema pripadnika romske i egipćanske populacije;
- Regulisanje pravnog statusa Roma i Egipćana;
- Obezbjedenje adekvatne zdravstvene zaštite, posebno za najugroženije pripadnike romske i egipćanske populacije;
- Jačanje zastupljenosti romske i egipćanske populacije u organima državne uprave.

Posebno je značajno ukazati na napravljeni iskorak u pogledu povećanja broja Roma i Egipćana koji pohađaju osnovno i srednje obrazovanje.

Vizija novog strateškog dokumenta se ogleda u potrebi pune afirmacije romske i egipćanske zajednice u društveni, ekonomski, kulturni i politički život Crne Gore. U tom pogledu, definisan je jedan strateški cilj na nivou cjelokupne javne politike koji glasi:

Strateški cilj

Poboljšanje socio-ekonomskog i pravnog položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, kroz izgradnju inkluzivnog i otvorenog društva zasnovanog na borbi i eliminisanju svih oblika diskriminacije, anticiganizma i siromaštva.

Usklađenost sa nacionalnim strateškim okvirom

Strateški dokument je usklađen sa svim nacionalnim krovim i sektorskim strategijama, odnosno planskim dokumentima koja tretiraju pitanja koja su od značaja za konkretnu javnu politiku. Počev od strateških dokumenata, kao što je:

Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025

Ova Strategija predstavlja krovni dokument koji se odnosi na položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori. Ovaj dokument je propisao sve potrebne aktivnosti koje treba sprovesti da bi se poboljšao položaj ove zajednice u oblastima: zapošljavanja, stanovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, ostvarivanja prava na ličnu dokumentaciju, obrazovanja itd...

Navedeni ciljevi su zastupljeni i u okviru Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2021-2025, primarno kroz tretiranje specifičnih problema sa kojima se suočava romska i egipćanska populacija u konkretnim oblastima i predlaganjem adekvatnih odgovora na identifikovane probleme. Posebno je važno istaći usklađenost u oblasti jačanja nivoa poli-

tičke participacije, izmjena izbornog zakonodavstva i zastupljenosti u Skupštini Crne Gore, sve u cilju povećanja nivoa autentičnog političkog predstavljanja romske i egipćanske zajednice. Strategijom manjinske politike je definisano da će do 2023. godine, biti povećan broj edukovanih pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica o značaju političke participacije. Značajno mjesto pripada sprovođenju edukacija za mlade pripadnike romske i egipćanske populacije za osnaživanje za participaciju u političkom životu, sa posebnim akcentom na žene.

Strategija manjinske politike 2019-2023

Strategija manjinske politike predstavlja krovni sektorski strateški dokument u oblasti zaštite manjina, borbi protiv diskriminacije i jačanja socijalne inkluzije manjinskih naroda. Uzimajući u obzir da Romi i Egipćani predstavljaju manjinske narode koji se nalaze u najugroženijem položaju, prilikom izrade ovog strateškog dokumenta posebno se vodilo računa o postizanju usklađenosti sa osnovnim ciljevima i prioritetima definisanim u predmetnom strateškom dokumentu. Primarni fokus je stavljen na usklađenost sa strateškim i operativnim ciljevima u oblastima: Obrazovanja; Zapošljavanja; Kulture i identiteta manjina; Političke participacije manjina; kao i Podizanja nivoa svijesti manjina i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina.

Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR)

Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti, se jasno ukazuje na neravnopravan položaj Romkinja i Egipćanki u crnogorskom društvu, primarno na činjenicu marginalizovanog položaja u oblastima obrazovanja, zdravstvene zaštite, stambenog zbrinjavanja i zaposlenja. Posebno je značajno istaći težak položaj Romkinja i Egipćanki, gdje PAPRR predviđa niz aktivnosti koje se odnose na obezbjeđivanje primarne zdravstvene zaštite. Strateškim dokumentom se konstatuje da na primarnom nivou zdravstvene zaštite stanovništva planirani procesi edukacije žena i mladih iz oblasti zdravih stilova života, reproduktivnog zdravlja, pripreme žena za materinstvo nisu adekvatni potrebama i naročito su nedostupni ženama sela i nekih marginalnih grupa (Romkinje, Egipćanke).

Takođe, edukativno-informativni programi o očuvanju zdravlja žena u menopauzi nijesu adekvatno zastupljeni. Pored toga, PAPRR predviđa pokretanje i podsticanje aktivnosti koje doprinose participativnoj demokratiji i koje uključuju žene manjinskih i ranjivih kategorija stanovništva.

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine

U Nacionalnoj strategiji održivog razvoja do 2030. godine, koja predstavlja implementacioni dokument Agende održivog razvoja 2030 u Crnoj Gori, kao najznačajniji problemi u oblastima sa kojima se suočavaju pripadnici romske populacije, naznačen je nedovoljan nivo integracije u crnogorsko društvo (primarno problemi u oblasti potrebe adekvatnog uređenja pravnog statusa, obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i stanovanja). Akcenat je i na problemima u pogledu socijalne isključenosti pripadnika manjina i potrebe njihove veće zastupljenosti u javnom i političkom životu. S tim u vezi, od posebnog značaja za sprovođenje romske politike značajni su sljedeći strateški ciljevi i prateće mjere iz NSOR-a:

Strateški cilj 1.3 Obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve

Mjera 1.3.1– Obezbijediti sveobuhvatno, inkluzivno i kvalitetno predškolsko obrazovanje
SDG 4 (4.2 i 4.a)- ciljni ishodi:

- Izgraditi i nadograditi objekte za obrazovanje koji su prilagođeni djeci i osobama sa invaliditetom, koji su rodno senzitivni i pružaju bezbjedno, nenasilno, inkluzivno i djelotvorno okruženje za učenje za sve, SDG 4 (4.a).

Strateški cilj 2.1 Stimulisati aktivan odnos ključnih aktera prema održivosti razvoja

Mjera 2.1.3 – Eliminirati nacionalnu i vjersku diskriminaciju – ciljni ishodi do 2030. godine su sljedeći:

- Obezbijedene jednake mogućnosti i smanjena nejednakost ishoda kroz eliminisanje diskriminatorskih zakona, politika i praksi i promovisanje odgovarajućih zakona, politika i mjera.
- Povećan broj romske i egipćanske djece koja završavaju osnovno obrazovanje.
- Smanjen nivo etničke distance u Crnoj Gori.
- Adekvatno uređenje njihovog pravnog statusa.

Program ekonomskih reformi Crne Gore (PER) 2023-2025

Strateški dokument je, takođe, usklađen sa mjerama sadržanim u Programu ekonomskih reformi Crne Gore (PER) 2023-2025 vezano za zapošljavanje i tržište rada, kroz prioritetne mjere koje se odnose na povećanje učešća na tržištu rada, posebno osjetljivih grupa nezaposlenih lica. S tim u vezi, Romi i Egipćani su prepoznati kao ugrožena kategorija prilikom zapošljavanja, pri čemu PER predviđa potrebu identifikacije nezaposlenih lica koja su izložena riziku na tržištu rada, definisanje mjera i programa aktivne politike zapošljavanja, kao i sticanju znanja, vještina i iskustva potrebnih za tržište rada. U oblasti socijalne inkluzije, smanjenje siromaštva i jednake mogućnosti, PER stavlja akcenat na razvoj usluga u oblasti socijalne i dječje zaštite, čime će se otkloniti prepreka otežanom pristupu uslugama ugroženih kategorija lica.

Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024

Strateškim dokumentom je predviđen niz aktivnosti koje se odnose na sprovođenje kampanja za podizanje svijesti o trgovini ljudima među opštom populacijom, ranjivim grupama, gdje značajnu ulogu zauzimaju Romi i Egipćani. Posebna pažnja je posvećena podizanju svijesti romske i egipćanske populacije o negativnim posljedicama sklapanja nedozvoljenih brakova kao oblika ispoljavanja krivičnog djela trgovine ljudima, kroz preventivne aktivnosti od strane predstavnika institucija u saradnji sa civilnim sektorom. Primarne aktivnosti/mjere sa kojima je usklađen novi strateški dokument koji tretira položaje RE populacije se odnosi na:

- Unaprjeđenje znanja svih profesionalaca i predstavnika nevladinog sektora koji su u kontaktu/mogu doći u kontakt sa žrtvama trgovine ljudima u odnosu na identifikaciju, upućivanje i zaštitu žrtava i krivično gonjenje počilaca;

- Smanjenje osjetljivosti ranjivih grupa kroz podršku projektima za njihovo osnaživanje;
- Sprovođenje obuke na temu "Borba protiv ranih i ugovorenih brakova, trgovine ljudima i prisilnog prosjačenja" namijenjene stručnim radnicima zaposlenim u centrima za socijalni rad;
- Sprovođenje edukativno-informativne kampanje po romskim i egipćanskim naseljima o problemu trgovine ljudima/djecom, dječjim ugovorenim brakovima i prosjačenju;
- Praćenje i analiziranje trendova u zajednici Roma i Egipćana u vezi sa dječjim brakovima;
- Osnaživanje rizičnih grupa za uključivanje u obavezan obrazovni sistem, a posebno djece romske i egipćanske populacije.

Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2021-2025.

Uzimajući u obzir da Romi i Egipćani predstavljaju jednu od najugroženijih kategorija stanovništva u oblasti migracija i readmisije, strateškim dokumentom su predviđene aktivnosti za reintegraciju povratnika po readmisiji, koje se ogledaju u: obezbjeđenju privremenog smještaja kada je to potrebno, distribuciji humanitarne pomoći, obezbjeđenju psihosocijalne podrške povratnicima po readmisiji u cilju reintegracije, kao i pružanju pomoći u uspostavljanju porodičnih veza, obezbjeđenju zdravstvenog osiguranja i obrazovanja, podršci u cilju zapošljavanja i samozapošljavanja u skladu sa postojećim programima, vođenju odgovarajućih evidencija, saradnji državnih organa, javnih ustanova organa lokalne uprave i NVO.

U vezi sa raseljenim i interno raseljenim licima, kao i licima u riziku od apatridije, među kojima značajan dio čine Romi i Egipćani, trajno rješavanje njihovih pitanja strateški je postavljeno kao: lokalna integracija i dobrovoljni održivi povratak u zemlju porijekla.

Za RE politiku su posebno značajne aktivnosti koje se odnose na:

- rješavanje problema sa dokumentacijom,
- dalje rješavanje stambenih potreba raseljenih lica u skladu sa Regionalnim stambenim programom (RHP),
- podizanje svijesti i afirmacija prava na dobrovoljni povratak,
- obezbjeđenje uslova za ostvarivanje prava na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu zaštitu i dr,
- stvaranju uslova za održivu egzistenciju, kroz zaposlenje i samozaposlenje,
- jačanje saradnje svih subjekata uključenih u proces reintegracije povratnika - razmjena relevantnih informacija za proces reintegracije povratnika između subjekata uključenih u proces reintegracije,
- kontinuiranom organizovanju obuka u cilju podizanja administrativnih kapaciteta.

Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2024

Strateškim dokumentom je akcenat stavljen na poboljšanje položaja romske i egipćanske djece u različitim oblastima, počev od rješavanja problema registracije rođenja romske i egipćanske djece. Takođe, poseban značaj je pružen rješavanju pitanja dostupnosti zdravstvene zaštite i borbi protiv svih oblika nasilja i eksploatacije sa kojima se suočavaju romska i egipćanska djeca. Obrazovanje predstavlja oblast gdje je u prethodnom periodu napravljen najznačajniji iskorak u pogledu unaprjeđenja položaja romske i egipćanske djece, međutim, strateškim dokumentom se konstatuje potreba preduzimanja daljih koraka u cilju dostizanja zacrtanih ciljeva u pogledu nivoa obrazovanosti romske i egipćanske djece.

Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019-2025

U okviru oblasti inkluzivnog obrazovanja koja je tretirana relevantnim strateškim dokumentom, poseban značaj za javnu politiku Roma i Egipćana se odnosi na: Obezbjedenje dostupnosti i pravičnost obrazovanja za svu djecu zajedno sa vršnjacima kroz neophodnu međusektorsku podršku; Osiguranje jednakosti i kontinuiteta inkluzivnog obrazovanja kroz uspješnu saradnju unutar i između sektora i tranziciju sa jednog nivoa obrazovanja na sljedeći i Unapređenje kvalitetnog inkluzivnog obrazovanja kroz jačanje školskih politika, kulture i prakse.

Strategija za mlade 2023-2027

Strategija za mlade predstavlja značajan dokument sa aspekta unapređenja položaja mladih Roma i Egipćana, primarno kroz stavljanje akcenta na:

- Potrebu da mladi ostvaruju ekonomsku i socijalnu sigurnost kroz olakšan pristup tržištu rada i sticanje zapošljenja;
- Mladi imaju pristup kvalitetnom obrazovanju;
- Mladi su aktivni građani/ke, uključeni, motivisani, proaktivni i učestvuju u procesima donošenja odluka, razvoja zajednice, u kreiranju politika i njihovom sprovođenju;
- Mladi su dobrog zdravlja, bezbjedni, imaju pristup adekvatnom sistemu podrške za prelazak u odraslo doba i samorealizaciju, samosvjesni su, inovativni, pokazuju inicijativu i prihvataju različitosti;
- Mladi imaju pristup kvalitetnim kulturnim sadržajima kao kreatori i konzumenti.

Usklađenost sa obavezama iz procesa pregovora Crne Gore sa Evropskom unijom

Izveštaj EK za 2023. godinu

Izveštajem Evropske komisije (EK), za 2023. godinu, istaknuti su najznačajniji rezultati postignuti u prethodnom periodu sprovođenja javne politike, s primarnim akcentom na definisanje strateškog okvira za sprovođenje politike, kroz usvajanje Akcionog plana za 2024. godinu. Istaknuto je da marginalizovane grupe, među kojima su i Romi i Egipćani, nastavljaju da se suočavaju sa višestrukim vidovima diskriminacije i poteškoćama u upravnim i sudskim postupcima za ostvarenje svojih prava. Takođe, izveštajem je istaknuto da je Crna Gora u julu 2019. godine u Poznanju potpisala deklaraciju partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma koja sadrži kvantifikovane obaveze u ključnim prioritetnim oblastima. U tom pogledu, posebno je značajno ukazati na Mapu puta za dostizanje ciljeva, koju je pripremio Regionalni savjet za saradnju.

Akcioni plan za Poglavlje 23

Akcionim planom za Poglavlje 23 koji je donesen 2015. godine, stavljen je akcenat na rješavanje pravnog statusa, kao i oblasti obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja, zdravstvene zaštite Roma i Egipćana. U tom pogledu, nadležni organi sprovode kontinuirane korake za realizaciju aktivnosti iz AP-a.

Završna mjerila za poglavlje 23

Položaj pripadnika romske i egipćanske zajednice je sastavni dio i završnih mjerila za Poglavlje 23, gdje je primarni akcenat stavljen na:

- Prevenciju diskriminacije i adresiranje slučajeva diskriminacije kroz administrativno i sudsko djelovanje.
- Definisanje strateškog okvira kojim se unapređuje položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori, olakšava njihov pristup ličnim dokumentima i registraciju, kao i njihov pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnom smještaju, uključujući i alokaciju dovoljnih resursa. Crna Gora, takođe, promovise integraciju u oblasti kulture, obrazovanja, lokalne samouprave, medija i socio-ekonomskih prava i preduzima konkretne korake za smanjanje stope napuštanja škole kod djece koja pripadaju romskoj populaciji.
- Uzimajući u obzir da Romi i Egipćani čine značajan dio raseljenih lica, potrebno je da Crna Gora unapređuje kvalitet životnih uslova za raseljena lica, uključujući i pojednostavljivanje njihove registracije, kao i pristup obrazovanju, zdravstvu, zapošljavanju i socijalnom smještaju.
- Poseban akcenat je na prevenciji, borbi i razvoju strateškog okvira za suzbijanje porodičnog nasilja, uključujući podizanje svijesti o prevenciji porodičnog nasilja i obezbjeđivanje neophodne zaštite žrtvama.

Takođe, bitno je napomenuti da su predsjednici Vlada država regiona Zapadnog Balkana, potpisali u Poznanju 5. jula 2019. godine „Deklaraciju partnera iz Zapadnog Balkana o Romima i proširenju EU“ kojom su se Vlade obavezale da će nastaviti i pojačati napore za ostvarenje potpune ravnopravnosti i integraciju Roma, naročito kroz sprovođenje i praćenje zajedničkih zaključaka Seminara o inkluziji Roma putem zaloga za ostvarenje sljedećih ciljeva:

- Zapošljavanje: povećati zapošljavanje Roma u javnom sektoru do stope proporcionalne učešću Roma i Egipćana u ukupnom stanovništvu; Povećati stopu zaposlenosti Roma Egipćana na minimum 25 procenata;
- Stanovanje: gdje god je moguće, legalizovati sva neformalna naselja u kojima žive Romi i Egipćani; ili obezbijediti stalno, pristojno, pristupačno i desegregirano stanovanje za Rome i Egipćane koji trenutno žive u neformalnim naseljima koja se ne mogu legalizovati iz opravdanih razloga;
- Obrazovanje: povećati stopu upisa i završetka osnovnog obrazovanja Roma i Egipćana na 90 procenata i stopu završetka srednjeg obrazovanja Roma i Egipćana na 50 procenata;
- Zdravlje: obezbijediti da je 95 procenata Roma i Egipćana pokriveno zdravstvenim osiguranjem na svim nivoima zdravstvene zaštite;
- Matične knjige: osigurati da su svi Romi i Egipćani upisani u matične knjige;
- Nediskriminacija: ojačati vladine strukture za zaštitu od diskriminacije i uspostaviti posebne podsektore za nediskriminaciju Roma i Egipćana unutar formalnih tijela za nediskriminaciju, sa zaduženjem da procesuiraju pritužbe Roma i Egipćana, pruže pravnu podršku navodnim žrtvama i identifikuju obrasce diskriminacije, uključujući institucionalnu i skrivenu diskriminaciju.

Strateški okvir Evropske unije za Rome i Egipćane

Strateški dokument je pripremljen u skladu sa EU Roma strateškim okvirom za period 2021-2030, kojim se promoviše jednakost i socio-ekonomska inkluzija romske populacije na nivou Evropske unije. Strateški okvir predstavlja nastavak prethodnog dokumenta za period 2011-2020, koji je Crna Gora prihvatila i u odnosu na koji su pripremljeni svi prethodni strateški dokumenti. Novi okvir je zasnovan na sprovedenoj evaluaciji prethodnog strateškog okvira, godišnjih analiza implementacije nacionalnih strateških dokumenata i analize razloga limitirane efektivnosti prethodno implementiranih mjera. Rezultati sprovedene evaluacije i analiza pokazuju da nisu svi Romi društveno isključeni, ali važno je ukazati da se svi suočavaju sa različitim oblicima diskriminacije. U cilju adresiranja ovih pitanja, Evropska komisija (EK) je definisala sedam ciljeva na nivou EU koje je potrebno dostići do 2030. godine. Tri cilja predstavljaju horizontalne ciljeve u oblasti jednakosti, inkluzije i učešća u društvenim tokovima. Četiri preostala cilja su sektorskog karaktera, u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite. Da bi ovi ciljevi bili efektivno implementirani, oni moraju biti praćeni relevantnim indikatorima na osnovu kojih se mjeri postignuti progres u realizaciji ciljeva.

Direktiva 2000/43/EC – ili Direktiva o rasnoj jednakosti – Predmetnim aktom se zabranjuje svi oblici diskriminacije zasnovane na rasnoj i etničkoj pripadnosti. Akcenat je na poljima:

- Zapošljavanje
- Stručno osposobljavanje
- Članstvo u privrednim i radničkim organizacijama
- Socijalna zaštita, uključujući i zdravstvenu zaštitu
- Obrazovanje
- Pristup robama i uslugama dostupnih javnosti, uključujući stanovanje

Prema ovoj Direktivi, sve države članice svoju formirati specijalizovana tijela za promociju jednakog položaja na osnovu rasne ili etničke pripadnosti.

Preporuka Savjeta EU u pogledu jednakosti, inkluzije i uključenosti Roma

Preporuke Savjeta stavljaju poseban akcenat na potrebu da države članice EU moraju usvojiti nacionalni strateški okvir za romsku zajednicu, s osnovnim ciljem definisanja politika koje unapređuju nivo socijalne inkluzije i položaj Roma. Poseban značaj je pružen potrebi uspostavljanja efektivnih sistema borbe protiv diskriminacije, anticiganizma, socijalne i ekonomske isključenosti. Države članice moraju preduzimati mjere u cilju smanjenja nivoa siromaštva, materijalnih i socijalnih deprivacija sa kojima se suočava romska zajednica, kao i obezbjediti potreban nivo političke participacije i zastupljenosti Roma (uključujući žene, djecu, mlade i starije članove zajednice, lica sa invaliditetom), u cilju pružanja efektivne borbe protiv diskriminacije ove zajednice. Romskoj zajednici je potrebno obezbjediti učešće na svim nivoima obrazovanja, od ranog i predškolskog obrazovanja, do tercijarnog obrazovanja, uključujući i obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje. S tim u vezi, potrebno je obezbjediti jednak pristup kvalitetnom i održivom zaposlenju, kao i uklanjanje svih barijera prilikom korišćenja usluga zdravstvenog i socijalnog sistema. Pored toga, poseban akcenat je stavljen na jednakom tretmanu i omogućavanju pristupa adekvatnom i desegregiranom stanovanju.

Okvirna odluka Savjeta 2008/913/JHA od 28. novembra 2008. godine, čiji se osnovni cilj ogleda u uspostavljanju zajedničkog pristupa u krivičnom pravu na nivou cjelokupne EU, u cilju obezbjeđenja da svi oblici rasizma i ksenofobije predstavljaju kažnjivo ponašanje u svim državama članicama EU. Poseban akcenat je na definisanju efektivnih i proporcionalnih kazni za počinioce navedenih oblika krivičnih djela.

Direktiva o pravima žrtava obezbjeđuje pristup pravdi žrtvama zločina počinjenih iz mržnje i govora mržnje. EU strategija o pravima žrtava 2021-2025, adresira specifične potrebe žrtava zločina iz mržnje, gdje je poseban akcenat stavljen na pripadnike romske populacije.

Akcioni plan EU-a za antirasizam za razdoblje 2020–2025

Ovim akcionim planom utvrđuje se niz mjera za jačanje djelovanja, jačanje glasa ljudi manjinskog rasnog ili etničkog porijekla i udruživanje subjekata na svim nivoima u zajedničkom nastojanju da se rasizam suzbija efikasno i da se svakome omogući život bez rasizma i diskriminacije.

Finansijska perspektiva IPA 2021-2027 (IPA III)

Nova finansijska perspektiva IPA 2021-2027 (IPA III), koja je zasnovana na prethodno implementiranim perspektivama IPA 2007-2013 i IPA 2014-2020, u cilju osiguravanja dalje, nesmetane realizacije definisanih ciljeva i prioriteta, koji su u skladu sa strategijom proširenja EU i linijom opredjeljenja država Zapadnog Balkana u vezi sa budućim članstvom u Evropskoj uniji. U odnosu na praksu iz prethodnih perspektiva IPA I i IPA II, značajna novina u IPA III je to da nema unaprijed definisanih iznosa finansijske podrške po državama, već postoji jedinstveni, zajednički budžet za sve države korisnice IPA-e. Kada je u pitanju programiranje podrške, iako iz perspektive korisnika neće biti većih izmjena u samom procesu, Evropska komisija će nastojati da kroz IPA III osigura pristup koji će biti zasnovan na učinku, podržavajući države i institucije koje su se obavezale na veći obim reformi. Ključni kriterijumi za dobijanje finansijske podrške će biti relevantnost (strateški značaj) i zrelost predloženih projekata, shodno pravilima koje važe u državama članicama EU prilikom korišćenja evropskih strukturnih i investicionih fondova.

Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan

Osnovni cilj plana koji je pripremila EU se ogleda u unapređenju dugoročnog privrednog oporavka regiona, kao i da podrži zelenu i digitalnu tranziciju, regionalnu integraciju i konvergenciju sa Evropskom unijom. Ekonomsko-investicioni plan iznosi značajan investicioni paket koji će mobilisati do 9 milijardi eura finansijskih sredstava za region. Podržaće održivo povezivanje, ljudski kapital, konkurentnost i inkluzivan rast, kao i dvojnu zelenu i digitalnu tranziciju. Plan je definisao deset investicionih prioriteta koji će podržati glavne drumske i željezničke veze u regionu, obnovljivu energiju i prelazak sa uglja na druge izvore energije, obnavljanje javnih i privatnih objekata kako bi se povećala energetska efikasnost i smanjile emisije gasova s efektom staklene bašte, infrastrukturu za upravljanje otpadom i otpadnim vodama, kao i uvođenje širokopojasne infrastrukture. Ostali investicioni prioriteti obuhvataju veće investicije u privatni sektor kako bi se podstakle konkurentnost i inovacije, naročito malih i srednjih preduzeća i garancije za mlade.

Digitalna agenda za Zapadni Balkan

Cilj ove agende je podrška tranziciji regiona u digitalnu ekonomiju i ostvarenje dobrobiti digitalne transformacije, kao što su brži ekonomski rast, više zaposlenih i bolje usluge. Navedena podrška se primarno ogleda u tri osnovna prioriteta:

- Povećanje sajber sigurnosti, povjerenja i digitalizacija industrije.
- Jačanje digitalne privrede i društva. Digitalna agenda će podržati uvođenje alata u oblasti e-Uprave, e-Nabavki i e-Zdravstva, kao i razvoj digitalnih vještina među građanima.
- Podsticanje istraživanja i inovacija, kroz uspostavljanje nacionalnih istraživačkih kapaciteta i razvoj najsavremenije e-infrastrukture na Zapadnom Balkanu.

Druge međunarodne obaveze Crne Gore

Pored obaveza koje proističu iz EU okvira, posebno značajnu ulogu u procesu inkluzije Roma i Egipćana imaju obaveze koje je Crna Gora preuzela na globalnom nivou, primarno u okviru sistema Ujedinjenih nacija (UN). Jedna od prvih obaveza na koje je važno ukazati jesu:

Ciljevi održivog razvoja do 2030

Ciljevi održivog razvoja, takođe poznati i kao globalni ciljevi, predstavljaju univerzalni poziv na djelovanje radi iskorjenjivanja siromaštva, zaštite životne sredine i obezbjeđivanja mira i prosperiteta za sve. Ciljevi održivog razvoja stupili su na snagu u januaru 2016. godine i nastaviće da usmjeravaju politiku i sredstva UN-a u narednih 15 godina. Za oblast RE politike, od posebnog su značaja sljedeći ciljevi i prateći indikatori:

Cilj 1 – Svijet bez siromaštva

- Primijeniti odgovarajuće nacionalne sisteme socijalne zaštite i mjere za sve, uključujući najugroženije, i do kraja 2030. postići dovoljno veliki obuhvat siromašnih i ranjivih.

Cilj 5 – Rodna ravnopravnost

- 5.1 Eliminirati sve oblike diskriminacije prema ženama i djevojčicama; 5.2 Eliminirati sve oblike nasilja prema ženama i djevojčicama u javnoj i privatnoj sferi, uključujući trgovinu ljudima i sve oblike seksualnih ili drugih oblika eksploatacije; 5.3 Eliminirati sve oblike dječjih i prisilnih brakova.

Cilj 10 – Smanjenje nejednakosti

- 10.2: Do kraja 2030. osnažiti i promovirati socijalnu, ekonomsku i političku inkluziju svih, bez obzira na starost, pol, invalidnost, rasu, etničku pripadnost, porijeklo, religiju ili ekonomski, odnosno neki drugi status. 10.3. Osigurati jednake mogućnosti i smanjiti nejednakosti u ishodima, između ostalog i tako što će se eliminirati diskriminatorni zakoni, politike i prakse i što će se, u tom pogledu, promovirati prikladno zakonodavstvo, politike i aktivnosti.

Cilj 11–Održivi gradovi i zajednice

- 11.1. Do kraja 2030. osigurati da svi imaju pristup adekvatnom, bezbjednom i jeftinom smještaju i osnovnim uslugama, te unaprijediti uslove u nehiigijenskim naseljima.

Cilj 16 – Mir, pravda i snažne institucije

- 16.2. Okončati zloupotrebu i eksploataciju djece, trgovinu djecom i sve oblike nasilja i torture nad djecom; 16.7. Osigurati odgovorno, inkluzivno, participativno i reprezentativno donošenje odluka na svim nivoima; 16.9. Do kraja 2030. za sve obezbijediti pravni identitet, uključujući registraciju prilikom rođenja; 16.10. Osigurati javni pristup informacijama i zaštitu osnovnih sloboda, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim sporazumima; 16.b Promovisati i sprovoditi nediskriminatorske zakone i politike radi postizanja održivog razvoja.

Na nivou Ujedinjenih nacija, potrebno je ukazati na napore za promovisanje i jačanje inkluzije romske zajednice, manifestovane kroz zajedničku poziciju o ulozi UN-a koja je objavljena 2013. godine. Navedeni naponi, izraženi u borbi za veću društvenu inkluziju, socijalnu zaštitu, pristup svim uslugama koje su ključne za ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava i, generalno, snaženje individualne i zajedničke pozicije Roma u društvu, pogotovo s ekonomskog aspekta, preklapaju se sa temama zastupljenim u predmetnom strateškom dokumentu. Takođe, važno je ukazati da je Strategija usaglašena sa Deklaracijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnoj, etničkoj, vjerskoj ili jezičkoj manjini, u kojoj je konstatovano da nacionalna strateška dokumenta moraju biti planirana i implementirana shodno interesima osoba koje pripadaju jednoj od navedenih kategorija.

Pored toga, značajno je istaći:

- **Konvenciju o statusu izbjeglica iz 1951. godine, sa Protokolom na Konvenciju iz 1967. godine;**
- **Konvenciju o statusu lica bez državljanstva iz 1954. godine, i Konvenciju o smanjenju broja lica bez državljanstva;**
- **Konvenciju o pravima djeteta i preporuke Komiteta za prava djeteta za Crnu Goru iz 2018. godine;**
- **Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije prema ženama;**
- **Konvenciju o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije.**

Kroz aktivno učešće u globalnoj kampanji UNHCR-a “#iBelong”, u okviru koje je donijet globalni plan za eliminisanje apatridije u periodu 2014-2024, Crna Gora je na Globalnom skupu o apatridiji, održanom u Ženevi, u oktobru 2019. godine, preuzela 4 obaveze, koje se odnose na: nastavak sprovođenja pojednostavljenih procedura za pribavljanje identifikacionih dokumenata, kako na nacionalnom nivou, tako i u saradnji sa državama porijekla lica pogođenih ovom problematikom; osiguranje upisa u registar rođenih djece napuštene od strane majki, odnosno čije majke nemaju identifikaciona dokumenta; jačanje postupka za utvrđivanje statusa lica bez državljanstva, harmonizovanje propisa kako bi se osigurao neometan pristup pravima za lica koja su dobila status lica bez državljanstva; i razmjena iskustva iz oblasti prevencije apatridije sa drugim državama iz regije.

Navedene međunarodne konvencije i globalna kampanja su značajne za predmetnu politiku, uzimajući u obzir da Romi i Egipćani čine dominantan dio raseljenih lica koja još nisu regulisala svoj pravni status ili lica u riziku od apatridije koja se nalaze na teritoriji Crne Gore.

Važno je ukazati i na usklađenost strateškog dokumenta sa preporukama različitih tijela UN-a, gdje se poseban značaj pruža:

- Preporukama Komiteta UN-a za prava djeteta koje se odnose na borbu protiv diskriminacije i negativnog društvenog odnosa prema pripadnicima RE populacije. Poseban akcenat je na potrebi većih budžetskih izdvajanja za ostvarivanje prava djeteta, podizanje svijesti u borbi protiv svih oblika trgovine ljudima i seksualnim iskorišćavanjem djece.
- Preporuke Komiteta se odnose i na potrebu unapređenja pristupa obrazovanju romske i egipćanske djece, obezbjeđivanja redovne registracije novorođenčadi i preduzimanja aktivnih mjera u pogledu suzbijanja dječjih brakova.
- Univerzalnim periodičnim pregledom su definisane sljedeće preporuke:
 - borba protiv trgovine ljudima, dječjih brakova i prislinog rada; unapređenje dostupnosti obrazovanja, zdravstvene zaštite i zapošljavanja.

Pored navedenih tijela UN-a, važno je ukazati i na preporuke dobijene od strane tijela koja se bave borbom protiv svih oblika rasne diskriminacije, kao i tijela koja se bave borbom protiv diskriminacije žena, gdje je akcenat stavljen na:

- Sprečavanje i kažnjavanje svih oblika nasilja nad ženama;
- Unapređenje zdravstvene zaštite i pristupa obrazovanju žena;
- Borbu protiv trgovine ljudima, gdje se poseban značaj stavlja na suzbijanje eksploatacije i prostitucije žena.

Savjet Evrope

Kao što je već ukazano, pored Evropske unije značajna uloga u procesu razvijanja politika čiji je cilj poboljšanje položaja romske zajednice pripada i Savjetu Evrope. S tim u vezi, prilikom izrade strateškog dokumenta, poseban značaj je pružen usaglašavanju sa obavezama koje je Crna Gora preuzela na osnovu članstva u Savjetu Evrope, izraženim u rezolucijama i preporukama koje tretiraju pitanje položaja romske populacije u društvu. U skladu sa načelima tih dokumenata, zemlje članice Savjeta se pozivaju da strateškim planiranjem javnih politika stvore inkluzivne uslove za život i uklone diskriminatorne faktore u oblastima, kao što su zdravstvo, obrazovanje, rad i socijalno staranje, itd.

Sljedeća dokumenta se mogu smatrati ključnim u tom pogledu:

- Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i preporuke GREVIO tijela za Crnu Goru, koja definiše nasilje nad ženama kao oblik diskriminacije žena i kršenje njihovih ljudskih prava, ima jasnu rodnu dimenziju koja prožima odredbe i uspostavlja jasne strukturalne veze između nasilja nad ženama i rodni nejednakosti;
- Preporuka Komiteta ministara BR. 5 (2008) o javnim politikama za Rome i Putnike u Evropi;
- Preporuka Komiteta ministara BR. 4 (2009) o obrazovanju Roma i Putnika u Evropi;
- Preporuka Komiteta ministara BR. 10 (2006) o boljem pristupu zdravstvenoj zaštiti za Rome i Putnike u Evropi;
- Preporuka Komiteta ministara BR. 17 (2001) o unaprjeđenju ekonomskih i uslova zapošljavanja za Rome i Putnike u Evropi;
- Rezolucija Parlamentarne skupštine BR. 2153 (2017) o promovisanju inkluzije Roma i Putnika;

- Rezolucija Parlamentarne skupštine BR. 1927 (2013) o uklanjanju diskriminacije romske djece;
- Strateški akcioni plan Savjeta Evrope za inkluziju Roma i Putnika (2020 - 2025);
- Preporuka CM/Rec(2020) Komiteta ministara državama članicama o uključivanju istorije Roma i/ili Putnika u školske programe i nastavne materijale;
- Izvještaj i preporuke ECRI-a za Crnu Goru;
- Izvještaj i preporuke za sprovođenje Evropske povelje za regionalne i manjinska jezike.

Aneks 4.1-Primjer PEST analize

Pravno-politički faktori uticaja

U skladu sa prihvaćenim međunarodno-pravnim standardima i pozitivnom zakonodavstvu Crne Gore, zaštita manjina predstavlja obavezu države da pripadnicima manjina obezbijedi sva prava koja uživaju svi građani Crne Gore, uz posebnu obavezu da se manjinama osiguraju dodatna prava kako bi se očuvale njihove specifičnosti – identitet, jezik, kultura, vjera, tradicija, način života. Romi i Egipćani predstavljaju specifičnu manjinsku zajednicu, s obzirom na činjenicu da nisu nacionalno i državno pravno konstituisani i da nemaju državu maticu.

U cilju unapređenja postojećeg stanja i položaja romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, kao i ostvarivanja Ustavom i drugim pravnim aktima garantovanih prava, te borbe protiv svih oblika diskriminacije i segregacije, Vlada Crne Gore je pripremila Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025. Usvajanju ovog dokumenta prethodili su drugi strateški dokumenti, primarno Nacionalni akcioni plan za implementaciju „Dekade uključivanja Roma 2005-2015“, koji je usvojen 2005. godine, sa težnjom da projektima iz oblasti obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite prekine začarani krug siromaštva i isključenosti Roma iz društvenog života Crne Gore. S obzirom na ograničenost djelovanja Akcionog plana na četiri prioritetne oblasti, Vlada Crne Gore je krajem 2007. godine usvojila Strategiju za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008-2012, nakon čijeg isteka je pripremljen strateški dokument, pod nazivom Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012 – 2016. Strateški dokument koji je prethodio novoj Strategiji nosio je naziv Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020. godine.

Prema Ustavu Crne Gore, princip zabrane diskriminacije i jednakosti pred zakonom predstavlja osnovni preduslov za uživanje svih ljudskih i manjinskih prava, koji nije uvijek dovoljan za obezbjeđivanje faktičke jednakopravne manjine sa većinskom populacijom, posebno za zaštitu identiteta manjinskih zajednica.

Zaštita manjina, prije svega, znači obezbjeđivanje uslova u kojima će oni nesmetano da žive i uživaju osnovna prava, sa posebnim pravom da razvijaju svoje osobenosti. Ovo podrazumijeva, prije svega, priznavanje osnovnih ljudskih prava, zabranu diskriminacije, priznavanje posebnih manjinskih prava i obezbjeđivanje mehanizama zaštite prava. Posebna manjinska prava podrazumijevaju, prije svega, pravo na kulturu, pravo na ispovijedanje svoje vjere, pravo na upotrebu svog jezika, pravo na učešće u životu društva, pravo na učešće u donošenju odluka, pravo na osnivanje sopstvenih udruženja, pravo na slobodne i miroljubive kontakte sa većinskim stanovništvom.

Shodno navedenom, lokalni akteri iz oblasti obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, zapošljavanja i slično moraju obezbijediti uslove kako bi se gore navedena osnovna i posebna prava Roma i Egipćana kao manjine na što kvalitetniji način i ostvarila.

Plan je u skladu i sa zakonskim normama koje tretiraju pitanja manjinskih naroda, diskriminaciju, obavezno obrazovanje i zdravstveno osiguranje.

1) Usklađenost sa međunarodnim dokumentima

Međunarodni standardi kojima je regulisano pitanje zaštite manjina osnov su za kreiranje i implementaciju nacionalne i lokalne politike prema pomenutoj populaciji. Kada je riječ o međunarodnim standardima, posebno se ističu dokumenta usvojena u međunarodnim organizacijama - Ujedinjene nacije, Savjet Evrope, Evropska unija i Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju.

Na osnovu naprijed navedenih izvora, prava u okviru sistema UN, SE i EU, prava Roma i Egipćana koja uživaju međunarodno - pravnu zaštitu se mogu sistematizovati na sljedeći način:

- pravo na opstanak;
- pravo na identitet;
- pravo na jednakost i nediskriminaciju;
- pravo na upotrebu maternjeg jezika;
- posebna prava u domenu školstva;
- pravo na njegovanje sopstvene kulture i tradicije;
- pravo na djelotvorno učešće u životu zajednice;
- pravo na međunarodne kontakte i saradnju;
- pravo na efikasnu zaštitu zajamčenih prava.

2) Usklađenost sa Ustavom, zakonskim odredbama, nacionalnim strategijama i propisima

Normativni okvir u okviru kojeg se Crna Gora bavi pitanjem inkluzije Roma i Egipćana, predstavlja mješavinu međunarodnog i nacionalnog zakonodavstva koje se razvijalo u skladu sa međunarodnim konvencijama i primarnim i sekundarnim izvorima prava EU, shodno Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju i prioritetima Evropskog partnerstva. Crna Gora je ratifikovala sve glavne međunarodne sporazume o ljudskim pravima, uključujući Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Konvenciju o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, Konvenciju o pravima djeteta, kao i konvencije Međunarodne organizacije rada. Ratifikovani su i glavni instrumenti Savjeta Evrope o manjinskim pravima, uključujući Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima i Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina.

Na nacionalnom nivou, Ustavom i zakonima Crne Gore garantovana su kako osnovna ljudska prava, tako i posebna manjinska prava. Ustavom se jemče posebna, manjinska prava i zabranjuje nasilna asimilacija pripadnika manjinskih naroda i obavezuje državu da pripadnike manjinskih naroda zaštititi od iste.

Kada je riječ o nacionalnim dokumentima, napominjemo da je, prije svega, Lokalni akcioni plan usklađen sa:

- Strategijom za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori za period 2021-2025;
- Strategijom manjinske politike 2019-2023;
- Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR);
- Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030;
- Pravcima razvoja Crne Gore 2018-2021;
- Programom ekonomskih reformi Crne Gore (PER) 2021-2023;
- Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024;
- Strategijom za prevenciju i zaštitu djece od nasilja 2017-2021;
- Strategijom o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2021-2025;
- Strategijom za ostvarivanje prava djeteta 2019-2024;
- Strategijom inkluzivnog obrazovanja 2019-2025;
- Strategijom za mlade 2017-2021.

Pravni okvir

Ustav Crne Gore u članu 8, sadrži opštu zabranu neposredne i posredne diskriminacije „po bilo kojoj osnovi“, dok član 7 propisuje da je „zabranjeno nanošenje ili poticanje mržnje ili netrpeljivosti po bilo kojoj osnovi“. U članu 8 Ustava, propisano je da se neće smatrati diskriminacijom uvođenje posebnih propisa i mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju, čime su i mjere afirmativne akcije postale ustavna kategorija, u funkciji postizanja opšte jednakosti.

Zakonom o zabrani diskriminacije je zabranjen svaki vid diskriminacije, po bilo kom osnovu i definisani mehanizmi za zaštitu od diskriminacije, koji obuhvataju postupak po pritužbi pred Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, kao i sudsku zaštitu kroz postupak koji se vodi po tužbi. Prema članu 5 ovog Zakona, propise i posebne mjere koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju mogu donositi, odnosno uvoditi i sprovoditi, u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja državni organi, organi državne uprave, organi jedinica lokalne samouprave, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja, kao i druga pravna i fizička lica.

Krivični zakonik Crne Gore, u okviru člana 159, inkriminiše svako kršenje jednakosti građana na osnovu njihove nacionalne pripadnosti ili pripadnosti etničkoj grupi, rasi ili vjeri ili odsutnosti takve pripadnosti, političkog ili drugog mišljenja, pola, jezika, obrazovanja, socijalnog statusa, socijalnog porijekla ili drugog ličnog svojstva. Krivični zakonik obuhvata krivična djela propisana članom 444 (Trgovina ljudima), članom 445 (Trgovina maloljetnim licima radi usvojenja) i članom 446 (Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu). U vezu sa krivičnim djelom trgovine ljudima se mogu dovesti i krivična djela iz grupe krivičnih djela protiv braka i porodice i to: vanbračna zajednica sa maloljetnikom, član 216 KZCG i zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica, član 219 KZCG.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama propisuje set manjinskih prava i mehanizme zaštite tih prava, posebno u odnosu na postizanje jednakosti sa drugim zajednicama, očuvanje nacionalnog identiteta manjina i djelotvorno učešće u javnom životu. Shodno članu 39, st. 2 Zakona, zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija po bilo kom osnovu.

Zakon o crnogorskom državljanstvu uređuje načine i uslove sticanja i gubitka crnogorskog državljanstva, kao i vođenje registra crnogorskih državljana.

Zakonom o strancima 32 su propisani uslovi za ulazak, izlazak, kretanje, boravak i rad stranca u Crnoj Gori. Zakonom je uređena i procedura utvrđivanja statusa lica bez državljanstva i izdavanja putne isprave za lica bez državljanstva.

Zakon o matičnim registrima reguliše evidentiranje rođenja, zaključenja braka, smrti i drugih zakonom utvrđenih podataka u vezi sa ličnim i porodičnim statusom crnogorskih državljana u Crnoj Gori i drugoj državi, kao i državljana drugih država i lica bez državljanstva nastalim u Crnoj Gori.

Zakonom o vanparničnom postupku, kroz izmjene i dopune iz 2015. godine, uvodi sudski postupak za utvrđivanje vremena i mjesta rođenja za sva lica rođena u Crnoj Gori, izvan zdravstvenog sistema.

Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju se uređuju organizacija i uslovi za obavljanje obrazovnog i vaspitnog rada u oblastima predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjeg opšteg obrazovanja, stručnog obrazovanja, vaspitanja i obrazovanja lica sa posebnim potrebama i obrazovanja odraslih.

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti se uređuju organizacija, sprovođenje i pružanje zdravstvene zaštite, prava i dužnosti građana u ostvarivanju zdravstvene zaštite, društvena briga za zdravlje građana, prava i obaveze zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika, kvalitet zdravstvene zaštite, kao i druga pitanja od značaja za funkcionisanje zdravstvene zaštite. Članom 12 je propisano da stranac ima pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu sa ovim zakonom i međunarodnim ugovorom, dok je članom 13 ovo pravo priznato i licu koje traži azil, licu kome je priznat status izbjeglice, licu kome je odobrena dodatna zaštita, odnosno privremena zaštita u Crnoj Gori.

Značaj Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti se ogleda u tome što je prvi put pravo na socijalne usluge definisano kao posebno pravo. Zakon propisuje zaštitu djece, mladih, kao i odraslih i starih lica, između ostalog, onih koji su žrtve zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja u porodici i trgovine ljudima ili kod kojih postoji opasnost da će postati žrtve, kao i lica kojima je usljed posebnih okolnosti i socijalnog rizika potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite (član 4). Jedan od ključnih principa na kojima počiva pružanje socijalne i dječije zaštite je princip nediskriminacije, tj. zabranu diskriminacije korisnika po bilo kom osnovu.

Porodičnim zakonom je definisana obaveza države u pogledu zaštite djeteta od zanemarivanja, od fizičkog, seksualnog i emocionalnog zlostavljanja. Porodičnim zakonom, u članu 9a propisana je izričita zabrana tjelesnog kažnjavanja, ili bilo kojeg drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja. Takođe, članom 80 ovog Zakona, predviđena je obaveza bliže saradnje između organa nadležnog za vođenje matičnih registara i organa starateljstva, kako bi se zaštitio interes djeteta u postupku upisa u registar rođenih, u slučaju kada jedan ili oba roditelja djeteta nijesu poznati.

Zakonom o radu, zabranjena je diskriminacija zaposlenih i osoba koje traže zaposlenje na temelju pola, rođenja, jezika, rase, vjere, boje kože, starosne dobi, trudnoće, zdravstvenog

stanja ili invaliditeta, državljanstva, bračnog statusa, porodičnih obaveza, seksualne orijentacije, političke pripadnosti ili političkog mišljenja, socijalnog porijekla, imovinskog statusa, kao i članstva u političkim i sindikalnim organizacijama.

Zakon o socijalnom stanovanju uređuje uslove i način ostvarivanja prava na socijalno stanovanje. Članom 4 ovog Zakona je propisano da prioritet u ostvarivanju prava imaju pripadnici Roma i Egipćana, raseljena lica, interno raseljena lica s Kosova koja borave u Crnoj Gori, stranac sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom koji je imao priznat status raseljenog lica ili interno raseljenog lica i žrtve nasilja u porodici.

Ekonomski faktori

1) Zapošljavanje

Veliki broj pripadnika romsko-egipćanske populacije svoju egzistenciju obezbjeđuje iz sive ekonomije gdje stiču minimalne prihode.

Strategija zapošljavanja Opštine Tivat 2021-2023 identifikovala je neophodnost obezbjeđivanja uključivanja Roma i Egipćana na tržište rada, pa je poseban naglasak stavljen upravo na implementaciju aktivnosti koje doprinose ostvarenju tog cilja.

Nizak nivo zaposlenosti Roma i Egipćana je zasnovan na osnovama njihove nepodobnosti tržištu rada i strukturi tog tržišta koja akcenat stavlja na vještine, znanje i lične karakteristike koje većina Roma i Egipćana ne posjeduje. Glavni razlozi niske zaposlenosti Roma i Egipćana se primarno ogledaju u segregaciji ove zajednice, gdje čak i u situaciji nedovoljne konkurentnosti Roma i Egipćana na tržištu rada, drugi faktori kao što su anticiganizam i diskriminatorne prakse poslodavaca, imaju presudni uticaj na njihovu nezaposlenost. Uprkos postojećem pravnom okviru koji zabranjuje sve oblike diskriminacije zasnovane na rasnoj ili etničkoj osnovi, Romi i Egipćani su i dalje suočeni sa nedovoljnom implementacijom zakonodavstva koje treba da obezbijedi primjenu pozitivnih mjera za njihovo zapošljavanje. Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti predviđa mjere aktivne politike zapošljavanja, uključujući i subvencije za zapošljavanje. Međutim, činjenica je da poslodavci iz javnog i privatnog sektora ne preduzimaju značajnije mjere u cilju primjene politike jednakih mogućnosti za Rome i Egipćane.

Prema podacima dobijenim od strane Zavoda za zapošljavanje Crne Gore - PJ Herceg Novi - Biro rada Tivat, na evidenciji Biroa trenutno se nalazi 60 nezaposlenih lica RE populacije, 38 žena i 22 muškarca, koji aktivno traže zaposlenje.

Kada je u pitanju nivo kvalifikacije i stručne spreme, sedam je lica sa završenim osnovnim obrazovanjem, dok ostala lica iz ove populacije su lica bez zanimanja i stručne spreme, tj. predstavljaju nekvalifikovanu radnu snagu, neprilagođenu savremenim potrebama tržišta rada (veliki broj je nepismen ili slabo pismen). U skladu sa tim, uglavnom obavljaju poslove koji ne zahtijevaju posebna znanja i vještine (higijeničari u ugostiteljstvu, pomoćni radnici, pomoćni poslovi u građevini itd). Takođe, evidentirana su četiri lica koja su završila I-III razred osnovne škole, pet lica koja su završila I-IV razred osnovne škole i 14 lica koja su završila I-VII razred osnovne škole.

Broj lica koja imaju neka od završenih zanimanja je pet (žene) (pomoćni frizer, sobarica, pomoćni kuvar, pomoćnik konfekcionara i elektrotehničar za računare).

Kroz program Javnih radova tokom protekle četiri godine, angažovana su četiri lica iz romsko-egipćanske populacije u okviru programa "Neka bude čisto" i to pretežno tokom ljetnih mjeseci.

2) Siromaštvo

Stopa siromaštva romske i egipćanske zajednice nekoliko puta je veća nego stopa siromaštva drugih (etničkih) grupa u Tivtu. Materijalne i finansijske prilike RE populacije daleko su teže nego materijalne prilike većinskog stanovništva koje živi u siromaštvu. Za Rome i Egipćane su aktivnosti u neformalnoj svojoj ekonomiji važan i veoma često i jedini izvor prihoda. Socijalna je pomoć jedan od izvora prihoda u značajnom broju domaćinstava. Jedan od glavnih problema za dobijanje socijalne pomoći sa kojim se suočavaju Romi i Egipćani jeste neregistrovanje. Neregulisan pravni status predstavlja krajnji oblik socijalne isključenosti i onemogućava građanima romske i egipćanske zajednice da imaju pristup socijalnim službama.

Opšte prepreke na putu korišćenja socijalnih usluga kada je riječ o romskoj i egipćanskoj zajednici uspijeva da nadomjesti Opštinska organizacija Crvenog krsta Tivat. Prilikom raspodjele humanitarne pomoći Crvenog krsta pripadnicima RE populacije, ova organizacija je fokusirana na terenski rad koji je neprocjenjiv u realnom sagledavanju potreba i stanja svake socijalno ugrožene kategorije. Radi kreiranja evidencije, usko sarađuju sa Centrom za socijalni rad i Opštinom Tivat. U 2021. godini za potrebe RE zajednice sproveli su brojne distribucije i projekte:

- Osam redovnih i tri dodatne distribucije paketa hrane i higijenskih proizvoda;
- Četiri masovne podjele garderobe, obuće i igračaka sa fokusom na naselja 7. jul, Lovanja i Gradiošnica;
- Dvije distribucije bebi paketa;
- Distribucija 200 komada ćebadi i bebi opreme (krevetići, sjedala, igračke);
- Jesenja raspodijela garderobe, obuće i školskog pribora za socijalno ugroženu djecu (po evidenciji Centra za socijalni rad) školskog uzrasta;
- Sprovođenje projekta "Prevenција ranih brakova" u saradnji sa UNICEF-om, koji je sadržao niz radionica o prevenciji ranih brakova;
- Sprovođenje projekta "Poboljšanje pristupa dječijim i socijalnim uslugama raseljenih i domicilnih Roma u Beranama, Nikšiću, Pljevljima, Bijelom Polju, Tivtu, Baru i Cetinju", u saradnji sa Crvenim krstom Crne Gore i Unicefom, sa ciljem upoznavanje domicilnih i raseljenih Roma o pravima i materijalnim davanjima iz socijalne i dječije zaštite;
- Intervencije u slučajevima požara, i drugih nepogoda, naročito u naseljima Lovanja i 7. jul putem donacija posteljine, kreveta, pokućstva, peškira, garderobe, hrane i higijenskih proizvoda.

Socijalni faktori

Podaci koji su dati u ovom odjeljku su podaci sa kojima raspolaže Radna grupa, a to su:

- Zvanični podaci sa popisa stanovništva iz 2011. godine;
- Podaci kojima raspolažu ustanove/institucije/organizacije čiji su predstavnici članovi Radne grupe.

Najveći dio pripadnika romske i egipćanske populacije na teritoriji Opštine Tivat žive u naseljima Gradiošnica i Dumidran, te neformalnim naseljima 7. jul i Lovanja, dok manji broj njih naseljava ostali dio teritorije.

Tabela 1. Broj pripadnika RE populacije po nacionalnoj, odnosno etničkoj pripadnosti i starosti prema popisu iz 2011. godine.

Opština		Tivat	Tivat
Nacionalna, odnosno etnička pripadnost		Egipćani	Romi
Ukupno		335	35
Starost	0-4	49	4
	5-9	45	9
	10-14	45	4
	15-19	38	3
	20-24	27	2
	25-29	28	2
	30-34	19	4
	35-39	28	2
	40-44	13	1
	45-49	15	
	50-54	12	3
	55-59	4	
	60-64	3	
	65-69	5	
	70-74	1	
	75-79	1	
	80-84	2	
	nepoznato		

1) Građanski status i lična dokumenta

Jedan od najizraženijih problema sa kojim se suočavaju Romi i Egipćani jeste podatak da određeni broj građana ove populacije pripada kategoriji “pravno nevidljivih” lica, odnosno kategoriji lica koja nisu priznata kao subjekti prava jer nisu upisana u matične knjige rođenih, nemaju državljanstvo i ostalu identifikacionu dokumentaciju, koja im je neophodna za normalnu funkcionisanje i organizaciju života.

Nedostatak ličnih dokumenata i nemogućnost pravne registracije ima za posljedicu da pripadnici romske i egipćanske populacije u Tivtu ne mogu pristupiti tržištu rada, obrazovnom sistemu, ne mogu ostvarivati socijalnu i zdravstvenu zaštitu, itd. Navedena činjenica utiče na veći nivo marginalizacije Roma i Egipćana društvu, gdje se kao glavni razlozi za neposjedovanje ličnih dokumenata javljaju rođenje van zdravstvenih ustanova i činjenica da značajan broj Roma i Egipćana predstavljaju interno raseljena lica.

2) Obrazovanje

Sistem obrazovanja u Tivtu je organizovan kroz dvije osnovne škole, jednu srednju školu i jedan fakultet. U predškolski sistem obrazovanja uključeni su jedan državni i jedan privatni vrtić. Takođe, u Tivtu postoji i privatna škola članica globalne mreže međunarodnih škola, koja pruža obrazovanje učenicima uzrasta od 3 do 18 godina.

Stvaranje uslova za pružanje kvalitetnog obrazovanja za sve građane predstavlja jedan od osnovnih razvojnih parametara društva, gdje poseban značaj mora biti pružen napretku u obrazovanju manjina čiji je položaj nepovoljan, kao što je to slučaj sa građanima romske i egipćanske zajednice. Kvalitetan obrazovni sistem može pomoći da se nadomjesti socijalno nepovoljan položaj, unaprijede iskustva vezana za učenje, da djeca ostvare svoje potencijale i, najvažnije, da se pripreme za aktivnu integraciju u društvo. Sa druge strane, nizak kvalitet obrazovanja utiče na visoku stopu napuštanja školovanja od strane učenika iz romske i egipćanske zajednice, do koje dijelom dovodi neefikasnost školskih sistema da ih zadrže. Kvalitet obrazovanja je to što Romi i Egipćani dobijaju u školama, a što je od suštinskog značaja za uspjeh u školi i akademska postignuća, kao i za unapređenje mogućnosti za uspješno uključanje Roma i Egipćana u tržište rada i društvene tokove. Važno je ukazati da diskriminacija i segregacija Roma i Egipćana ne prestaje sa njihovim ulaskom u škole zajedno sa većinskim stanovništvom. Djelotvorne politike i aktivnosti za borbu protiv diskriminacije i segregacije mora da prati djelotvorna nastavna praksa, kako bi se poboljšala postignuća i smanjilo napuštanje školovanja.

JPU Bambi pohađa samo šestoro djece romsko-egipćanske populacije. Iako ova ustanova pruža mogućnost besplatnog boravka djeci iz RE populacije, slab odaziv uzrokovan je nepostojanjem organizovanog predškolskog prevoza. S tim u vezi, Opština Tivat se obratila nadležnom Ministarstvu sa zahtjevom za izradu Pravilnika o načinu obavljanja organizovanog prevoza djece predškolskog uzrasta, kako bi u narednom periodu obezbjedila besplatan prevoz za svu djecu iz romsko-egipćanske populacije koja su upisana u predškolsku ustanovu.

OŠ Drago Milović pohađa 128 učenika (60 dječaka i 68 djevojčica) iz RE populacije. 16 učenika je obnovilo godinu, a dvoje je isključeno po zakonu. Analiza stanja pokazala je da 90 učenika koji pohađaju razrede od I-V imaju potrebu za tutorstvom. Osnovni cilj ovakvog vida podrške je pomoć u savladavanju jezika, kao i dopunski rad u bazičnim vještinama i to čitanje i pisanje, kao i osnovni koncepti iz matematike. Tutorstvo podrazumijeva angažovanje lica i to profila učitelja koji bi pružao podršku učenicima u prve četiri godine osnovnoškolskog obrazovanja. Tutor bi bio u obavezi da napravi plan i program rada u skladu sa nacionalnim planom i programom iz predmeta CSBHj i matematike. Imajući u vidu da nezanemarljiv procenat RE učenika po upisu u školu nije savladao jezik na kom se izvodi nastava, potrebno bi bilo kreirati intenzivni program savladavanja jezika. Kako proces opismenjavanja (ćirilica)

kreće od drugog razreda, za taj uzrast je potrebna podrška tutora po neformalnoj procjeni aktiva učitelja dva puta nedeljno i isto tako u trećem razredu (latinica). Pored vještina govora i pisanja CSBH jezika potrebno je već od prvog razreda raditi sa učenicima RE populacije u dijelu zabavnijih aktivnosti koje i priliče prvom razredu, a fokusirane su na razvoj grafomotorike, usvajanje osnovnih koncepata iz okoline, upoznavanje sa brojevima do dvadeset, te sabiranjem i oduzimanjem do deset. Pored targetiranih ciljeva u dijelu obrazovanja, tutor bi trebalo da pomaže i kulturološku adaptaciju sa osvrtom na pravila ponašanja u školi i podizanje svijesti o važnosti škole i obrazovanja, kako kod učenika kroz časove, tako i kod roditelja kroz roditeljske sastanke.

SMŠ Mladost pohađa šest učenika RE populacije, dok se dvoje učenika romsko-egipćanske populacije školuje u srednjim školama u Kotoru i Cetinju. U okviru SMŠ Mladost funkcioniše Tim za profesionalnu orijentaciju učenika koji za poseban fokus djelovanja ima upravo RE učenike. Tima organizuje brojne radionice, u okviru kojih je uključen i Zavod za zapošljavanje. Godišnji plan programa rada profesionalne orijentacije obuhvata dvadesetak radionica.

Doprinos Opštine Tivat integraciji RE populacije posebno akcentuje obrazovanje, te je tokom protekle četiri godine na godišnjem nivou sproveden niz aktivnosti:

- Za sve učenike romsko/egipćanske populacije obezbjeđen je besplatan školski prevoz;
- Za sve učenike iz RE populacije koji su upisani u osnovnu školu obezbjeđen je školski pribor;
- Za sve učenike iz RE populacije koji su upisani u prvi razred osnovne škole obezbjeđene su školske torbe;
- Za sve učenike iz RE populacije sa teritorije opštine Tivat koji su upisani u srednju školu obezbjeđena su novčana sredstva za nabavku školskog pribora i opreme za praktičnu nastavu;
- Angažovani su RE asistenti i medijatori u nastavi sa ciljem sprovođenja aktivnosti iniciranja upisa u osnovnoškolski vaspitno-obrazovni sistem i podizanja nivoa svijesti roditelja o značaju i obavezности uključivanja djece u školski sistem, te redovnog nadzora i praćenja obrazovanja;
- Renovirana je Kancelarija za integraciju Roma i Egipćana koja se nalazi u okviru OŠ Drago Milović;
- Sufinansiran je odlazak RE asistenta u nastavi na polaganje ispita povodom vanrednog školovanja;
- Obezbeđena je finansijska podrška za nabavku materijala za učenje, kao i mjesečna stipendija za studente iz RE populacije.

3) Zdravstvena zaštita

Kada je u pitanju zdravstvena zaštita, građani romske i egipćanske zajednice nailaze na mnogobrojne prepreke u pogledu pristupa sistemu zdravstvene zaštite, kao što su odsustvo informacija i znanja, jezičke barijere, finansijske barijere, neregistrovanost boravka i diskriminacija. Prema podacima dobijenim od strane JZU Dom zdravlja Tivat, u prevazilaženju ovih barijera, pomaže medicinska sestra koja se služi romskim jezikom, te uvijek posreduje u razmjenjivanju informacija o postojećim ulugama i savjetovalištimu u okviru ove ustanove.

Građani romske i egipćanske zajednice nailaze na mnogobrojne prepreke u pogledu pristupa sistemu zdravstvene zaštite, kao što su odsustvo informacija i znanja, jezičke barijere, finansijske barijere, neregistrovanost boravka i diskriminacija. Zdravstveni sistem Crne Gore dizajniran je na principu pružanja besplatne zdravstvene zaštite svim kategorijama stanovništva, pri čemu zdravstveni sistem ima ugrađene mehanizme za pomoć i podršku socijalno marginalizovanih društvenih grupa. Međutim, činjenica je da nedovoljno korišćenje zdravstvenog sistema ukazuju na to da je značajan broj Roma i Egipćana isključen iz mnogobrojnih vidova javnih usluga koje se pružaju od strane zdravstvenih ustanova, a pristup zdravstvenim uslugama ograničen je postojanjem različitih sistemskih barijera, kao što su nedovoljan nivo obrazovanja i informisanosti o zdravstvenoj zaštiti koja im stoji na raspolaganju.

JZU Dom zdravlja Tivat na godišnjem nivou redovno sprovodi aktivnosti periodičnih obilazaka neformalnih romskih naselja, kako zbog zdravstvenih pregleda, informisanja o značaju zdravstvene zaštite, tako i zbog vakcinacije djece. Takođe, u periodu od protekle četiri godine, sproveden je niz aktivnosti informisanja pripadnika RE populacije o pravima koja mogu ostvariti u zdravstvenim ustanovama, programima antituberkuloznih (mini sistemskih) i ginekoloških pregleda. U ovoj ustanovi zaposlena je medicinska sestra koja se služi romskim jezikom, te uvijek posreduje u razmjenjivanju informacija o postojećim dostupnim uslugama i savjetovalištima.

4) Socijalna i dječja zaštita

Jedan od glavnih problema za dobijanje socijalne pomoći sa kojim se suočavaju Romi i Egipćani jeste neregistrovanje. Neregulisan pravni status predstavlja krajnji oblik socijalne isključenosti i onemogućava građane romske i egipćanske zajednice da imaju pristup socijalnim službama. Opšte prepreke na putu korišćenja socijalnih usluga kada je riječ o romskoj i egipćanoskoj zajednici obuhvataju odsustvo informacija o raspoloživim službama i socijalnim davanjima, kao i jezičke barijere i višestruke vidove diskriminacije. Za siromaštvo, karakteristične su i rodne predrasude, kao i činjenica da ono posebno pogađa žene i djecu. Romi i Egipćani su suočeni sa problemom pristupa javnim socijalnim uslugama kada je riječ o obrazovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, kao i sa odsustvom znanja i nepoznavanjem jezika, diskriminacijom i siromaštvom.

Nosilac pružanja usluga socijalne i dječje zaštite u Opštini Tivat je JU Centar za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva – PJ Tivat. U radu ove ustanove uočeni su određeni obrasci kod pripadnika RE populacije koji onemogućavaju ostvarivanje prava i usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite.

Uvođenje novog informacionog sistema, prouzrokovalo je mnogo manji broj novih korisnika, usljed činjenice da informacioni sistem sada prikazuje podatke koji ranije nisu bili vidljivi, a tiču se npr. posjedovanja nepokretnosti ne samo na teritoriji Opštine, već i na teritoriji cijele Crne Gore, zatim posjedovanja motornih vozila, stočnog fonda i sl. Povezanost sa Poreskom upravom takođe je omogućila precizan uvid u podatke o zaposlenosti lica, zatim sa Zavodom za zapošljavanje uvid u evidenciju korisnika i sl. Takođe je uočeno da mali broj pripadnika RE populacije ostvaruje pravo na materijalno obezbjeđenje iz razloga što djeca nemaju regulisan pravni status u Crnoj Gori. Analiza stanja je pokazala da jednu od prepreka u ostva-

rivanju prava predstavlja i posjedovanje velikog broja vozila koja nisu u voznom stanju. Broj ostvarenih davanja iz socijalne i dječje zaštite u 2021. godini je sljedeći:

- Materijalno obezbjeđenje - 16 porodica;
- Dodatak za njegu i pomoć - šest korisnika;
- Troškovi sahrane - jedan korisnik;
- Jednokratna novčana pomoć - 16 korisnika;
- Naknada za novorođeno dijete i nadoknada po osnovu rođenja djeteta - ?;
- Dodatak za djecu - 16 porodica korisnika materijalnog obezbjeđenja (56 djece) i četvero djece korisnika dodatka za njegu i pomoć;
- Dodatak za djecu do šest godina - 18 korisnika;
- Troškovi ishrane u predškolskim ustanovama - 4 korisnika.

Nasilje u porodici predstavlja poseban oblik nasilja kojim se krše prava na život, slobodu, fizički, psihički i seksualni integritet, bezbjednost i ljudsko dostojanstvo člana porodice. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Crne Gore definiše „nasilje u porodici” kao činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, polni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno.

Porodično nasilje, koje u velikoj mjeri pogađa romsku i egipćansku zajednicu, se primarno odvija kroz različite vidove psihičkog, fizičkog, seksualnog i materijalno-ekonomskog zlostavljanja. Precizni podaci o obimu nasilja u porodici nedostaju, budući da se većina nasilnih činova odvija unutar relativno zatvorene i patrijarhalne zajednice i najčešće ostaje prećutkivana.

Ključni izazov u pogledu borbe protiv nasilja u porodici u romskim i egipćanskim zajednicama jeste broj procesuiranih slučajeva nasilja u porodici, pri čemu je poseban akcenat na broju slučajeva koji su rezultirali podizanjem optužnica, krivičnim gonjenjem i kažnjavanjem počinioca krivičnog djela.

Podaci dobijeni od strane Uprave policije - Centar bezbjednosti Herceg Novi - Odjeljenje bezbjednosti Tivat, prikazuju sljedeće:

- U 2019. godini, tri slučaja nasilja u porodici u kojima su i oštećeni i okrivljeni pripadnici RE populacije. U svim slučajevima oštećena lica su ženskog pola, dok su u svim slučajevima počinioci prekršaja registrovani kao povratnici po istim;
- U 2020. godini, šest slučajeva nasilja u porodici u kojima su i oštećeni i okrivljeni pripadnici RE populacije. U pet slučajeva oštećena lica su ženskog pola, dok je u jednom slučaju okrivljena jedna osoba ženskog pola. U 2020. godini, po počinjenim prekršajima iz oblasti nasilja u porodici registrovana su četiri povratnika;
- U 2021. godini, registrovano je pet slučajeva nasilja u porodici u kojima su i oštećeni i okrivljeni pripadnici RE populacije. U svim slučajevima, počinioci prekršaja su lica muškog pola, dok je u dva slučaja kao oštećeno lice registrovano lice ženskog pola. U ovoj godini, po počinjenim prekršajima iz oblasti nasilja u porodici registrovana su dva povratnika.

Problem dječjeg prosjačenja predstavlja problem gdje se u najvećem broju slučajeva kao žrtve eksploatacije javljaju djeca iz romske i egipćanske zajednice. Primarno se radi o djeci koja ne pohađaju škole, nemaju zdravstveno osiguranje niti su upisana u matične knjige. Uslovi u

kojima se djeca nalaze, žive i provode svoje djetinjstvo na ulici predstavlja jedan od najtežih i najgrubljih oblika povreda prava djeteta. Naime, takve životne okolnosti djeci uskraćuju mnoga prava zagaranovana UN Konvencijom o pravima djeteta, kao što su prava iz socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i dr. Djeca iz romske zajednice koja se bave prosjačenjem i žive na ulici izložena su riziku da budu predmet ekonomskog i seksualnog iskorištavanja, podpadanja pod ropski položaj i položaj sličan ropskom, kao i predmet trgovine ljudima. S obzirom da, u većini slučajeva, nisu uključena u obrazovni sistem ova djeca, kako bi opstala i preživjela, nerijetko trpe teror odraslih koji ih zlostupotrebljavaju na različite načine.

Odjeljenje bezbjednosti Tivat ukazuje na česte slučajeve dječjeg prosjačenja na teritoriji opštine Tivat, u periodu od protekle četiri godine registrovana su dva slučaja u kojima je u prosjačenju zatečeno dvoje maloljetnika, jedno žensko i jedno muško lice, po osnovu čega je protiv roditelja/staratelja podnesen zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka pred nadležnim organom.

5) Diskriminacija

Značajan problem sa kojim se suočava romsko-egipćanska zajednica u Tivtu jeste pojava dječjih ugovorenih brakova i vanbračnih zajednica, u okviru kojih dijete stupa u takvu zajednicu s drugim djetetom ili s odraslom osobom. Komitet za prava djeteta i Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) smatraju da minimalni uzrast za brak i za muškarce i za žene treba biti 18 godina, bez obzira na saglasnost roditelja. Članom 24 Porodičnog zakona propisano je da brak ne može sklopiti lice koje nije navršilo 18 godina. Izuzetno, sud može dozvoliti sklapanje braka maloljetnom licu starijem od 16 godina, u skladu s posebnim zakonom. Takođe, Porodični zakon predviđa ništavost braka koji nije sklopljen pred nadležnim organom, što je najčešće slučaj kod prisilnih i dječjih brakova.

Kako bi izraženost ovog problema bila umanjena u dovoljnoj mjeri, Opština Tivat je, pored unapređenja socijalnog i ekonomskog položaja RE zajednice u cilju prevencije zaključivanja dječjih ugovorenih brakova, finansijski podržala i sprovođenje edukativne kampanje "Poruke rodne ravnopravnosti". Ovaj projekat je u 2021. godini sprovela NVO "Udruženje Egipćana Tivat", a fokus je stavljen upravo na aktivnosti podizanja svijesti o potrebi za prevencijom ugovorenih brakova kod ženske djece u Tivtu.

Opština Tivat proaktivno radi na borbi protiv diskriminacije Roma i Egipćana kako bi im omogućila potpuno društveno i ekonomsko uključivanje. Fokus je usmjeren na podizanje društvene svijesti o benefitima stvaranja raznolikog i inkluzivnog društva, odnosno društva zasnovanog na inter-kulturalnom učenju i suzbijanju svih nacionalnih, rasnih ili etničkih stereotipa o Romima i Egipćanima u svim oblastima, počev od obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, zapošljavanja i kulture. S tim u vezi, tokom protekle četiri godine sprovede su sljedeće aktivnosti:

- Na godišnjem nivou organizovana je proslava Nove godine i podjela paketića za svu djecu iz RE populacije uzrasta do 15 godina;
- Pružena je finansijska podrška NVO "Demokratski romski centar" za pripremu projekta "Istorijat Roma na jugu Crne Gore";
- Pružena je finansijska podrška za štampanje romana "Mustafa" autora Ivana Toskića;

- Omogućeno je besplatno učlanjenje u određeni broj sportskih klubova u Tivtu za djecu RE populacije;
- U okviru programa Lokalnog javnog emitera Radija Tivat, dva puta mjesečno je emitovana emisija "Tragom duše - Drom ko ilo" posvećena pripadnicima RE populacije;
- Sufinansirani su troškovi putovanja NVO "Udruženje Egipćana Tivat" za prisustvovanje seminarima na temu integracije Roma i Egipćana u Helsinkiju (Finska) i Tirani (Albanija).

6) Politička i društvena participacija

Predrasude i diskriminacija su realni i ozbiljni problemi za mnoge Rome i Egipćane, dok je anticiganizam kompleksan fenomen sačinjen od brojnih socijalnih, kulturnih i ekonomskih faktora. Teškoće u procesu integracije ove zajednice u društvo rezultat su i pravno-institucionalnih nedostataka, posebno u dijelu koji se tiče njene političke participacije. Ustav Crne Gore ne prepoznaje Rome i Egipćane kao nacionalnu manjinu, već ih tretira kao "druge manjinska zajednice".

Povećanje nivoa učešća romske i egipćanske zajednice u društvenim tokovima se postiže kroz osposobljavanje predstavnika Roma i Egipćana, posebno žena i mladih, za učešće u procesu odlučivanja i većoj uključenosti u društveni život. U tom pogledu, većini romskih i egipćanskih organizacija civilnog društva još uvijek nedostaju kapaciteti potrebni za postizanje jačeg uticaja na promjenu položaja RE zajednice.

Opština Tivat je takođe prepoznala da RE organizacijama civilnog društva nedostaju kapaciteti za praćenje primjene mjera povezanih sa strategijama i politikama usmjerenim na uključivanje Roma i Egipćana i poboljšanje njihovog položaja, nedostaju vještine potrebne za uspješno privlačenje donatorskih sredstava, finansijski kapaciteti, znanja i vještine za kreiranje kvalitetnih projekata, uspješnu primjenu i praćenje učinka i kvaliteta realizovanih aktivnosti. Kako bi uvećala stepen integracija predstavnika RE zajednice u politički i društveni život Tivta, Opština je u protekle četiri godine uključila predstavnike organizacija civilnog društva romske i egipćanske populacije u članstva radnih grupa lokalne samouprave koje su formirane sa ciljem izrade lokalnih programa i politika, i to:

- Članstvo u Radnoj grupi za izradu Lokalnog plana za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u opštini Tivat za period 2017- 2021;
- Članstvo u Timu za socijalnu zaštitu Opštine Tivat;
- Donošenje Odluke o osnivanju Savjeta za mlade u Opštini Tivat, čiji sastav čini i jedan predstavnik romsko-egipćanske populacije.

7) Bezbjednost

Informacije dobijene od strane Uprave policije - Centar bezbjednosti Herceg Novi - Odjeljenje bezbjednosti Tivat, ukazuju na znatan broj počinjenih prekršaja među RE populacijom u protekle četiri godine. Registrovani su slučajevi nasilja u porodici (sa akcentom na povratnike), kao i sve češći slučajevi dječjeg prosjačenja kod kojih veliki broj djece nema potrebnu dokumentaciju kako bi se integrisala u institucije.

1) Stanovanje

Veliki broj pripadnika RE populacije živi u nehumanim uslovima u improvizovanim naseljima i objektima koji su često nedostojni za život čovjeka. Radi se o neformalnim naseljima, Lovanja i 7. jul, sa dotrajalim barakama, koja nisu u potpunosti komunalno opremljena, nedostaje voda, mokri čvorovi, toaleti, kanalizacija, itd. U pitanju su naselja koja su i teritorijalno izmještena u odnosu na sredine u kojima živi većinsko stanovništvo. Većina objekata u kojima živi RE populacija je nelegalizovana, što onemogućava obezbjeđivanje sistemske podrške u smislu poboljšanja uslova stanovanja i obezbjeđivanja infrastrukture – vode, struje, kanalizacije, asfalta.

Oblast stanovanja predstavlja jedno od najvažnijih egzistencijalnih pitanja sa kojima se suočavaju pripadnici romske i egipćanske populacije u Tivtu. Romi i Egipćani najčešće stanuju u okvirima neformalnih i privremenih naselja, od kojih je značajan broj izgrađen korišćenjem neadekvatnih građevinskih tehnika i materijala. Objekti ne zadovoljavaju potrebne minimalne standarde za stanovanje, nerijetko sadržeći više sljedećih elemenata:

- Neadekvatan pristup vodi za piće;
- Neadekvatan pristup komunalnoj i drugoj infrastrukturi (kanalizacionoj mreži, putnoj mreži, električnoj mreži itd);
- Neadekvatan pristup javnim servisima (školama, bolnicama, javnom prevozu itd);
- Loš strukturalni kvalitet stambenih jedinica (stambene jedinice građene neadekvatnom tehnikom gradnje i/ili od loših materijala, stambene jedinice propale usljed lošeg održavanja i slično, koje su potencijalno opasne po bezbjednost stanovnika);
- Prenaseljenost u smislu prosječne gustine stanovnika po jediničnoj površini naselja, odnosno u smislu velikog broja članova po domaćinstvu;
- Nesiguran pravni status objekata na parcelama (neriješeni imovinsko-pravni odnosi nad objektima i zemljištem).

Najveća neformalna naselja u Tivtu su 7. jul i Lovanja. Lovanja dijelom obuhvata i teritoriju Opštine Kotor, ali većinski dio stanovnika ovog naselja je za zadovoljenje svojih najosnovnijih životnih potreba orijentisan na Opštinu Tivat.

Naselje 7. jul se nalazi na privatnoj parceli i obuhvata niz samoizgrađenih trošnih baraka. Kako bi riješila problem izmještanja ovog naselja, Opština Tivat je u 2021. godini formirala Komisiju koja je za cilj imala utvrđivanje stanja i broja neformalnih stambenih objekata. Utvrđene su sljedeće činjenice:

- U naselju su nastanjene 34 porodice sa 144 člana (75 punoljetnih i 69 maloljetnih);
- Šest porodica posjeduje potvrde o korišćenju baraka za smještaj dobijen od strane d.o.o. Komunalno Tivat;
- Članovi 25 porodica (87 članova) posjeduju crnogorsko državljanstvo;
- Devet je porodica u kojima ni jedan član nema državljanstvo Crne Gore;
- U 23 porodice jedan ili više članova domaćinstva imaju zaposlenje;
- Tačan broj baraka nije moguće utvrditi s obzirom na činjenicu da se radi o kolektivnom smještaju u kojem je više drvenih baraka povezano u jednu cijelinu, osim dva objekta koja su izgrađena od čvrstog materijala.

Opština Tivat riješila je stambeno pitanje za četiri porodice iz ovog naselja, sa ukupno 38 članova, dodijelivši im na korišćenje četiri stana u novoizgrađenom stambenom objektu u naselju Vrijes/Gradiošnica. Sa korisnicima je potpisan ugovor o zakupu na pet godina. U realizaciji ovog projekta Opština Tivat je učestvovala na način što je obezbijedila plac, komunalno opremanje lokacije za izgradnju, priključke za struju i vodu, kao i pristupnu saobraćajnicu. Obaveza Opštine Tivat odnosila se i na obezbjeđivanje građevinske dozvole za izgradnju objekta, kao i upotrebne dozvole po završetku izgradnje. Sredstva za izgradnju objekta, u iznosu od 250.000,00 € obezbijedila je njemačka nevladina humanitarna organizacija HELP.

Aneks 4.2 - Primjer SWOT analize

SWOT analizom utvrđeni su faktori koji će uticati na sam proces realizacije definisanih aktivnosti.

• Snage i slabosti

Ključna snaga lokalne samouprave je zainteresovanost Opštine za realizaciju LAP-a. Takođe, lokalna samouprava je upoznata sa stanjem i potrebama ciljne grupe jer je u pripremi LAP-a urađena Analiza realizovanih aktivnosti Lokalnog plana za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana za period 2017 – 2021 u Opštini Tivat. Prednost Opštine su podaci sadržani u bazama podataka kojima raspolaže lokalna uprava, JU Centar za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva – PJ Tivat, Zavoda za zapošljavanje Crne Gore - PJ Herceg Novi - Biro rada Tivat, Uprave policije - Centar bezbjednosti Herceg Novi - Odjeljenje bezbjednosti Tivat, Opštinske organizacije Crvenog krsta Tivat. Značajnu prednost predstavlja i iskustvo u realizaciji sličnih dokumenata. Međusobna saradnja svih relevantnih aktera je prednost koju će lokalna uprava koristiti u realizaciji LAP-a.

Ključna slabosti lokalne uprave u oblasti realizacije LAP-a je što nema pripadnika RE populacije u službama koje mogu doprinijeti da se ostvari kontinuirana direktna komunikacija sa zajednicom u procesu realizacije LAP-a. Takođe, značajan nedostatak se ogleda u nepostojanju Programa za socijalno stanovanje u Opštini Tivat. Realizacija LAP-a može dijelom biti ugrožena jer u ovom trenutku ne postoji uputstvo za praćenje realizacije akcionih planova.

• Mogućnosti i prijetnje

Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025 je velika mogućnost za uspješnu realizaciju LAP-a jer će pažnja javne uprave, ali i javosti biti usmjerena ka rješavanju pitanja RE populacije. Jasan zakonodavni osnov je takođe podsticaj za realizaciju LAP-a. Takođe, mogućnost predstavlja i zainteresovanost međunarodnih donatora za inkluziju RE populacije i prostor da se putem izrade projekata i aplicira za dobijanje sredstava za realizaciju planiranih aktivnosti.

Među najveće prijetnje koje mogu ugroziti realizaciju LAP-a spada nedovoljna informisanost pripadnika RE populacije o načinima i procedurama za ostvarivanje svojih prava. Dodatno se stanje pogoršava zbog nepoznavanje crnogorskog jezika od strane velikog broja pripadnika RE populacije. Na teritoriji Opštine Tivat ne postoji licencirana ustanova za vanredno

obrazovanje odraslih, a izražena je neusklađenost stepena kvalifikacije i stručne spreme sa savremenim potrebama tržišta rada. Takođe, značajan problem koji može uticati na realizaciju LAP-a je i nepostojanje Pravilnika o načinu obavljanja organizovanog prevoza djece preškolskog uzrasta. Sa druge strane, veliki broj pripadnika RE populacije ne posjeduju lična dokumenata, niti državljanstvo što može uticati na ostvarenje LAP-a u oblasti zapošljavanja i ostvarivanja drugih pripadajućih prava. Nezainteresovanost poslodavaca za zapošljavanje pripadnika RE populacije kao zatvorenost dijela RE populacije za rad i saradnju je, takođe, faktor koji može uticati na realizaciju plana. Predrasude kod većinske populacije o RE zajednici su važan faktor koji treba uzeti u obzir jer može uticati na izvršenje plana.

ANEKS 5 - Obrazac za akcioni (operativni) plan

STRATEŠKI CILJ 1		Smanjenje diskriminacije RE populacije								
Operativni cilj 1.1		Unaprijeđena informisanost većinske populacije u vezi sa diskriminacijom RE populacije								
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije					
Procenat pripadnika RE populacije u Opštini Tivat koji su se suočili sa nekim oblikom diskriminacije		N/A		20%	10%	2%				
Stepen etničke distance prema građanima RE populacije		N/A								
Broj prigovora na rad službenika Opštine Tivat u odnosu prema pripadnicima RE populacije		N/A	10 (Godišnji izvještaj o radu lokalne uprave)	5 (Godišnji izvještaj o radu lokalne uprave)	2 (Godišnji izvještaj o radu lokalne uprave)					
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja			
1.1.1	Organizovanje predavanja za zaposlene u Opštini Tivat na temu diskriminacije	Održana 3 predavanja za najmanje 60 zaposlenih u lokalnoj samoupravi i JP čiji je osnivač Opština Tivat	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine (Sekretarijat za društvene djelatnosti)			
1.1.2	Izrada Analize o diskriminaciji i socijalnoj distanci u odnosu na pripadnike RE populacije i upoznatosti sa običajima i kulturom RE populacije	Urađena jedna analiza godišnje koja sažbi podatke o diskriminaciji i socijalnoj distanci u odnosu na pripadnike RE populacije i upoznatosti sa običajima i kulturom RE populacije	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)			

Operativni cilj 1.2		Unaprijeđena zaštita očuvanja identiteta, kulture i tradicije pripadnika RE populacije					Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije						
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije		Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije		Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije							
Procenat građana iz većinske populacije koji su upoznati sa osnovnim obilježjima RE tradicije i kulture													
Aktivnosti		Indikator rezultata		Nadležnost		Planirani datum početak realizacije		Planirani završetak aktivnosti		Sredstva za realizaciju		Izvor finansiranja	
1.2.1		Obilježavanje Dana Roma i Dana Egipćana		Organizovan događaj jednom godišnje uz učešće predstavnika Opštine		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT						Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)	
1.2.2		Proizvodnja i emitovanje radio emisija na romskom jeziku		Emitovano 12 emisija godišnje na romskom/ egipćanskom jeziku		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/Radio Tivat						Budžet javnog lokalnog emitera Radio Tivat	
1.2.3		Organizovanje informativne kampanje za širu javnost o običajima, kulturi i tradiciji RE populacije		Sprovedena jedna informativna kampanja na godišnjem nivou (podjela informativnog materijala, Facebook i youtube video materijala, posjeta školama i vrtićima)		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT						Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)	
1.2.4		Organizovanje proslave Nove godine uz obezbjeđivanje novogodišnjih paketića za djecu iz RE populacije		Organizovan jednom godišnje događaj za djecu iz RE populacije u naseljima u kojima žive		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT						Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)	

STRATEŠKI CILJ 2		Smanjenje nivoa siromaštva RE populacije u Opštini Tivat					
Operativni cilj 2.1		Smanjen nivo socijalne ekskluzije i postojećeg socio-ekonomskog jaza između romske i egipćanske populacije i većinskog stanovništva Tivta					
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina /Izvor verifikacije		
Procenat zadovoljstva stanovnika RE naselja ukupnim uslovima života		N/A	30%	35%	40%		
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja
2.1.1	Pružanje humanitarne pomoći porodicama u socijalnoj potrebi koje nijesu u zvaničnim evidencijama nadležnih institucija	Distribuirano najmanje 100 paketa pomoći	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/Crveni krst				Budžet OO Crvenog krsta Tivat
2.1.2	Organizovanje prikupljanja i odvoza otpada iz romskih i egipćanskih naselja	Organizovano prikupljanje otpada 2 puta godišnje u 2 romska i egipćanska naselja	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/JP Konumalno				Sredstva JP Komunalno

STRATEŠKI CILJ 3		Povećanje društvene i političke participacije RE populacije					
Operativni cilj 3.1		Povećano učešće predstavnika RE populacije u izradi i sprovođenju javnih politika na teritoriji Opštine Tivat					
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije		
Broj tačaka dnevnog reda sjednica lokalnog parlamenta na kojima su učestvovali predstavnici RE populacije		0 (Izveštaj sa sjednice Skupštine Opštine)	3 (Izveštaj sa sjednice Skupštine Opštine)	4 (Izveštaj sa sjednice Skupštine Opštine)	5 (Izveštaj sa sjednice Skupštine Opštine)		
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja
3.1.1	Organizovane tri radionice u cilju promovisanje značaja i važnosti korišćenja instituta “slobodne stolice” u lokalnom parlamentu	Najmanje 60 predstavnika RE populacije upoznato sa procedurom korišćenja instituta slobodne stolice u lokalnom parlamentu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)
	Izrada Odluke o učešću predstavnika NVO u tijelima koje formira lokalna samouprava u izradi javnih lokalnih politika	Formirano najmanje 5 radnih grupa za pripremu lokalnih javnih politika uz učešće predstavnika RE populacije	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				
Operativni cilj 3.2		Povećano učešće djece iz RE populacije u sportskim i društveno-kulturnim aktivnostima					

Indikator učinka	Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije		Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije		Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije		Ciljna vrijednost – 2026. godina/ Izvor verifikacije
	Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja	
Broj djece koja kontinuirano učestvuju u sportskim takmičenjima lokalnih klubova	N/A		10 (Izvještaj godišnji o radu sportskih klubova)	20 (Izvještaj godišnji o radu sportskih klubova)		30 (Izvještaj godišnji o radu sportskih klubova)	
3.2.1	Aktivnosti						
	Obezbjedjivanje besplatnog uključivanja djece iz siromašnih porodica u sportske i društveno-kulturne aktivnosti	Uključeno najmanje 50 djece u aktivnosti sportskih klubova i društveno-kulturne aktivnosti	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/ Vaspitno- obrazovne ustanove Sportski klubovi Javne ustanove i preduzeća čiji je osnivač Opština Tivat				Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)

STRATEŠKI CILJ 4							
Osigurati stalno, pristojno i desegregirano stanovanje za pripadnike RE zajednice							
Operativni cilj 4.1							
Stvoreni preduslovi za stalno, pristupačno i desegregirano stanovanje za pripadnike RE populacije na teritoriji opštine Tivat							
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godine/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godine/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godine/ Izvor verifikacije		
Broj pripadnika RE populacije koji koriste socijalne stanove		N/A	5 (Godišnji izvještaj Sekretarijata za društvene djelatnosti)	10 (Godišnji izvještaj Sekretarijata za društvene djelatnosti)	15 (Godišnji izvještaj Sekretarijata za društvene djelatnosti)		
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja
4.1.1	Edukacija korisnika romske i egipćanske zajednice o načinu korišćenja i održavanja socijalnih stanova	Najmanje 40 pripadnika RE populacije učestvovalo na radionici o načinu korišćenja i održavanja socijalnih stanova	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)
4.1.2	Izrada Lokalnog programa socijalnog stanovanja	Izrađen Program socijalnog stanovanja	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				

Operativni cilj 4.2		Poboljšani uslovi stanovanja u RE naseljima					
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije		
4.2.1	Formiranje baze podataka o objektima u kojima žive pripadnici RE populacije u neformalnom naselju Lovanja	N/A	60% (Godišnji izvještaj Sekretarijata za društvene djelatnosti)	80% (Godišnji izvještaj Sekretarijata za društvene djelatnosti)	95% (Godišnji izvještaj Sekretarijata za društvene djelatnosti)	Izvor finansiranja	
	Pokretanje inicijative za postavljanje hidranata i vodovodnih cijevi u neformalnom naselju Lovanja	N/A	40% (Rezultati ankete o diskriminaciji i položaju RE populacije)	45% (Rezultati ankete o diskriminaciji i položaju RE populacije)	55% (Rezultati ankete o diskriminaciji i položaju RE populacije)	Sredstva za realizaciju	
4.2.2		Indikator rezultata		Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Budžet Opštine Tivat
		Izrađena baza podataka		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT			Budžet Opštine Tivat
		Postavljeni hidranti i vodovodne cijevi u neformalnom naselju Lovanja		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT			Budžet Opštine Tivat

STRATEŠKI CILJ 5		Unapređenje dostupnosti, efektivnosti i kvaliteta obrazovanja za sve prapadnike RE populacije u Opštini Tivat						
Operativni cilj 5.1		Povećan obuhvat RE djece u predškolskim ustanovama						
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost – 2026. godina/ Izvor verifikacije			
Broj djece RE koja pohađaju program obrazovanja i vaspitanja u ranom djetinjstvu								
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja	
5.1.1	Obezbjedi vanje besplatnog prevoza za djecu iz RE populacije koja su upisana u predškolsku ustanovu	Uspostavljena redovna linija i prevoz djece iz RE populacije koja su upisana u predškolsku ustanovu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/JU Vrtić...				Budžet Opštine Tivat	
5.1.2	Obezbjedi vanje paketa higijene, obuču i odjeće za djecu iz RE populacije koja su upisana u predškolsku ustanovu	Osigurano najmanje 50 higijenskih paketa, kompleta odjeće i obuće za djecu iz RE populacije koja su upisana u predškolsku ustanovu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/Crveni krst OO Tivat				Budžet Crveni krst OO Tivat	
Operativni cilj 5.2		Unapređenje uslova za uspješan završetak osnovnog obrazovanja RE djece						
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost – 2026. godina/ Izvor verifikacije			
Broj djece RE koja su upisana u osnovnu školu								
Broj djece RE koja su završila osnovnu školu								

Aktivnosti	Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početka realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja
5.2.1 Obezbeđivanje besplatnog prevoza za djecu iz RE populacije koja su upisana u osnovnu školu	Osiguran prevoz za djecu iz RE populacije koja su upisana u osnovnu školu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine Tivat
5.2.2 Organizovanje radionica za iniciranje upisa i podizanje nivoa svijesti roditelja o značaju i obavezности uključivanja djece u školski sistem	Najmanje 60 roditelja RE učestvovalo na 3 radionice godišnje	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine Tivat
5.2.3 Obezbeđivanje školskog pribora i paketa higijene za djecu iz RE populacije koja su upisana u osnovnu školu	Obezbeđeno najmanje 30 kompleta školskog pribora i paketa higijene za djecu iz RE populacije koja su upisana u osnovnu školu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Crveni krst OO Tivat
5.2.4 Obezbeđivanje školskih torbi za djecu iz RE populacije koja su upisana u osnovnu školu	Obezbeđeno najmanje 30 torbi godišnje za djecu iz RE populacije koja su upisana u osnovnu školu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/Crveni krst OO Tivat				Budžet Opštine Tivat
5.2.5 Angažovanje tutora za djecu iz RE populacije koja pohađaju I-V razred osnovne škole	Angažovano 10 tutora za djecu iz RE populacije koja pohađaju I-V razred osnovne škole	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/JU Osnovna škola...				Budžet Opštine Tivat
5.2.6 Sufinansiranje programa osnovnog obrazovanja odraslih pripadnika RE populacije	Najmanje 10 stipendija dato za sufinansiranje programa osnovnog obrazovanja odraslih pripadnika RE populacije	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine Tivat

Operativni cilj 5.3		Povećana uključenost RE djece u sistem srednjoškolskog obrazovanja					
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije		
Broj djece RE koja su upisana u srednju školu							
Broj djece RE koja su završila srednju školu							
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja
5.3.1	Obezbeđivanje novčanih vaučera za nabavku školskog pribora, opreme za praktičnu nastavu i obuču-odjeću za djecu iz RE populacije koja su upisana u srednju školu	Osigurano najmanje 15 vaučera za nabavku školskog pribora, opreme za praktičnu nastavu i obuču-odjeću za djecu iz RE populacije koja su upisana u srednju školu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine Tivat
5.3.2	Uključivanje učenika iz RE populacije koji pohađaju Srednju školu u Tim za profesionalnu orijentaciju	Najmanje 20 učenika godišnje uključeno u Tim za profesionalnu orijentaciju	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				
Operativni cilj 5.4		Povećana uključenost RE djece u sistem visokoškolskog obrazovanja					
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije		
Broj djece RE koja su upisana na fakultet							
Broj djece RE koja su završila fakultet							

Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja
5.4.1	Podnošenje inicijative nadležnom Ministarstvu za obezbjeđivanje besplatnog smještaja u okviru studentskih domova za učenike srednje škole iz RE populacije koji nastavu pohađaju u drugim opštinama	Podnijete inicijative za obezbjeđivanje besplatnog smještaja u okviru studentskih domova za učenike srednje škole iz RE populacije koji nastavu pohađaju u drugim opštinama	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				
5.4.2	Obezbjedjivanje stipendija za studente iz RE populacije koji upisuju fakultet	Obezbjedjeno najmanje 5 stipendija za studente iz RE populacije koji upisuju fakultet	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine Tivat

STRATEŠKI CILJ 6		Obezbeđenje pristupa kvalitetnom i održivom zapošljavanju za pripadnike RE populacije u Opštini Tivat						
Operativni cilj 6.1		Stvoreni preduslovi za lakše uključivanje pripadnika RE populacije na tržište rada						
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije			
Broj RE prijavljenih na Birou rada Tivat								
Broj zaposlenih RE u privrednim društvima								
Broj zaposlenih RE u lokalnoj samoupravi								
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja	
6.1.1	Priprema lica koja se zapošljavaju, putem organizovanja radionica za pisanje CV-a, poslovnu etiku, karijerno savjetovanje	Najmanje 40 pripadnika RE populacije prošlo trodnevnu obuku za pisanje CV-a, poslovnu etiku, karijerno savjetovanje	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine Tivat	
6.1.2	Jačanje komunikacije sa poslodavcima u vezi angažovanja radno sposobnih pripadnika RE populacije putem organizovanja okruglih stolova i posredovanja u zapošljavanju	Održana najmanje 2 sastanka godišnje sa poslodavcima sa teritorije Opštine Tivat u vezi angažovanja radno sposobnih pripadnika RE populacije	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT					

6.1.3	Organizovanje i sufinansiranje stručnih obuka sa ciljem unapređenja vještina radno sposobnih lica iz RE populacije	Najmanje 20 pripadnika RE godišnje pohađalo obuku sa ciljem unapređenja vještina radno sposobnih lica iz RE populacije	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/Biro rada Tivat				Biro rada Tivat
6.1.4	Organizovanje javnih radova kao jedne od mjera aktivne politike zapošljavanja ZZZCG u kojima bi bila uključena i lica iz RE populacije	Najmanje 4 pripadnika RE zapošljena kroz javne radove	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/Biro rada Tivat				Biro rada Tivat
6.1.5	Organizovanje posebnih programa obuke i prekvalifikacije zainteresovanih radno sposobnih lica RE populacije za poslove i vještine za kojima postoji veća potražnja na tržištu rada i za koje je iskazano interesovanje	Najmanje 20 pripadnika RE godišnje pohađalo obuku sa ciljem unapređenja vještina za poslove za kojima postoji veća potražnja na tržištu rada i za koje je iskazano interesovanje	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/Biro rada Tivat				Biro rada Tivat

STRATEŠKI CILJ 7		Unapređenje zdravstvene zaštite RE populacije na teritoriji Opštine Tivat					
Operativni cilj 7.1		Poboljšana informisanost RE populacije o pravima u zdravstvenoj zaštiti i roditeljstvu					
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije		
Broj RE obuhvaćenih zdravstvenim sistemom							
Aktivnosti		Indikator rezultata	Nadležnost	Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja
7.1.1	Organizovanje radionica za pripadnike RE populacije o pravima u oblasti zdravstva	Najmanje 100 RE informisano o načinu ostvarenja zdravstvene zaštite na 5 jednodnevni radionica na godišnjem nivou	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)
7.1.2	Periodični obilazak neformalnih naselja u kojima žive pripadnici RE populacije od strane zdravstvenih radnika	Najmanje dva obilaska RE naselja godišnje organizovana od strane zdravstvenih radnika	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/ JZU Dom zdravlja Tivat, NVO				Budžet JZU Dom zdravlja Tivat
7.1.3	Organizovanje škole roditeljstva	Najmanje 40 roditelja RE prošlo godišnje program edukacije o roditeljstvu	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)

Operativni cilj 7.2		Poboljšana zdravstvena zaštita pripadnika RE korisnika psihoaktivnih supstanci					
Indikator učinka	Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije		Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije		Ciljna vrijednost – 2026. godina/ Izvor verifikacije	
		1	2	3	4	5	6
Broj oporavljenih RE korisnika usluge JU „Kakaricka gora“	N/A	(Godišnji izvještaj JU „Kakaricka gora“)	(Godišnji izvještaj JU „Kakaricka gora“)	(Godišnji izvještaj JU „Kakaricka gora“)	(Godišnji izvještaj JU „Kakaricka gora“)	(Godišnji izvještaj JU „Kakaricka gora“)	(Godišnji izvještaj JU „Kakaricka gora“)
Aktivnosti	Indikator rezultata	Nadležnost		Planirani datum početak realizacije		Planirani završetak aktivnosti	
		Sredstva za realizaciju		Izvor finansiranja			
7.2.1 Sufinansiranje boravka u JU „Kakaricka gora“ za pripadnike RE populacije korisnike psihoaktivnih supstanci, kojima je potreban rehabilitacioni tretman	Najmanje 2 pripadnika RE korisnika psihoaktivnih supstanci koriste usluge JU „Kakaricka gora“	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT					
						Budžet Opštine Tivat	

STRATEŠKI CILJ 8		Unapređenje građanskog statusa pripadnika RE populacije na teritoriji Opštine Tivat						
Operativni cilj 8.1		Poboljšana informisanost i pravna zaštita RE u procesu izrade ličnih dokumenata						
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije			
Procenat pripadnika RE populacije koji nemaju lična dokumenta na teritoriji Opštine Tivat								
Aktivnosti	Indikator rezultata	Nadležnost		Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja	
8.1.1	Identifikacija pripadnika RE populacije koji nemaju riješen status	Identifikovano najmanje 90% lica RE populacije koja nemaju riješeno pitanja statusa i ličnih dokumenata		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				
8.1.2	Memorandum o saradnji sa MUP-om u vezi sa otvaranjem Call centra i angažovanja zaposlenih van radnog vremena radi pružanja informacija pripadnicima RE populacije koji nemaju riješen status	Potpisan Memorandum o saradnji Opštine Tivat i MUP-a u vezi sa otvaranjem Call centra i angažovanja zaposlenih van radnog vremena radi pružanja informacija pripadnicima RE populacije koji nemaju riješen status		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				

8.1.3	Izrada audio-video materijala o procedurama rješavanja pravnog statusa na jezicima razumljivim pripadnicima RE populacije	Urađen video spot o procedurama rješavanja pravnog statusa na jezicima razumljivim pripadnicima RE populacije	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)
8.1.4	Sufinansiranje advokatske kancelarije za rješavanje pravnog statusa RE lica u njihovim matičnim državama	Najmanje 15 pripadnika RE dobilo neophodna dokumente uz matične države i riješilo pitanje ličnih dokumenata u Crnoj Gori	Sekretarijat za društvene djelatnosti OT				Budžet Opštine Tivat

STRATEŠKI CILJ 9		Poboljšanje socijalne zaštite RE populacije na teritoriji Opštine Tivat					
Operativni cilj 9.1		Unaprijeđena informisanost o načinima ostvarivanja prava na socijalnu zaštitu					
Indikator učinka		Polazna vrijednost – 2022. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2023. godina/ Izvor verifikacije	Prelazna vrijednost – 2024. godina/ Izvor verifikacije	Ciljna vrijednost - 2026. godina/ Izvor verifikacije		
Broj djece RE uključene u JU Dnevni centar			2 (Godišnji izvještaj JU Dnevni centar)	2 (Godišnji izvještaj JU Dnevni centar)	3 (Godišnji izvještaj JU Dnevni centar)		
Aktivnosti	Indikator rezultata	Nadležnost		Planirani datum početak realizacije	Planirani završetak aktivnosti	Sredstva za realizaciju	Izvor finansiranja
		Izrađena baza podataka sa podacima o materijalnom položaju porodica iz RE populacije		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/Centar za socijalni rad			
9.1.1	Izrada baze podataka o materijalnom položaju porodica iz RE populacije						
9.1.2	Održane 2 radionice za informisanje roditelja o pravima djece sa smetnjama u razvoju o mogućnostima uključivanja djece u JU Dnevni centar	Najmanje 50 roditelja RE učestvovalo na dvije jednodnevne radionice za informisanje roditelja o pravima djece sa smetnjama u razvoju o mogućnostima uključivanja djece u JU Dnevni centar		Sekretarijat za društvene djelatnosti OT/ JU Dnevni centar			Budžet Opštine (konkurs za projekte NVO)

ANEKS 6 - Primjer opisa budžeta u LAP-u

Primjer: Budžet-Lokalni akcioni plan za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Opštini Bar 2020-2022

Stavka	Iznos po godinama			Total
	2020	2021	2022	
Strateški cilj 1. Rješavanje pravnog statusa pripadnika RE populacije	1.500,00 €	500,00€	500,00€	2.500,00€
Operativni cilj 1.1 Povećan broj pripadnika RE populacije sa ličnom dokumentacijom i prijavljenim privremenim i stalnim boravkom	500,00€	500,00€	500,00€	1.500,00€
Operativni cilj 1.2 Stvaranje baze podataka o pripadnicima RE populacije koji ne posjeduju lična dokumenta	1.000,00€	-	-	1.000,00€
Strateški cilj 2 Poboljšanje uslova stanovanja RE populacije u Opštini Bar		1.000,00€		1.000,00€
Operativni cilj 2.1 Unapređenje zakonske regulative o socijalnom stanovanju	-	-	-	-
Operativni cilj 2.2 Poboljšanje evidencije mogućih korisnika socijalnog stanovanja	-	1.000,00€	-	1.000,00€
Operativni cilj 2.3 Određivanje urbanističke parcele za izgradnju objekta za socijalno stanovanje	-	-	-	-
Operativni cilj 2.4 Poboljšana saradnja sa organizacijama koje se bave finansiranjem projekata socijalnog stanovanja	-	-	-	-
Strateški cilj 3 Unaprijeđena zdravstvena zaštita RE populacije	6.000,00€	5.000,00€	5.000,00€	16.000,00€
Operativni cilj 3.1 Veći obuhvat zdravstvenim zaštitom/osiguranjem RE populacije	400,00€	400,00€	400,00€	1.200,00€
Operativni cilj 3.2 Povećanje informisanosti o pravima iz oblasti zdravstvene zaštite	2.800,00€	1.800,00€	1.800,00€	6.400,00€

Operativni cilj 3.3 Povećana informisanost RE o važnosti preventivnih programa	2.800,00€	2.800,00€	2.800,00€	8.400,00€
Operativni cilj 3.4 Uspostavljanje medijatora u zdravstvenim ustanovama	-	-	-	-
Strateški cilj 4 Povećan obuhvat - broj djece pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice u vaspitno – obrazovnom sistemu	6.000,00€	6.000,00€	6.000,00€	18.000,00€
Operativni cilj 4.1 Poboljšana informisanost pripadnika RE populacije o značaju i uslovima obrazovanja	2.600,00€	2.600,00€	2.600,00€	7.800,00€
Operativni cilj 4.2 Poboljšana pismenost i stručna osposobljenost odraslih	1.200,00€	1.200,00€	1.200,00€	3.600,00€
Operativni cilj 4.3 Smanjenje ranog napuštanja školovanja	1.000,00€	1.000,00€	1.000,00€	3.000,00€
Operativni cilj 4.4 Prevenција izopštavanja djece RE populacije od strane svojih vršnjaka	1.200,00€	1.200,00€	1.200,00€	3.600,00€
Strateški cilj 5 Povećanje učešća Roma i Egipćana u mjerama aktivne politike zapošljavanja	-	-	-	-
Operativni cilj 5.1 Poboljšana informisanost pripadnika RE populacije o mogućnostima i uslovima zapošljavanja, pravima i obavezama nezaposlenih lica i aktivnostima ZZZCG - Biro rada Bar	-	-	-	-
Operativni cilj 5.2 Povećan broj Roma i Egipćana uključenih u programe obrazovanja i osposobljavanja odraslih	-	-	-	-
Operativni cilj 5.3 Povećana uključenost pripadnika RE populacije u programe javnih radova	-	-	-	-
Operativni cilj 5.4 Stimulisanje poslodavaca za zapošljavanje pripadnika RE populacije	-	-	-	-

Operativni cilj 6.1. Unaprijeđen pravni osnov za sprovođenje terenskih aktivnosti u prikupljanju podataka od korisnika ovog strateškog plana	-	-	-	-
Operativni cilj 6.2. Unaprijeđeni kapaciteti službenika za sprovođenje terenskih aktivnosti u prikupljanju podataka od korisnika	3.000,00€	-	-	-
TOTAL	16.500,00€	12.500,00€	11.500,00€	40.500,00€

PLAN PRIKUPLJANJA SREDSTAVA ZA REALIZACIJU LAP-A

Za potrebe realizacije ovog strateškog dokumenta, Opština Bar će se u procesu prikupljanja sredstava fokusirati na:

- **Sopstevne izvore** (godišnja budžetska linija za finansiranje realizacije LAP-a za socijalnu inkluziju RE)
- **Fondove EU** (na državnom nivou, bilateralne, multilateralne)
- **Kompanije**
- **Ambasade.**

Programi Evropske unije su najveći potencijal za dalje finansiranje projekata Opštine u cilju realizacije LAP-a. Države obuhvaćene procesom proširenja imaju priliku da se upoznaju sa načinima saradnje u okviru sektorskih politika EU i iskoriste ovu finansijsku podršku za realizaciju nacionalnih i međunarodnih projekata. U okviru finansijske perspektive 2014-2020, Crna Gora će učestvovati u 9 prekograničnih i transnacionalnih programa:

- četiri bilateralna programa (sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Kosovom i Srbijom);
- dva trilateralna programa (Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora i Italija – Albanija – Crna Gora);
- tri transnacionalna programa (Dunavskom, Mediteranskom i Jadransko-jonskom programu).

Upravo ovi programi predstavljaju najveću mogućnost za Opštinu Bar u realizaciji strateških ciljeva jer je u skoro svakom od njih socijalna inkluzija marginalizovanih grupa prepoznata kao jedan od tematskih prioriteta.

U sva četiri bilateralna programa (sa **Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Kosovom i Srbijom**) jedna od tri prioritetne oblasti je **podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne inkluzije s obje strane granice.**

U dva trilateralna programa (Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora i Italija – Albanija – Crna Gora) kao jedna od prioriternih oblasti određena je **“unaprijediti javno zdravlje i socijalnu zaštitu”**.

Opština Bar će uspostaviti komunikaciju sa uspješnim preduzećima i organizovanjem povremenih donatorskih događaja (izložbe, večere i drugo) prikupljati sredstva za realizaciju LAP-a.

Jedan od izvora za finansiranje realizacije aktivnosti predviđenih ovoim dokumentom su i ambasade smještene u Crnoj Gori. Njima će LAP biti predstavljen u namjeri da se lakše prepoznaju aktivnosti koje partnerski treba realizovati.

	Donator (međ. organizacija, ministarstvo, sama organizacije (od privredne djelatnosti), opština, organizovanje događaja, individualne donacije, građani, privredno društvo, ambasade...)	Tehnika (pisani prijedlog projekta, dobrotvorna aukcija, privredna djelatnost same organizacije, sastanak sa privrednim subjektima...)	Strateški/operativni cilj- za koji se prikupljaju sredstva	Procedura (otvoreni konkurs, direktan zahtjev)	Odgovorna osoba u lokalnoj upravi	Rok za realizaciju procedure i primjenu tehnike
1.	Interreg IPA CBC CRO-BA-MNE 2014-2020	Pisani prijedlog projekta	Strateški cilj 4 (obrazovanje), 5 (zapošljavanje)	Otvoreni poziv 2020		Druga polovina 2020
2.	IPA prekogranična saradnja CBC IPA II MNE-AL	Pisani prijedlog projekta	Strateški cilj 4 (obrazovanje), 5 (zapošljavanje)	Otvoreni poziv 2020		Druga polovina 2020
3.	IPA prekogranična saradnja CBC IPA II MNE-KS	Pisani prijedlog projekta	Strateški cilj 4 (obrazovanje), 5 (zapošljavanje)	Otvoreni poziv 2020		Druga polovina 2020
4.	Američka ambasada, Japanska ambasada	Pisani prijedlog projekta	Strateški cilj 3 (zdravlje)	Pozivi na web stranicama ambasada 2020		U odnosu na datum objave konkursa

KOMUNIKACIONI PLAN LOKALNOG AKCIONOG PLANA
ZA INKLUZIJU ROMA I EGIPĆANA

CILJ KOMUNIKACIONOG PLANA

Cilj Komunikacionog plana „Lokalnog akcionog plana za inkluziju Roma i Egipćana u Opštini _____ za period 2024-2027” prvenstveno se odnosi na efektivnost poruka koje planiramo da pošaljemo u toku realizacije strateškog plana, a u cilju postizanja veće vidljivosti akcija i rezultata među ciljnim grupama projekta i krajnjim korisnicima. Pored povećanja vidljivosti, cilj nam je i da komunikacionim planom obezbijedimo bolju informisanost na nivou ciljnih grupa, kao i stručne i laičke javnosti.

- 1. Ciljne grupe i specifični ciljevi u odnosu na ciljne grupe
- 2. Komunikacione aktivnosti

Glavne aktivnosti i komunikacioni alati

U cilju dostizanja postavljenih ciljeva važno je definisati slogan i glavne poruke projekta, koje će biti komunicirane kroz realizaciju Plana. Definisane komunikacione aktivnosti će biti realizovane kroz: saopštenja za medije, izvještaje, brošure, Internet, Facebook, Twitter, Instagram i druge socijalne mreže. Aktivnosti će biti vizuelno uobličene kroz fotografije, infografike, video priloge, liflete, bilborde i kroz različita kreativna dizajnerska rješenja.

Sljedeće aktivnosti su planirane u toku realizacije LAP-a:

KOMUNIKACIONI PLAN

Rezultat/ ključna tačka koja se komunicira	Aktivnost	Datum i tip događaja	Prisustvo predstjenika opštine/sekretara	Komunikacioni alati	Publika	Indikator uspjeha	Sredstva verifikacije
Uspostavljanje redovne linije i prevoz djece iz RE populacije koja su upisana u predškolsku ustanovu	Press konferencija u RE naselju povodom svečanosti upriličene zbog prve vožnje kombija za prevoz djece	1.09. 2024.	Potrebno prisustvo Predsjednika Opštine	Pozvani predstavnici lokalnih i medija koji imaju nacionalnu pokrivenost	Stanovnici RE naselja i novinari	Najmanje 10 novinara i 3 TV stanice prisustvovala događaju Najmanje 2 emitovana priloga u prime-time terminu na televizijama i 3 portala	Lista potpisa prisutnih medija

Obezbjedivanje besplatnog uključivanja djece iz RE porodica u sportske i društveno-kulturne aktivnosti	Izrada promotivnog spota o učešću RE djece u sportskim i društveno-kulturnim aktivnostima	10.10.2024.	Da	TV stanice lokalne i javne, društvene mreže Facebook i Instagram, online mediji Website	Dostupna publika na društvenim mrežama, mediji, pratioci NVO, partner, učesnici	4000 preuzimanja sa društvenih mreža 30.000 gledalaca vidjelo spot na TV stanicama	webcounter: reach na dr. mrežama
---	---	-------------	----	---	---	---	----------------------------------

[illegible]

Literatura:

- **Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata** - 2020. godina, *Sektor za koordinaciju, usklađenost i praćenje sprovođenja strateških dokumenata kojima se utvrđuju javne politike-Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore*
- **Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025, Vlada Crne Gore**
- **Lokalni akcioni plan socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Opštini Tivat 2023-2026, Opština Tivat**
- **Ciklus izrade javnih politika - Incijativa za reformu lokalne samouprave i javnih usluga (LGI)**
- **Strateško planiranje - priručnik za nevladine organizacije, Goran Đurović**

ROMA ACTED

*Promoting good governance
and Roma empowerment
at local level*

CNR

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena dijeljenju svojih dostignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Savjet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 46 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Savjeta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Co-funded
by the European Union

COUNCIL OF EUROPE

Co-funded and implemented
by the Council of Europe